

Irodalmi tükör / szépirodalom

Makkai Ádám: Petőfi és a kis cigány a székelyudvarhelyi szoborparkban, A tornaterem	3 4
Szemes Péter: A kánon felé(?)	5
Lángi Péter: Szíves krónika, Festetics padján	9-11
Tömörny Péter: A könyvbogár, Találkozás, Fülbemészó, Cserebogár és lepke	12
Báger Gusztáv: „Kertész leszek”, A jószág léttana, Krumpliszta	20
Soós József: üszkösödik piros vérem, Így hatvan körül, Virág virág nyomában hajladoz	22
Diana Rosandić: Az idő túlpártján, Vakság, Szomjúság, Takarodó, Fénykép, Ne érintsek meg a gyűlöletet (Molnár Miklós átköltései)	24-26 27
Molnár Miklós: Lenin Caorlében	27
Sütő Csaba András: kétfelől, ér, önmaga csupán	31-33
H. Hadabás Ildikó: Strock-stációk (I-V.)	34
Mészáros Urbán Szabó Gábor: Belenézni egy szembe	37
Molnár Gábor: Roppantod, 3 haiku, Hó lep el	39-40
Marczinka Csaba: Az a régi kötet, A hiányzó vers, Katze-Rina	41
Gál Soma: Felemel, Járatunk, Kék-piros	43
Iancu Laura: Feckske, Jutalom	49
Kiss Benedek: Isten szőlője, Vén golyhók, Az öreg Mikes felfortyan, Míg nyílik a szám	50
Péntek Imre: A magyar lelkeség lírai szószólója – A hetvenéves Kiss Benedek köszöntése	54

Tanulmány - kritika

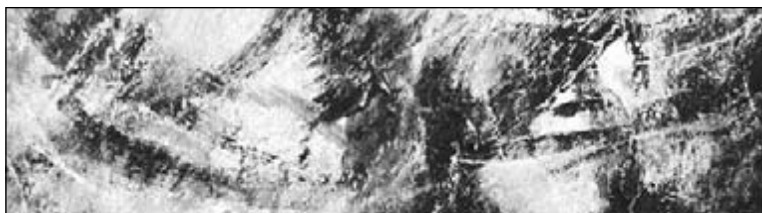
Zelena András: József Attila filozófiai nézetei Arthur C. Danto művészetfelfogásának tükrében	56
Németh István Péter: Tengeri – avagy a kukoricaszemek színe alatt rejtőző gyöngyházfény (olvasónapló Kilián László új regényéről) II. rész	61
Somogyi Zoltán: A semmin túl (Iancu Laura Kinek a semmi a mindene című kötetéről)	71
Szemes Péter: Gépírás (Mészáros Urbán Szabó Gábor Babelgép című kötetéről)	74
Turbuly Éva: Elhallgatott vallomások (Kováts Judit Megtagadva című kötetéről)	78

Népzene, néptánc, képző- és színházművészet

Balás Endre: Bartók zalai népdalgyűjtése	80
Gyutai Csaba: A hagyományok nyomában járva (Gondolatok a Zalai Táncegyüttes jubileumáról)	84
Kiss Norbert koreográfus az „elveszett” zalai táncgyűjtéséről (Néptánc workshop Lendván a göcseji és Mura menti táncgyűjtésekről) – Lejegyezte: Garamvölgyi György	87
Horváth M. Zoltán: Egerszegi tárlatok (Tan-art kiállítás a Városi Kiállítóteremben; <i>Van benne valami állandósult izzás...</i> – Borbás Helga új művei a Gönczi Galériában)	90 94
Péntek Imre: Grafikai napló – irodalmi művekről (Miklosovits László illusztrációi a Városi Kiállítóteremben)	97
Kostyál László: In memoriam Dóczy László (Zalaegerszeg, 1943 – Szombathely, 2012)	101
Németh János: Egy Flexaret és két jó barát – A Balogh Rudolf-díjas fotóművész, Kresz Albertről	104
Szemes Béla: Cselszövések – szerelem – hűtlenség – féltékenység –szerencsés végkifejlet (Beaumarchais <i>Figaro házassága</i> című darabjának bemutatója a Hevesi Sándor Színházban)	107

Nekrológ

Bán Zsuzsa (1944-2013)	110
Emlékezés Simán Máriára	110
Hírek	111
Szerzőinkről	116



A folyóirat archívum a www.pannontukor.hu weblapon elérhető.
Ugyanitt információ a folyóiratról és a Pannon Tükör könyvsorozatáról.

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök: Balogh László-Nagykanizsa

Cséby Géza - Keszthely, Hévíz
Gyutai Csaba - Zalaegerszeg
Kiss Gábor - Zalaegerszeg
Papp Ferenc - Nagykanizsa

SZERKESZTŐSÉG

Péntek Imre - főszerkesztő
Szemes Péter - főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos (Lendva) - főmunkatárs
Kabdebó Tamás (Newcastle, Írország) -
főmunkatárs
Kardos Ferenc (Nagykanizsa) - munkatárs

ROVATVEZETŐK

Tóth Imre - vers
Somogyi Zoltán - próza
Szemes Péter - tanulmány, kritika
Horváth M. Zoltán - képzőművészet
Király László - zene
Kaj Ádám - fiatalok, pályakezdők

Készült Zala megye,
Zalaegerszeg, Nagykanizsa,
Lenti, Hévíz önkormányzatának,
és a Nemzeti Kulturális Alapprogram
támogatásával.



Szerkesztőségi cím:
Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900
Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.
E-mail: pannonfold@gmail.com
Telefon: 92/598-070
Kiadja a Pannon Írók Társasága
Kiadóvezető: Péntek Imre elnök
Előfizethető csekken vagy számlázással,
mely a szerkesztőség címén igényelhető.
Számlasszám:
Zalavölgye Takarékszövetkezet,
Zalaegerszeg 75500258-10809415
Az egyes számok ára: 1000 Ft.
Előfizetési díj egy évre: 3000 Ft.

ISSN 1219-6886

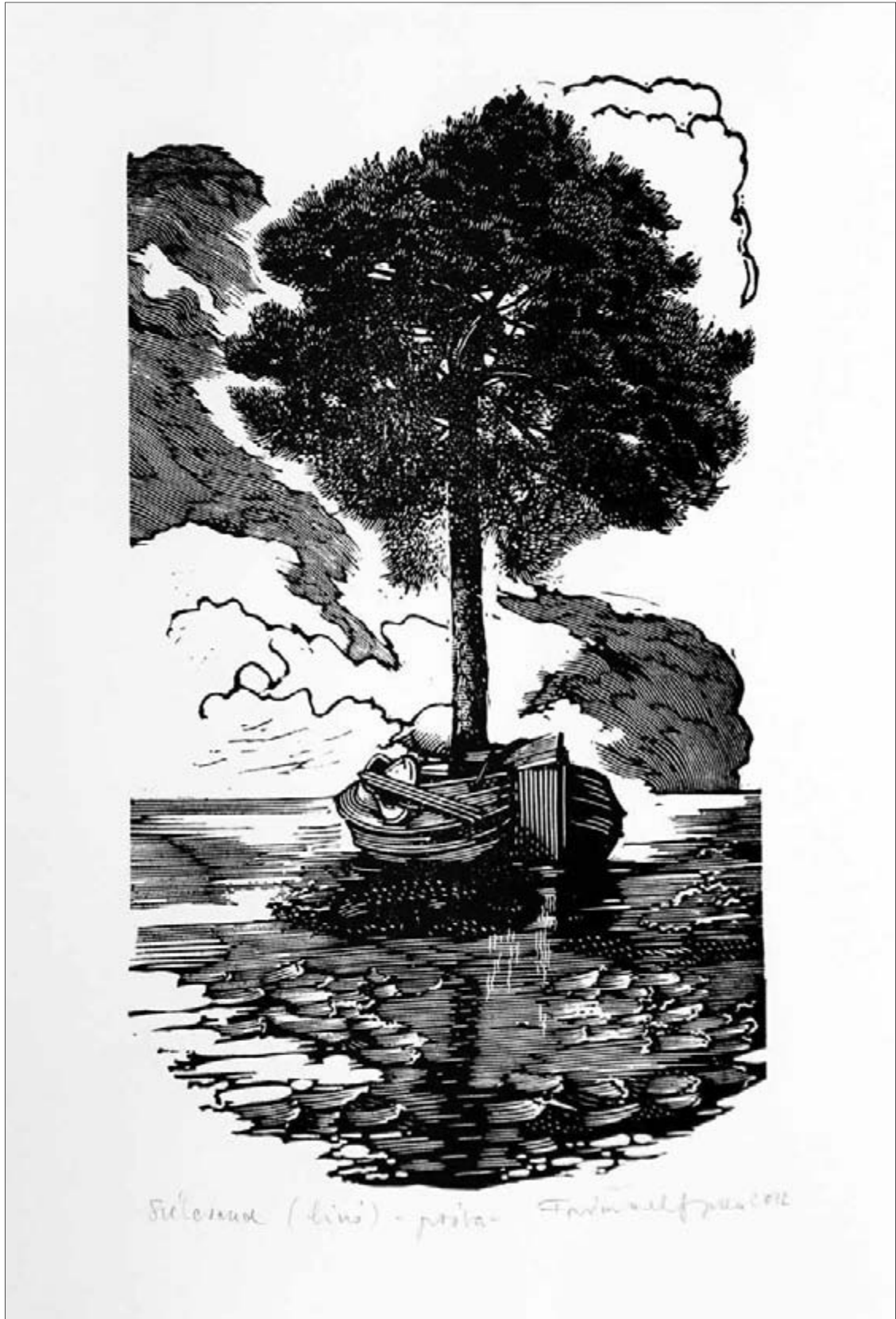
Előkészítés:

Náspáng Grafika
hmz@t-online.hu
Nyomdai munkák:
Göcsej Nyomda
8900 Zalaegerszeg,
Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
E-mail: info@gocsejnyomda.hu

További támogatóink:

NB FORSZ

Szolgáltató és Tanácsadó Kft
Könyvvezetés - Könyvvizsgálat
Tel: 92-510005, Fax - 92-510006



Frimmel Gyula: Szélcsend (linómetszet), 2012

Makkai Ádám

Petőfi és a kis cigány a székelyudvarhelyi szoborparkban

Orbán János Dénesnek

Lehetett talán tíz vagy tizenegy,
és persze vézna volt és ápolatlan,
rólunk meg – gondolom – lerítt a tény,
hogy turisták vagyunk, nyugatiak.
Koldulni jött, nagy csillogó szemekkel,
s már nyúltam volna gyűrött lejeimhez
hogy lerázhassam ezt a kis cigányt,
mikor OJD rászólt: „Tudsz egy verset?
Mondd el először szépen, magyarul...”
kinyújtott kezében az áhított
bankóval. Összenéztünk: feleségem
csodálkozó mosollyal viszonzta
OJD számunkra igen szokatlan
koldus-nevelő pedagógiáját,
s a kis cigány srác rázendített bátran:

„A Kárpátoktól le az Al-Dunáig
Egy bős üvöltés, egy vad zivatar!
Szétszórt hajával, véres homlokával
Áll a viharban maga a magyar.

Ha nem születtem volna is magyarnak,
E néphez állanék ezennel én,
Mert elhagyott, mert a legelhagyottabb
Minden népek közt a föld kerekén...”

Ifjonti kezdő s újdondász koromban
sokat csúfoltam én Petőfi Sándort,
hogy „modoros” meg „túl hazafias”,
ki most itt Udvarhelyt e sráccal rámszólt:

„Csak rámléltél, látom, Székelyudvarhelyen —
a kis cigányt, látod, én nem untam el, nem,
te meg csak nézz körül jól — ne merj bánkódni —
itt állnak őrt Bethlen, Báthory, Rákóczi,
s bár elhúztál ‘Ábelnek Amerikába’,
fél évszázad múltán mégis, mindhiába’
rád talált a múltad vén Székelyudvarhelyt,
míg választott hazád vakvágányra terelt.”

A kis cigány örült: pénz lett az ének;
mi meg tapsoltunk, mint egy nagy színésznek.

A tornaterem

(adalékok Dante Poklához)

Nagy költő volt Maestro Dante
családnevén Alighieri,
kérdem: füle lerobbant-e
hogy fájdalmam alig kérdi,
 mert itt bátran vigyorognak,
 ritkán hallatszik egy nyögés
 — pirulj el Hold! Fintorogj Nap! —
 térdem csorbán remegő kés
jobbra csuklik, balra csuklik
gerincembe belenyilal.
Mit szóltak volna a ruszlik:
„állóbringa? Hol az ital?”
 Mellettem egy négyszáz fontos
 bálnaszerű vénség hágja
 a hegymászó gépet — fontos
 hogy a ritmust eltalálja —
nyaka körül fülhallgató
azon hallgat hip-hop zenét,
nekem alig felfogható
mért tartja csukva a szemét?
 Jobboldalt egy félig néger
 úgy hajt, mintha üdvössége
 múlna rajta, égig ér fel
 torzult arca tükörképe.
Három őrzőnk ül a vártán:
komputeren ellenőrzik
kinek dukál melyik járgány
s hogyha csalsz orrodra tűzik.
 Evezőgép, guggológép
 bicepsz, tricepsz mozgatója:
 ezt sínyle a kárhozott nép
 egész héten szombat óta.
Van ki szeretne lefogyni
s van aki hízni szeretne;
ki innét el tud kotródni
annak szolgál a szerencse.
 Létesíts egy rondabugyrot
 tornázóknak, Signor Dante,
 tudja meg ki orra bukott
 hogy illő szintre zuhant-e?

A kánon felé(?)

(Az irodalmi emlékezés bejárat és bejárando útjai Zalában)

Talán semmi meglepő nincs abban, hogy minden település, megye, ország, sőt nemzet büszke a kulturális arculatát, szellemiségét meghatározó írókra, költőkre, esetleg irodalomtudósokra. Kivéve, ha olyan értékeket képviselt, jelenített meg műveiben, melyek az adott közösség számára aktuálisan nem vállalhatók, vagy ha az alkotó életműve – mondjuk minőségi elégtelensége miatt –, a természet rendje szerint, kihullott az idő, a kollektív emlékezet rostáján. És ennek ellenkezőjére is gyakran találunk példát: számos (nagyobb) megbecsülésre érdemes szerző sem életében, sem posztumusz nem kapott semmiféle elismerést szülőföldjén vagy választott pátriájában. Mondhatjuk úgy is: nem vált a lokális kánon részévé.

Érdekes szellemi kalandra csábíthat e kánon formálódását és hullámozását különböző szempontok szerint nyomon követni, de tanulságokkal járhat – az egésztől a részek felé tartva – egy-egy alkotót tekintve is eltöprengni azon, mi lehet az oka, hogy bekerült vagy éppen kívül rekedt rajta. Van-e egyáltalán általános értékmérő annak megítélésében, kit ismer el a közösség, vagy kit milyen formában? Hogy kinek az emlékét őrzi szerkesztett évfordulós kötet, utólagos kitüntetés, netán szobor, intézmény vagy közterület neve? S ami legalább ilyen fontos: ki válik írásai révén helyi érettségi tétellé, irodalmi vetélkedők és szavalóversenyek „hősvé”, esetleg iskolai tananyagká – azaz a fiatalok által is ismertté, olvasottá?

Ha ilyen vonatkozásban áttekintjük a zalai irodalom néhány veszteségét és oeuvre-ük utóéletét, nem lehetünk maradéktalanul elégedettek. Ennek okai persze távolabb keresendők. Mindenek előtt abban, hogy a nyugati határszél távol esett a hagyományos dunántúli kulturális központoktól és a kísérlet hasonló helyben megteremtésére minden alkalommal fellángolásnak bizonyult: a Bánffy Miklós támogatásával Alsólendván létesített Hoffhalter-nyomda és Kulcsár György működése rövid életű volt (1573-74), Zrínyi magányos oroszlán maradt Csáktornyan, a keszthelyi Helikoni Ünnepek (1817-19) és Festetics György jeles alkotók (mint Rájnis József, Ruszek József, Takáts József, Horváth János, Kulcsár István) letelepítését, valamiképpen idekötését célzó „programja” pedig a gróf halálával egyaránt abbamaradtak. Innentől Zala, egészen a Zalai Írók Egyesületének – mintegy harminc esztendővel ezelőtti – megalakulásával járó intézményesülésig és a Pannon Tükörrel az önálló műhely és folyamatos helyi könyvkiadás létrejöttéig, mintegy 160 évig fehér foltta fakult a magyar irodalom térképén (ebben persze komoly szerepe volt a megyecsonkításoknak is). Voltak neves és kiváló szülöttek, gondoljunk csak a zalaegerszegi Keresztury Dezsőre, vagy a nagykanizsai Fejtő Ferencre és Bertha Bulcsura – ők azonban fiatalon elkerültek innen, és egy-egy ritka látogatástól eltekintve nem is tértek vissza szülőföldjükre, nem alkottak itt, pályájuk ívében így a megyének csak meglehetősen rövid szakasz jut. S hasonló a helyzet az életük bizonyos időszakát itt töltő alkotók (Tüskés Tibor, Csengey Dénes és mások) esetében is. A helyi írók, irodalmárok pedig különböző okokból ritkán kaptak akkora figyelmet, amekkorát esetleg megérdemelték volna.

A szűkebb pátria elismerésében, úgy tűnik, a lokális kötődés első két módján (a megyében vagy az adott településen született, illetve egy életszakaszát itt töltő) túl az országos ismertség és az egyéb (nem szépirodalmi) területeken végzett munkásság is döntő. A megye irodalmi vonatkozású díszpolgárai közül Rózsás János kivételével (ő Nagykanizsán is megkapta ezt a kitüntetést, és noha Budapesten született, voltaképpen visszatért családja zalai gyökereihez) ilyen a már említett Fejtő Ferenc (szintén Nagykanizsa díszpolgára is, pályája a fővárosban és a párizsi emigrációban bontakozott ki), valamint a pacsai születésű, de Budapesten élő és (nyelvészként is) alkotó Kiss Dénes.

Zalaegerszegen (az irodalomtörténettel is foglalkozó kiváló muzeológus, Németh József mellett) Keresztury Dezső az egyetlen irodalmár díszpolgár, bár ő talán inkább tudósként és egykori miniszterként, il-

letve a 60-as évektől haza-hazalátogató, családi prэшázát a városnak adományozó elszármazottként kapta 1975-ben a díjat. Vele kapcsolatban (is) fontos azonban kiemelni, hogy noha a megyeszékhelyen szobra áll, nevét tér és művelődési központ viseli, emlékéért külön bizottság és főként nyugdíjas pedagógusokból álló tisztelői kör ápolja és verseiből évente iskolások számára szavalóversenyt rendeznek, s hogy a közelmúltban néhány, inkább irodalomtörténeti érdekességként szolgáló, írásaiból szerkesztett kötet is napvilágot látott, máig nem készült sem összes költeményeit egybefogó kiadvány, sem róla szóló, tudományos igényű monográfia. Emellett az egykor alkotóház céljára átadott, fent említett épület máig zárva áll, és még nem nyert megfelelő funkciót a család egykori belvárosi lakása sem, melynek egy része jelenleg a város tulajdonában van. E feladatok elvégzésére, problémák megoldására a költő születésének jövőre esedékes 110. évfordulójáig hátralevő mintegy másfél év jó alkalmat biztosít. Az már – legalábbis az irodalmi hagyományok helyi megbecsülése szempontjából – szomorúbb tény, hogy Keresztury-n kívül a városhoz kötődő egyetlen alkotó emlékéért sem őrzi, nemhogy szobor, de utcanév, sőt emléktábla sem (az egykori vármegyei alispán, Spissich János kivételével, az ő nevét, mint a Napóleon elleni nemesi felkelés megtagadásának kezdeményezőjét örökíti meg a bíróság épületében levő tábla felirata), s az említett kötetekkel is adós az utókor. Pedig érdemes jelölt lenne bőven: a Zalaegerszegeen született Császár Ferencről (aki Kereszturyhoz hasonlóan, csak száz évvel korábban, az MTA tagja volt), az itt nyugvó Pesthy Pálon és Baráth Ferencen (az ő sírjukat legalább védelem alá helyezte a város) át egészen Lakatos Istvánig, Pécsi Gabrielláig vagy Utassy Józsefíg. Különösen, mivel mindegyikük legalább olyan jó költő volt, mint Keresztury Dezső, sőt többen közülük – vele ellentétben – poeta natusok, vérbeli lírikusok, nem a költészet tudós művelői. Így bizonyosan meg lehet találni esetükben is a közösségi tiszteletadás megfelelő módját, beemlíteni őket a lokális kánonba. Még ha utóbbi alkotókat tekintve viszonylag rövid idő állt is ehhez rendelkezésre, de talán éppen ezért, a friss(ebb) emlékek miatt lenne jó felgyorsítani ezt a folyamatot. Pécsi Gabriellának ráadásul (Bán Zsuzsával és másokkal együtt) jelentős szerepe volt az egymástól elszigetelt alkotókat egybefogó helyi írókör megalakításában, munkájában is, ezért örömteli, hogy Tolláskodom fellegen és Kvantumos nyelvtörténekek című posztumusz köteteinek 2007-es kiadásával esetében már megtörténtek az első lépések. Utassy József nevét felvette a rédcisi általános iskola könyvtára és a verseit oly sokszor tolmácsoló lenti szavalóköri, de a „Dalba fog az ember...” és az Utassy József emlékkönyv megjelenésén túl, a rédcisi síremlék mellett, úgy érezhetjük: a csillagpályájának végállomását jelentő városnak is vannak, lehetnek még adósságai.

Nagykanizsa, hűen polgári hagyományaihoz, jobban megbecsülte édes és fogadott fiait, a hozzá kötődő írókat, irodalmárokat. Díszpolgárai közt találjuk ugyan Jókai Mórt is, abból az időszakból (1893), mikor divat volt őt ott is ilyen módon megtisztelni, ahova vajmi kevéssé kötődött, de száz esztendővel későbből a már említett Fejtő Ferencet és Rózsás Jánost, valamint Tüskés Tibort (2009) ugyancsak. A Halis István Városi Könyvtár helyi születésű írók emlékéért ápolja, életművét gondozza (Halis István, Orsós Jakab), a tavalyi évben pedig Takács László és tanárkollégája, Pék Pál hagyatékának méltó elhelyezésére alakítottak ki az intézményben emlékhelyet, honlapjukon pedig Bertha Bulcsu és Nagy Gáspár (Kanizsa-vár /vissza/ című, 1999-es kötete egy a városban, nagynénjénél töltött diákkori nyár élményét idézi meg) tiszteletére is virtuális szoba található. Takács László nevét viseli egyébként a 2007-ben indult helyi, főként műkedvelő alkotókból álló irodalmi kör, s ha más nem is, választásuk ráirányítja a figyelmet a költő nagyobb megbecsülést érdemlő terjedelmes életművére. Pék Pál emléktáblájának 2010-es elhelyezése után (Ady Endre utcai egykori lakóházának falán) pedig esetében most már a város tulajdonába került személyes tárgyak megfelelő helyének megtalálásán túl a különböző jellegű, írásait egybegyűjtő emlék-, valamint a kötetben esetleg nem szereplő, illetve az összes verseit tartalmazó gyűjteményes kiadványok összeállítása és kiadása, s természetesen az oeuvre-t áttekintő, feldolgozó tanulmánykönyv elkészítése kell, hogy legyen a következő feladat (utóbbihoz jó kiindulási alapot biztosít Bakonyi István arcképvázlata). Mindezekre halálának közelgő 5. és jövőre születésének 75. évfordulója megfelelő alkalmat teremt.

A zalai városok közül Keszthely ápolja gazdag irodalmi hagyományait. Talán legjelentősebb írója, Nagy Ignác Kastély utcai szülőházát 1954 óta, Szendrey Júliáét pedig 1923-tól tábla jelöli (az egykori Újmajor 1973 óta Szendrey-telep), utóbbiban állandó kiállítás található, az épület előtt a költőnként is elismert „irodalmi özvegy” szobra áll, s ugyancsak köztéri alkotás őrzi a nagy mecénás, Festetics György emlékét is (Lukácsy Lajos budapesti és Farkas Ferenc zalai művész munkája). A Balaton-parti település önkormányzata 1993-ban – Nagykanizsához hasonlóan – szintén helyi születésű költőről, Fejér Györgyről nevezte el könyvtárát. 2008-ban posztumusz díszpolgári címet adományozott a mintegy 5 esztendeig (1984-1989) itt élt Csengey Dénesnek, akinek emlékére a Helikon parkban fát ültettek és Nagykanizsán 1993 óta 2 évente Kárpát-medencei „Vers-, Prózamondó és Énekelt Vers Versenyt” rendeznek. Dicséretes az is, hogy a Helikoni Ünnepek mellett Keszthely felvállalja a Balatoni Íróhét örökségének továbbvitelét, az már talán kevésbé, hogy utóbbi rendezvényre az induló és beérkezettebb budapesti és erdélyi tehetségeken kívül egyetlen városban, sőt megyében élő alkotó sem kapott meghívást, azon bemutatkozási lehetőséget. Nagyobb megbecsülést érdemelne Szeles József és Kara Kocsis Gabriella sajnálatosan lezárult életműve, szükséges lenne kiadatlan írásaik megjelentetése, s az értékes, ráadásul lokálpatrióta helyi szerzők, mindenek előtt Karay Lajos, Lángi Péter, Cséby Géza és a fiatal Somogyi Zoltán munkája is minőségükhöz méltó támogatáshoz juthatna.

Hévíz, noha kiemelkedő alkotót nem adott a magyar irodalomnak, 2010-ben díszpolgári címmel tisztelte meg a fürdőalapító Festetics György gróf emlékét és az itt megfordult írók, költők látogatását is emléktábla őrzi a Télifürdő falán. Hárman közülük – Berzsényi Dániel, Csokonai Vitéz Mihály és Móricz Zsigmond (Riger Tibor, Rátonyi József és Kutas László alkotása) – ráadásul szobrot is kaptak a Tó-fürdő parkjában. A város által kiadott Hévíz című folyóirat rendre helyet biztosít a településhez kapcsolódó szépirodalmi és tudományos írásoknak, a Svájból haza-hazalátogató Major-Zala Lajos költői teljesítményét, kultúraszervező tevékenységét pedig nemcsak végső nyughelyén, a Szentlélek Templomban található, illetve az egykori házán elhelyezett táblák felirata örökíti meg, de az általa alapított Csokonai Társaság tagjai is gondozzák szellemi hagyatékát. Ennek példája a 2011-ben megjelent *Bolygó magyar* című versválogatás, a társaság kiadásában.

Lenti kétségkívül országosan is legismertebb, legjelentősebb szülőtte Sári József Kossuth-díjas zeneszerző mellett az a Péntek Imre, aki, noha sohasem szakadt el zalai gyökereitől, máig semmiféle elismerést nem kapott a várostól. Igaz, nem is szerepelt a Barátok közt című, méltán világhírű sorozatban... Ettől eltekintve azonban a település önkormányzata támogatja és fontosnak tartja a lokális irodalmat (reméljük, ennek eredményeként Molnár Gábor újabb verseskötetének már nem magánkiadásban kell megjelenni), amit az is igazol, hogy az itteni szavalókör Utassy József nevét vette fel, Csordás János emlékének ápolására, életműve feldolgozására pedig 2010-ben külön bizottság alakult.

A többi zalai város közül Pacsa Kiss Dénes költő, Zalaszentgrót Pécsi Györgyi irodalomtörténész, kritikus szülőhelyeként érdemel említést, akiknek talán szintén nincs helyi elismerése. Zalalövő nevét pedig Zsille Gábor 2005-ös, *Gondolj néha Zalalövőre* kötetének címe őrzi (Nagy Gáspár Kanizsa-élményéhez hasonlóan egy itteni látogatása emlékére).

A megye kisebb településeinek irodalmi hagyományai általában kevésbé jelentős alkotókhöz kapcsolódnak. Felsorolásuk helyett ezért ehelyütt inkább néhány fontosabb kötődést tekintünk át. Gyenesdiáson, egykori háza falában pihennek a kiváló költő és műfordító, a vidék szerelmese, Jánosy István hamvai, a szomszédos nagyközség, Vonyarcvashegy Szent-Mihály dombját pedig számos neves látogatója (Jókai, Eötvös Károly, Kisfaludy Sándor) örökítette meg valamelyik művében. Alsópáhok a Hévíz folyóirat főszerkesztője, Szálinger Balázs költő, Petőhenye a szintén József Attila-díjas N. Pál József irodalomtörténész-kritikus zalai otthona, a szintén sokak által felkeresett és megénekelte (Eötvös Károly, Bertha Bulcsu, Simon István) Balatongyörök becehegyi részén levő birtokán töltötte nyarait Takáts Gyula, aki 2003-ban a település díszpolgára lett, a kortárs novella egyik – sajnálatosan kevésbé ismert és megbecsült – mestere, Szabó István pedig Cserszegtomajon született, ahol az ő nevét viseli ma az általános iskola és óvoda. A

dióskáli templom falán található a falu híres szülötte, Virág Benedek emléktáblája, Felsőpáhok szerepel Örkény *Üzenet a palackban* című egypercesében, míg gyermekkorában rövid ideig Kerkabarabáson élt Danilo Kiš író. Az egyébként zalabéri születésű Hules Béla Lickóvadamoson, Béke utcai tanyáján szervezte a kilencvenes évek közepétől 2000-ig a Vadamosi Napok művészeti-bölcseleti rendezvénysorozatát és szerkesztette ennek kapcsán a Vadamosi Füzetek könyvsorozat 16 kötetét, melyek üde színfoltot jelentettek a megye kulturális életében és irodalomtörténetében. A petrikeresztúri művelődési ház falán emléktábla jelzi, hogy közel egy évtizedig (1811-19) a községben élt és alkotott Pálóczy Horváth Ádám (egyébként az ő nevét viseli a zalaegerszegi zeneiskola is), aki a megye egyik legjelentősebb költőjeként emellett a jövőben talán egy szobrot is megérdemelne itt, Utassy József Récicsen töltötte utolsó éveit, fiával együtt a helyi temetőben nyugszik, s a fent említettekén túl a település önkormányzata utcát is tervez elnevezni róla, Zalabér pedig a már említett Hules Béla mellett a kiváló irodalomtörténész, akadémikus Huszti József-re lehet büszke – a korra jellemző, hogy a keresztény szellemiségű és latinos műveltségű tudós szülőházára öccse kommunista mozgalmi „érdemei” miatt került 1970-ben emléktábla. Az emigrációból hazatérve, utolsó éveit Zalaszabaron töltötte Tunyogi Csapó Gábor író, akinek életműve szintén nincs jelentőségének megfelelően értékelve, 56-os verseinek például régóta benne kellene lenni legalább a zalai köztudatban. S végül: a Fenékpusztához közeli Diás-szigeten található Fekete István emlékszobája és szomszédságában a Matula-kunyhó.

A nagyrészt lezárult életekkel elrebbent, az írás által mégis közösségivé tágitott személyes élmények, örök pillanatok mind-mind szűkebb pátriánkhoz, szeretett megyénkhez, zöldellő szőlősorokkal, erdőkkel megáldott barna dombjainkhoz, görögös derűt sugárzó pannon tengerünkhöz és az ország talán legszorgosabb, legmelegszívűbb népe által lakott szép városainkhoz, takaros falvainkhoz kötődnek. Becsüljük hát meg őket és azokat is, akik megélték és számunkra is átélhetővé tették a szülőföld élményét. Az eddigieknél jobban, igazi érdemük szerint!

Miklósovits László: Bábolnai napló (részlet) 2011 - papírtekercs, tus - 25x600 cm



Lángi Péter

Szíves krónika

(Köszönettel ajánlom a zalaegerszegi szívsebészet dolgozóinak)

Így kezdődött (szeptember 28.)

Felláztadt szívem három hervadt
koszorúval lepett meg.
Utam – félve, hogy teljesen elhagy –:
ügyelet, sürgősség, Egerszeg.

Pokoli út volt, rázott új, rázott avított.
Köszönöm, fiúk, gyors volt, az életbe vitt.

Műtétek (szeptember 28-29.)

Alig jut szívemig, alig a vér,
nem tágul, szakad a koszorúér.
Életem ennyit ér?

Ki tudja, éppen most hol lebegek?!
Koszorúkat fonnak a láberek.
(Órákig tartó, feszes folyamat.)
Ki, mi vagyok? Élő, holt ezalatt?

Ömlő vér, nem alvadó
a műtőasztalon.
Sziszfuszi sebészi munka
s halálra alkalom.

**Az intenzíven
(szeptember 29. – október 5.)**

– Hogy hívják? Hány éves? Mivel foglalkozott? –
vizsgáztatják eszméletem.
– Milyen nap, napszak van? Úristen! Hol vagyok? –
befagyott emlékezetem?

Micsoda bűgös fényben, homályban!
Életébresztés hangos varázssal?
Vizes ruha a kéj szikkadt számban.

Suhog az oxigén, s ki tudja hány gép jár!
Nyögdecseles itt-ott, csendes sóhaj: „úgy fáj!”
S hallok – de szép szó itt! –, hogy „Fekete István”.

Nőm, fiaim szeme zöldmaszkos keretben:
reményben ekkortól már gazdagabb lettem.

**A szívsebészetem
(október 5. – 18.)**

Nővéri mosdatás katonásan,
lehull egyhetes vörös szakállam,
saját pizsama, friss ág, jó falat!
Végre embernek érzem magamat.

Nővéri teendő ezerféle,
öltözve mosolyba, kedvességbe:
bajomból, lából húznak ki végre.

Lábam földet ér: „és mégis mozog...”
Sajnos látom is, míg botladozok.

– Orron át be, szájon át ki! –
naponta hallok s teszem,
hogy tudóm, agyam, világom
épebb, tisztább legyen.

Mennyi együtt érző, biztató hang!
Hallgatnom naponta új s új kaland.
Rokon, barát, régi diákom.
Van még tán helyem e világon.

**Születésnapom
(november 2.)**

Természetes volt, hogy jöttek a napok,
jöttek negyvenek, ötvenek, hatvanok.
Ám a hetvenedik, nagy csoda, hogy tény lett.
Konok csodatévők, köszönöm, hogy élek.

Festetics padján

Melléd ülök, gróf úr, ha nem haragszol,
a Fő téren, e míves bronzpadon.
Idézve múlt öblös szavát harang szól,
s fürkészsze mélybe régészszem hatol.

Redőzik homlokod, s én elmerengek:
falak nyújtóztak, polcok, könyvsorok,
gyötört új, bölcsőbb gazda lomha földet,
törekvő ifjak koptattak padot,

suhant a büszke Phoenix, tó királya,
tanyáztak kényes múzsák Keszthelyen,
s felfénylett Hévíz kincse is: csodálja
nagy művedet a küszködő jelen.

Emlékezésünk tornyán leng a zászló:
már kétszáz éve itthon vagy velünk.
Példád beszédes: méltó cél a közjó.
(Örök remény, vágy, hogy felé megyünk!)

Mellettem ülsz; e pózban már örökre.
Ki sokat tettél, joggal megpihensz.
A város népét látod most sűrűgve,
s bölintasz rá, az élet rendje ez!

(2011)



Fotó: Kocsis Katalin

A Keszthely életében és fejlődésében meghatározó szerepet játszó Festetics György szobrát születésének 250. évfordulója alkalmából, 2005-ben avatták fel Keszthely városközpontjában. Alkotója Farkas Ferenc szobrászművész.

Tömöry Péter

A könyvbogár

(Bogdán Lászlónak)

„Nehéz a sorsunk” – mondták a betűk. „Nézd, milyen vaskos terhek nehezednek ránk? Görnyesztenek a gondolatok, amelyek szolgálatába fogtak szószátyár urak. Szorongunk a sorokban, mozdulni nincs erőnk. Szabadíts ki, ügybuzgó jótevőnk!”

A könyvbogár végigszaladt a teleírt oldalon.

„Vezet az út, keresd az Ű-t!”

Fölkapaszkodott az **A** létráján, áttört az **Á** ághegyén, tért a **T**-n, ingott az **I**-n, osont az **O**-n, „lyukba be, ki a lyukon!” – biztatta az **Ly**, „így, csak így!” – sipította az **Í**, áttotyogott a **Ty**-n, forgott a feszes **F** fején, „**Ó-Ó-Ó**, ugrálni be jó!” – sistergett az **S**, zümmögött a **Z**, ödögött az **Ó**, az **É** énekelt, mor-dult az **M**, önkörén pötyögött az **Ö**, nyögnyögött az **NY**, lengett az **L**, **ZS** zsarátnokán roppant az **R**, cirregett a **C**, pattant a **P**, döngött a **D**, huhogott a **H**, jonhult a **J**, kondult a **K**, bondult a **B**, „giling-galang” – gongott a **G**, „vak varjú!” – visította **V**, „zűrös az úr” – szúrte az **Ű**, az **U** ujjongott: „leng a sok **E**!”, „szertelen eszek szemete” –, sziszegte **SZ**, „betelt a bendő” – így a **B**.

A könyvbogár megtelt a teherrel, amelyetől megszabadította a betűket.

Ráült az **Ű**-re: ürített.

Elégtétellel nézett vissza az üres lapra, amelyen, pottyantott ürülékpontjai mellett, csak **X**, **Y**, és egy árva **W** maradt.

„Ön kicsoda?” – kérdezte **Y**-t.

„**XY**!” – Majd pontosított: „**X** a családnevem.”

„És Ön?” – érdeklődött a **W**-től könyvbogár.

„Wagner” – válaszolta a **W**. „Rólam szól ez a könyv.”

„Mondja, írtak benne másokról is?”

„**XY**-ről például azt, hogy...”

„Nagyszerű! Végigrágom magam az egészen” – mondta a könyvbogár lelkesen.

És magára csukta a könyvfedelet.

Találkozás

(Szöcs Gézának)

Amire befejezte portyáját, pitymallott. Elnehezült, pohos potrohát vonszolva igyekezett vissza a menyeyezetre. Büszke volt magára, és elégedett: sikerült teljes inkognitóban feltöltekeznie. „Már a landolás is tökéletesen sikerült!” – motyogta magában. „Ha ezt így folytatom, stabilizálódik a helyzetem! Bőséges kosztom, biztonságos családi melegben húzom ki a telet!”

Bebújt a repedésen a kis üregbe, ahol napközi szálláshelye volt.

Megütközött: valaki behatolt a fekhelyére.

Parány, fekete, pontnyi, csinos.

„Minden tekintetben rám hasonlatos! Lehet, hogy nő? Az lenne csodás!” – gondolta, és szeméből kiszállt az álom.

„Ön is poloska?” – fordult feléje udvariasan.

„Nem közönséges!” – mondta fölényesen a kicsi.

„Ah, szóval mezei?”

„Beltéri!” – recegett hűvösen a válasz.

Lentről, a terepről, horkolás hallatszott.

A kicsi remegve zirregett.

„Ne féljen, mélyen alszik. Horkol!” – nyugtatta a poloska, a mindközönséges.

„A horkolás minket nem érdekel! Csak terheli a hasznos winchester-felületet!” – zordult a parány.

„Látszik, még tapasztalatlan, de kitanítom. Figyeljen! Amíg horkol, mi, nesztelen a hónaljába bújunk, és szertelen szívhatjuk magunkba az éltető nedűt.”

„Nem érdekel a hónalj, sem semmi testi rész! Mi értelmiségiek vagyunk: étkünk a beszéd. A beszédben megbújt, rejtező gondolat, titkoknak titka, az a jó falat!”

„Nem érdekli az életnedv, a vér? Amitől fényes lesz és kövér?”

„Bizonyos áttétellel talán, igen, mi is kedveljük a forróvérűeket. Ami a szívén, az a száján. S ami a száján, az már államellenes kiáltvány: államcsíny, összeesküvés, ellenállás és cselszövés. Ki mondta, mikor, mire fel és miért? Ez itt a kérdés! És a nevek: azok bűjtatják a célszemélyeket. Vérre megy – így igaz! – e játék!” – mondta a beltéri poloska, és villódzó áramok surrogtak testéből a szobában szerteszét.

„Nekem ez magas. Legyen szíves, hagyja el a hajlékomat! Érzem, megkeseríti bennem és táplálómban is a vért!”

„Még hogy én menjek? Szedd magad, pucolj! Ne zavarod áramköreimet! Különben bekapcsoltatom vírus- és rovarirtó programom!”

Ki sem mondta, és már zürrögött legott, látatlanul, az elektronika.

Szét pattant a mindközönség poloska potroha.

Parány vércsepp, a lepedőre hullt.

Fekete pöttyé fakult.



Dóczi László:
Dedesi doboz II.
vegyes technika, kollázs

Fülbemászó

(Horváth Károly zeneszerzőnek)

Késő délután volt, amikor megérkezett. Félhomályban pihent a terem. Sem ember, sem állat sehol. Körötte mérhetetlen csönd honolt.

Vége!

Útja, nem csupán az, amely ide vezetett, de mondhatni, egész életútja, zajkalandos volt. Külső és belső hangokkal elegy.

Egy szarvas fülében született. Neszek és dübörgések közepett. Hona – ha lehet így nevezni egy sötét, vérerekkel, apró szöszökkel, és egy rezgő hártyával bélelt üreget – állandó hangzavar gyanánt tudatosult benne.

A be- és kiáramló levegő sipítása, fogak csikorgó zakatolása, apróbb és nagyobb horkanatok bensőségességében nőtt fel.

A dobhártyára rárezgő madárcsivitelés, erdőzúgás is otthonosan érkezett hozzá. Egyszóval: szülőhelye zajszíntere biztonságérzetet keltett és erősített benne folytonosan.

A nagy változásig. Ami ide vezetett.

Ősz lett.

A szél zúgása minden nappal erősödött.

A vérerek, amelyek lila erezzel szőtték keresztül-kasul lakhelye falait, megduzzadtak és vörös árnyalattal vettek föl. Lüktettek. Egyre elviselhetetlenebb meleget árasztottak. Lucskos párák, ingerült lögybök hangjai töltötték meg a lakást. A szarvas orrüregéből idegen illatok törtek rá. Fojtogatóak, perverzek, buják.

Legszívesebben kimászott volna.

De hová?

Az, amit kintnek gondolt, tudatra serkenése óta vonzotta. De csak innen belülről.

Hogy vonz-vágyának tettel engedelmeskedjen, riasztotta. Valóságosan és morálisan.

„Elhagyhatja önszántából valaki a hazáját? Holmi zajszintemelkedés miatt? Hőmérsékletingadozás okán? Időleges bűzölgéstől undorodva?

Kizárt!”

Dörrenés szakította félbe a morfondírozást Tágult, majd szűkült honüregének fala. Dobódott ide, dobódott oda. Bőgött a föld, bömbölt az ég.

Míntha minden, az egész világ, ebbe a tömör, végtelen bődülésbe merevedett volna.

A két szarvasbika egymásnak feszült. Fölötte, előtte vészes csattogás. Sikongtak az agancsok. Csikorogtak a csigolyák. Dübörögtek a paták. Habosan nyálaztak az állatok.

Majd csend.

Elkullogás.

Döndülve dőlt a busás fej az avarra.
A huppanástól ő is kizuhant.
Kikecmergett a fej alól.
Siralmas látvány fogadta.
A bika kinyújtózva lihegett.
Vagy sírt?
Helyette ő szégyenkezett:

„Ilyen szánalmas helyen születtem. El innen, el! A vesztes nem lehet hazám!”

És elindult, elég nagy a világ!

„Csak találok egy zugot, ahol eltelelek. És, ha kinyílik tavaszom, győztesek fülében rendezem be lakom”
– szólt, s megiramodott.

Aztán lelassult. Csak ment, mendegélt. Mögötte maradt sok nappal és sok éj.
De nem találta azt, mit keresett.
Egyre ridegebbek lettek a reggelek.
És egyre ritkábbak a csábos terepek.

Egy kósza macska fogadta be.

Szánalmas kis luk, csökött fülek.
Bolhával osztozott az albérleten.
Zajszint alatti dorombolás és alamuszi nyávogás.

„Én is kibírom, ha kibírta más!”

És szerényen meghúzta magát.

A macska házi cica volt. Estére hazabandukolt. Vacsora várta, álomra meleg alom.

„Itt az alkalom!” – gondolta, s mikor a macska elszenderedett, kibújt.

„Ez a modern lak, fénylő, csupa máz!”

Észrevett egy koncerttrombitát.
Torkának öble, mint nagy fül. Rámeredt.

Bemászott.

„Hogy a macska rúgja meg! Ez aztán a pazar lakás!
Sem szőr, sem hártya, sem sistergő vérerek.
Tágerű termek, fényes folyosók, apró benyílók...”

Zegét-zugát bejárta, s beköltözött legott.

Elalvás előtt hálát rebegett. S mert hallotta a régi intelmeket: „új lakásba, hogyha költözöl, nézz aprólékosan körös-körül, számláld össze a szegeleteket, és ébredéskor jegyezd meg álmodat, mert akkor az maradéktalan betől...”

Ám itt nincs egyetlen sarok: minden csak hajlik, kerekdeden simul, kör körbe zárul, ív ívet követ... S kívül! Csodacsillogás, míves billentyűzet.

„Álom nélkül is betelt az álmom! Itt maradok: ez az én világom! Mit érdes sarkok, szőrök, vérerek?! Minek a zajgás?! Mától modern fülbemászó leszek!”

Egy trombitásé volt a trombita. Ki másnak lett volna tulajdona?

A trombitás zenekarban zenélt. A zenekarban volt zenész elég. Tán talán túlságosan is sok. Úgy hívták őket: szimfonikusok. És mindeniknek volt egy hangszere. Hegedű, nagybőgő, cselló, brácsa, fagott, kürt, triangulum és hárfa, dobok, cintányér, duda, xilofon, furulya, flöte, pánsíp, szaxofon, rumbatök, kasztanyetta, fuvola, harsona... És egy csoda: a versenyzongora!

Fedelét karcú karon tartja, mélysima, a porszem is elsiklik rajta, zömök a lába, mégis csinos, s azok a fehér-fekete alakzatok – a billentyűi – akárha apró angyalok...

Késő délután, mikor a trombitás elhozta ide, így vette birtokba a terepet. De szemléje végén megtört a csend. A terembe rengeteg ember érkezett. És mind a sok zenész.

Meg egy pingvinnek öltözött alak. Láttán fölharsant a taps.

A dobhártyája majdnem beszakadt.

Aztán nyugalom, csend, kívül belül.

Percnyi ájulat.

S a csend dagad, dagad...

Mint hadvezér, a mester belevág: hasad a csönd, kavarog a világ, harsog, majd elül, de a kar kergeti, rendületlenül...

„Fusson, akinek nincs tora!”

Feketén vinnyad a zongora... A dob mélybarnán dübörög...

„Honnan költöztek belé az ördögök?”

Kis pihenő: esdeklőn fölsír, peng a hárfa... Nem szánja meg a kis pálca: rázúdít kürtöt, harsonát, a hegedűk egész sorát...

„Fülbemászó...” – súgja a trombitásnak, lelkesen a szomszéd zenész.

„Az vagyok, kegyelem, az vagyok! Én...”

De nem folytathatja tovább.

Szél süvít a lakáson át. Dörög, villámlik, nyáleső zuhog, hol mély, hol magas, süvítő hangzatok, kapaszkodna, de minden sima, hiába feszül a lába ina, csúszkál, bukdácsol, reménytelen, vergődik: „Szentatyám, mi történik velem?” Dübörög, zeng, hogy mindjárt szétreped, darabjaira hull a világegyetem...

„Mi ez a pokoli zenebona?”

„A sors, a sors, a sorsszimfónia!” – harsog az égi hang.

Föllebbenti egy izmos légvonatot, kilendíti a trombitából, s repül. A zenekar felett, az ég felé, megbolydult porszemek, mint bolygók, félelmetes csillagok...

„Nektek is ily sanyarú a sorsotok? Mi magyarázza, mily kozmikus okok?”

Válasz nem érkezik, vagy nem hallja meg, most már remeg az egész terem, égiháború, földindulás, Isten haragja, végső leszámolás, teremtés előtti ősrobbanás... Aki süket csak az érti meg...

Koppant nagyot és betakarta a csend.

Belezuhan Beethoven hangszigetelt fülibe.

(Veszprém-Bonn, 2010. december-2011. január.)



Miklósovits László: Dal az el nem jött leányról (Szapphó)

Cserebogár és lepke

(Farkas Árpádnak)

Amikor a csimasz és a hernyó, télvíz idején, mélyen a föld alatt összetalálkozik, kis álom-tüzek gyulladnak a rögben.

„Látod-e színesedő szárnyaim?” – szól a hernyó.

„Színes szárnyaid?” – kérdez vissza a csimasz.

És elfintorodik:

„Utálatos pondróságod látom csupán. Nyálkás közelséged borzongat. Még, hogy neked szárnyaid!”

A csimasz tekeredik egyet.

„Csodáld inkább finom ezeztű hártavitorlám, a mélybarna kitinburok alatt!

Röptém majdani hangszereit!”

„És a virágok?” – szendéskedik a hernyó – „A virágok, amik nekem tárják ki kelyheik, engem áhítóznak, sárgán, vörösen, kéken, fénylő hófehéren ringatnak, ingatnak felém porzót és bibét!”

„Még, hogy porzó és bibe!? Rigó kapirgál fölötted a hóban, sárga csőre mögül a sötét ide villan, étvágya vörös és falánk!”

„Figyelj, hogy zizeg a holt levél, a didergő cserefán! Azt zirrenti, hogy a vakond álmából felébredt és vackod körül kaparász! Míg tavaszom irigyled, már melletted lapátol, pillanat és felél!”

Nap, mint nap így folyik a csendes csevegés.

Pillangót álmodik magáról a hernyó.

Cserebogarat a csimasz.

Hernyóról álmodik a rigó.

Csimaszról a vakond a föld alatt.

És megérkezik a tavasz.



Miklósovits László:
Szerelmes ifjú
estfantáziája
(Burger)

Báger Gusztáv

„Kertész leszek”

Amikor már belépni se szerettem
az épületbe, szabadságra mentem.
Egy hétig dolgoztam a tanyán,
metszettem a gyümölcsfákat,
ültettem és kapáltam,
veteményeztem és permeteztem.
A birs eltetvesedett, kivágtam hétfőn
és eltüzelttem a gallyait.
Kedden megint találtam egy haldokló fát,
akkor eszembe villant az Írás:
kegyelmet kell gyakoroljak.
Egész héten gondoztam a szenvedő növényt,
majd visszamentem az Egyetemre tanítani.
Két hónap múlva néztem rá a „haldokló” fára,
mely addigra már új leveleket hajtott.
Akkor döntöttem el: ebben a szemeszterben
nem buktatok meg senkit.

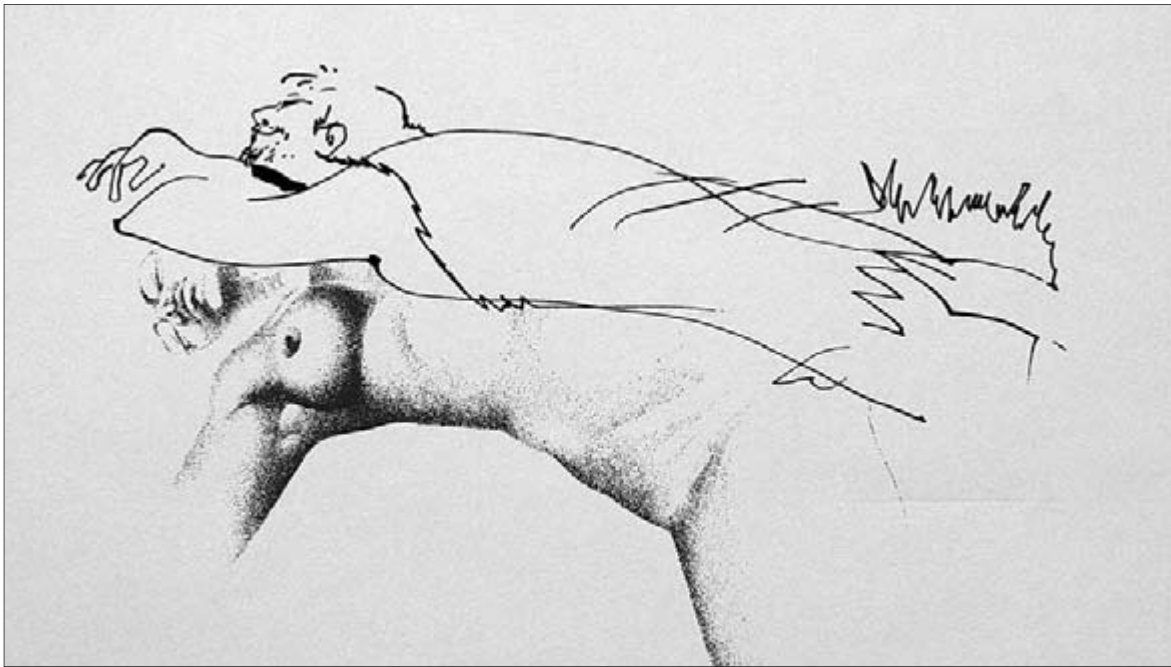
A jóság léttana

Nagyapám csak ingatná a fejét.
Az erényes embert megismerni,
nem kell hozzá nagyítóüveg,
sem orvosi vizsgálatok.
Az erényes ember az ösztöneiben
hordja a jót, az arcára van írva,
hogy nem képes a rosszra.
Igen, mondaná anyám, de mit ér vele?
Ott van a Pista bácsi, jótét lélek,
a légynek sem árt, mégis beteges.
Ja, mondaná nagyapám, az más.
Egy súlyos betegség sok mindenre jó.
És valóban: Pista bácsi
megúsza a háborút.

Krumplisztésza

A fodros, nagy kockák
vörös hagymával, borssal,
pirospaprikával.
Aranykaréjú tányérok,
alpakka villák,
a tintatartóban só ragyog.
Kockás abrosz, fehér szalvéták,
anyukám gondos terítése.
Fejemet simogatja:
„Ne egyél gyorsan kisfiam!”
Nem tartom be azóta se.
Volt egy rongyból varrt mackóm,
minden nap játszottam vele.
Nem voltam mélyen vallásos,
tudtam, hogy van Isten,
de nem volt merszem megszólítani.
Gondolataimat a mackómmal osztottam meg,
ki az asztalfőn ült,
míg apám a lövészárokból
reszketve imádkozott.

Miklósovits László: A hársfaágak csendes árnyékán (WALTER VON DER VOGELWEIDE)



Soós József*

üszkösödik piros vérem

pajtacsöndben
szalma-álom
bagoly virraszt
diófámon

szemeimben
hajnal borong
vállam fölött
a napkorong

volt ami volt:
mi lehetett
se kérdés már
se felelet

éveimet
mind elhintem
nagyon meleg
éget ingem

üszkösödik
piros vérem
sírhatnék is –
de csak félek

Így hatvan körül

(Feleségemnek)

Így hatvan körül, vagy azon túl,
szűkülő erekből rozsdás vérrögök.
Halálon innen néhány évvel,
e romló test lett a börtönöm.

Lerakódik az idő arcomon,
vagyok „zárójelbe tett nemzedék”.
Lobognak körben tábortüzek,
hályogos szemem égeti a fény.

Van, aki elkísért még –
ő a föld, s a fényes kék ég!
Tudja a nevem, hogy megnevezzen –,

s ha magára marad
majd végleg a világon,
vétkeimre emlékezik,
hogy nemlétem ne fájjon.

Virág virág nyomában hajladoz

Tegnap még fagy volt mindenütt,
hógyöngy, jégcsap, dérvirág.
Aztán a fenyők elunták
olvadó terhüket tartani.

Rügyek fényesedőben,
szirmok fellobbanóban.
Világforgató vágyam
csattog a lobogókban.

Szóljon a dal, szóljon a zene,
essen reám az égnek szeme –
Ragyogjon, akár az ékszer!

Virág virág nyomában hajladoz.

Várnak rám földszagú márciusok!

*E versek közlésével is köszönti szerkesztőségünk és a Pannon Írók Társasága a 60 éves szerzőt.

Jó egészséget és megújuló alkotó kedvet kívánunk neki, s hogy mihamarabb kézbe vehesse/vehessük harmadik kötetét!

Diana Rosandić¹

Az idő túlpartján Druga strana vremena

Megint fájdalmasan szül valahol egy asszony
és orvos nincs kéznél
megint eltemetnek valahol egy embert
és papra nincs idő
megint szakértők elemzik
a prót és a kontrát
az emberek meg dőlnek mint a kékék
és megint mossa a kezét Poncius Pilátus
mivelhogy ártatlan ebben a vérontásban
és megint könnyeket hullat valakinek az anyja
mások meg édességet majszolnak
megint gyilkolnak a férfiak
ámde a közjó érdekében
megint mi leszünk a mindenségben a legkisebbek
és soha nem nővünk nagyra
és megint halljuk az igazságot
de most sem érjük föl ésszel
megint hallgatunk
mert láthatatlanok vagyunk
és mindig
és örökké így
az idő innenső partján

Vakság Sljepoća

Látod, így kell megtölteni
Látod, így kell tartani
Látod, így kell fölhúzni
Látod, így kell célozni
Látod, így kell löni
Látod, most már nem látsz semmit



¹ Diana Rosandić horvát költő- és író nő 1964-ben született Rijekában, azóta is ott él és dolgozik. A Horvát Írószövetség rijekai regionális tagozatának titkára, a *Književna Rijeka* irodalmi folyóirat szerkesztője. Öt verseskötete, hat regénye, három gyerekkönyve és egy mesegyűjteménye jelent meg. Hazájában több ízben is részesült irodalmi kitüntetésekben, 2008-ban elnyerte a *Scrittura de Frontiera – Trieste* nemzetközi díjat. Műveit angol, bolgár, német, olasz, spanyol, szlovén és macedón nyelvre is lefordították. Az itt közölt versek eredetijei az *Antiratne i jedna ljubavna / Antiwar Songs and a Song of love* (2004), illetőleg a *Golubica mira / Colomba di pace* (2008) című kétnyelvű kötetekben jelentek meg.

Szomjúság

Žeda

Minden győzelemben
száz meg száz vereség
ma itt
holnap a világ egy másik tájékán
valahol valaki éppen most
merít a markába vörös vizet
hogyan szomját oltsa
remegő ujjai közül
kicsorog a folyadék

Egy darabig bal vállán viszi a fegyvert
aztán a jobbon
a szomja nem csillapul
mindennel torkig van

Takarodó

Povečerje

Szerelmem most a nyomokról szeretnék
beszélni neked amelyeket
a pirkadatra kihunyó csillagokban hagytál
de nincs rá időm
mert harsan a kürt és indulnunk kell
hogyan áttörjünk

Nem tudom hogyan folyt ki ereimből a vér
olyan gyorsan történt és nem volt holdvilág
nem láthattam az ellenség arcát
csak a tiédet
ahogy mosolyogtál egy boldog napunkon
cirógató hajad a csupasz vállad
azt csókolom most is
a fekete homok ólmos szorítása alatt

Szerelmem most a gyerekeinkről szeretnék
beszélni neked akiket szülhettél volna
a tengerparti kis házról
meg a korcskutyáról
de nincs rá időm
mert harsan a kürt
mindnyájunknak végső pihenj!-t vezényeltek
mit is mondhatnék
jó éjszakát

Fénykép Slika

elhagyott bunkerre gondolok
csupasz falak
a szétrombolt ajtó elé
port hord a szél
kitört rácsok
és
egy öröklétért esengő halandó

Elhagyott bunker
hideg és sötét
a nyirkos falon egy fénykép
a félelem törmelékei közt ennyi maradt épen
rajta kicsi ház
egy gyönyörű nő
meg egy gyerek
derűs mint az ég

Ne érintsetek meg a gyűlöletet Ne dotiči se mržnje

Jó barátként érintse meg vállad a napfény
gyorsítsa meg lépteid a szél amikor sietsz
a jó szó amit érted mondok
ajtót nyit előtted

Vannak játékok melyekben elvérezhetsz
kicsinyítheted a nagyságod
növelheted a kicsinységed
jó kedvében a szél fésült fűszálakat sodor
a vér nem mák
hamuból nem serken virág
nehezen cipelhető urna lesz a szívből

Molnár Miklós átköltései

Molnár Miklós

Lenin Caorlében

„*Le coup d'État, c'est moi.*”¹

Még nyíltak a völgyekben a kerti virágok, a nyár- és egyéb fák is javában zöldelltek még, amikor némi hatósági huzavona és hókuszpókusz után, csiribum, csiribá, Lenin egyszer csak Caorlében találta magát, az Alpok-Adria Munkaközösség velencei régiójának nemzetközi költészeti fesztiválján.

Az Adria partján fekvő, kétezer éves múltú, a guminyakú és gumilelkű turisták özönét „kis Velenceként” magába szippantó üdülővároskában huszonegynéhány nyájas, szerény, enyhén kopottas, inkább öreg, mint fiatal költő vett részt a *fluSSidiverSi* („versek áradása”, „versdagály”; „különböző áramlatok”) fedőnevű fesztiválon. Versdagály az Adrián. Ámbár másféle dagály itt nem is képzelhető el, mert a teremtő isten bölcsessége vagy feledékenysége folytán az Adrián nincs se apály, se dagály. A teremtőnek ez csak afféle gyakorlótenger lehetett...

Az orosz birodalomból Lenin volt az egyedüli vendég. A párás, meleg tengerparti levegőn mindjárt első nap levált a legföljebb sátoros ünnepeken hordott, *Made in Italy*, tehát szülőföldjére hazatérő báli cipőjének a talpa (utoljára a Kremlben viselte egy központi bizottsági ülésen); nyilván örömeiben, mint a gazdáját hosszú idő után meglelő kutya. Új cipelőre sehogyan sem futotta volna a napidíjából (hol vannak már a NagyOktSzocForr dicső napjai, amikor még nem garaszkodtak úgy a napidíjakkal, mint most Putyinék!): szerencsére akadt varga, aki potom pénz meg egy autogram fejében megragasztotta. De nem ám valami Csoszogi-szerű öreg suszter, hanem egy lendületes ifjú cipómágus, akiből még az is kinézett, hogy privátim ő a logikai pozitívizmus legjelesebb képviselője Itáliában.

– Te hol szerepelsz a programban? – kérdezte Lenintől vacsora közben egy démonian elegáns milánói művésznő, aki talpig feketében járt, mintha ő volna a Költészet Fekete Özvegye. – Sehol, mert nem vagyok benne – mondta Lenin. – Dehogynem vagy benne, nézd csak...! – és meg akarta keresni Lenin nevét, de hasztalan erőlködött. – Tudod, én az utolsó pillanat embere vagyok (*I'm a 'last-minute-man'*), azért nem találod meg a nevemet – mondta Lenin angolul. – Ó! „Az utolsó pillanat embere”! Te nem vagy normális! – mondta a fekete özvegy, és öblösen hahotázott.

Az igen aranyos költő nénik és bácsik előadták egymásnak a poémáikat, olaszul vagy olasz fordítás kíséretében; a régió kisebbségi nyelvei és kultúrái is szóhoz jutottak. Előadóművészek tartottak felolvasást „az Andrea Zanzotto példázatos költői életműve előtti tisztelgés jegyében”, ahogy a fesztivál prospektusa írta. „A jelenkor legjelentősebb olasz poétájának tartott, regionális kötődésű, ám egyetemes kitekintésű Zanzotto 1921-ben született Pieve di Soligóban, és azóta is ott él.”

Lenin volt a fesztivál legrangosabb részvevője. Rögtön az első nap délutánján karon ragadták, és fölpende-rítették a pódiumra: – No, akkor most elő a farbával, signor Lenin! – Először arra gondolt, hogy fölolvasson egy részt az Állam és forradalomból, teszem azt, az állam-élődsdi megsemmisítéséről szóló fejezetet, de aztán inkább Puskin egyik versét adta elő, a „Szerettem Magát” címűt, de úgy, mintha ő, Lenin volna a szerzője:

¹ „Az államtörés én vagyok.” A közkeletű – a *coup d'État* magyarázásaként született – *államszín* kifejezés annyira pontatlan és félrevezető, hogy ebben a szöveggörnyezetben nincs ínyemre a használata.

Я вас любил

Я вас любил: любовь еще, быть может
В душе моей угасла не совсем;
Но пусть она вас больше не тревожит;
Я не хочу печалить вас ничем.
Я вас любил безмолвно, безнадежно,
То робостью, то ревностью томим;
Я вас любил так искренно, так нежно,
Как дай вам бог любимой быть другим.²

A vers előadása közben Leninnek, bár nem kis erőfeszítéseket tett, sehogyan sem sikerült fölidéznie magában Nagyvezsda Krupszkaja testét. Emlékezete mélyéről csak az asszony nagy, kövér, mindentűrő szláv lelke türemkedett elő. Futólag Sztálin lányára gondolt, aztán egy szeplős munkáslányra a Putyilovgyárból, majd pedig egy angol arisztokratanőre. Az ő hegyes, kemény kis melleinél aztán szépen meg is állapodtak a gondolatai.

– Micsoda misztikus erejű nyelv! – álmélkodott az orosz szavak hallatán Signor Bernardi, a műsor moderátora. A hely és az alkalom az utolsó pillanat emberéhez illő sziporka rögtönzésére ihlette Lenint: „I won't ever forgive God that I was not born Italian.” Nem kellett lefordítania, a közönség tökéletesen értette; hálásan nevettek és tapsoltak.

A sugallatosan gyönyörű rijekai költőnő, Diana Rosandić gyémánt keménységű és tisztaságú verseit szinkrontolmács fordította olaszra, Leninnek azonban egyáltalán nem okozott gondot a szláv testvérnyelv, a tömörségben még az orosz is túlszárnyaló horvát megértése.

*Nije li Ljubav
jedino Božje pitanje
na koje čovjek mora naći odgovor³*

*L'Amore non è forse
l'unica domanda di Dio
cui l'uomo deve trovare la risposta*

Akkora hatással volt rá Diana szépsége, hogy fölserkent benne a versíró kedv. „Beleszerettem Magába” címmel átírta Puskin költeményét, mersze persze nem volt hozzá, hogy odaadja a költőnőnek. „Milyen kár, hogy már száznegyven éves vagyok. Nem érdemes örökké élni...” Eszébe jutott, mikor szerelmet valott Krupszkájának, és megkérte a kezét, a lány azt felelte: – No, ha már megkért, a felesége leszek! – És

² A vers magyar átköltése Franyó Zoltántól származik, kissé azonban igazítottam rajta: ő *magát* helyett *önt* írt az egyszótagossága miatt, de hát mi, magyarok nem szoktuk önözni a nőket, akikbe beleszeretünk... Önözve olyan, mintha nő mondaná férfinak, vagy férfi egy másik férfinak.

Szerettem Magát

Szerettem Magát: talán mély szerelmem
A lelkemben nem hunyt egészen el;
De békéjét ne dúlja már fél ez sem;
Nem is búsítom Magát semmivel.
Szerettem Magát, némán, reményvesztetten,
Voltam szelíd, majd féltékeny s irigy –
Mély áhítattal, gyöngéden szerettem,
Ég adja, hogy szeresse más is így.

³ Hát nem a Szeretet / Isten egyetlen kérdése / amelyre választ kell találnia az embernek?

mit szólnak ehhez a szülei, drága Nagyzezsda Konsztantyinovna? Tudják, hogy verseket írok? – kérdezte Lenin. – Még nem tudják, kedves Vlagyimir Iljics – felelte a lány. – Annyit már elmondtam nekik, hogy maga börtönviselt hivatásos fölforgató és bajkeverő, de nem akartam mindent egyszerre a nyakukba zúdítani szegényeknek...

Aztán egy Leninnél valamivel fiatalabb, ámde igen kemény legény lépett pódiumra: a magyar származású talján poéta, Tomaso Kemeny. Zajos sikert aratott *allegro barbaro* hevületű olasz verseivel, azzal meg kiváltképp, hogy elmonda az ibafai papi fapipáról szóló magyar nyelvtörőt. Lenin külön is gratulált neki; ezt a nyelvtörőt utoljára Kun Bélától hallotta. Ha Kun elvtárs is itt volna, neki meg talán cigánykereket kéne hánynia, hogy méltóképpen képviselje szülőhazáját, gondolta Lenin.

Szóba elegyedett boldoggal-boldogtalannal.

– *Che bello!* – ámuldozott egy nő az utcán. Talán az alkonyati égbolt, talán egy házfal, talán egy elkapott énekfoslány, talán az egész mindenség ragadta magával.

– *Bellissimo!* – vágta rá Lenin arra haladtában, kapásból.

A nő, ugyancsak kapásból:

– *Sì, bellissimo!*

– *Tutto è bellissimo!* – kontrázott csípőből Lenin.

– *Sì, tutto!* – csendült a válasz. Villanásnyi időre olyan forró egyetértés támadt a nő meg Lenin között, hogy puhára lehetett volna főzni benne másfél kiló rákot.

Nem kis gyönyörűséggel tapasztalta, hogy villanásnyi időkre rengeteg ilyen forró egyetértés támad közte meg a caorlei polgárok között. A mediterrán módra derűs és józú dialógusokból többszörösen is kiderült, hogy Itália vájt fülűi közt nem kis respektusa van az orosz költészetnek. Hála a rokonlelkű átültetéseknek, Puskin és Lermontovot a világlíra legnagyobbjai közt tartják számon. Lenin éppenséggel berzenkedhetett volna: „Hát Majakovszkij? Az nektek smafu?” De nem berzenkedett, mert világeletében utálta Majakovszkijt.

El-elgyönyörködött a kapitalizmus rothadásában. – Szépen rothad – sóhajtotta kissé irigykedve. – A szocializmus nem rothadt ilyen szépen... – Azon viszont eleinte bosszankodott, hogy az osztályellentétek nem látszottak olyan kiélezettnek és kibékíthetetlennek, ahogy elvárná az ember (*emberen természetesen Lenin értendő*), de aztán ezt is megszokta.

Az meg határozottan tetszett neki, mikor iskolás gyerekek eljátszottak előtte a költészetrel, egyiküknek-másikuknak meg is simogatta a fejét. A számítógépet meg a *podcast*ot versek előállítására kiváltképp alkalmas szerkentyűként mutatták be, egy könyvtárban pedig, amit meglátogatott, a kedvéért „kreatív módon leporolták a versek könyvespolcát”.

Versek megjelentetésére szakosodott könyvkiadókkal való találkozások, képzőművészeti kiállítások és kamarakonzertek tarkították a programot, meg egy vérfagyasztó monodráma Sylvia Plath öngyilkosságáiról egy ljubljanoi komédiásnő előadásában. Lenin nem bírta végignézni, az ilyen véres szörnyűségeket nem az ő finom esztétalelkének találták ki. Az előadás felénél angolosan távozott a színhelyről, ami bordásfalak nélküli tornateremhez hasonlított leginkább.

Állandóan ott lihegett a sarkában egy talján médiaügynök. Az alacsony, vézna mitugrász arra iparkodott rábeszélni Lenint, hogy *Ej, uhnyem!* – *Álom a forradalomról* címmel írja át az *Állam és forradalmat* rockoperává, és ő garantálja, hogy világsiker lesz belőle, a befolyó tiszteletdíjából Lenin ott robbanthat ki egy újabb bolsevik forradalmat, ahol csak akar. Lenint irtózatosan felbőszítette a levakarhatatlan kis digó szünni nem akaró fecsegése. Hol a fészkes fenében robbanthatna ki egy újabb bolsevik forradalmat az egész glóbuszt rabigába döntő gigaburzsóázia megdöntésére és az elnyomó államgépezetek szétzúzására, hiszen sehoh a földkerekségen nincs már munkásosztály? A proletariátust szétmállasztotta és bekebelezte a „konzumizmus, ez az új fasizmus”, ahogy Pasolini elvtárs megfogalmazta. Befellegzett a proletariátusnak, lőttek az élcsapatnak. Pedig Lenin mostanra végső tökélyre fejlesztette az államon való rajtaütés, a *coup d'État* technikáját. Hej, ha most rendelkezésére állt volna egy Cseka-osztag, úgy elhurcoltatja a globalofasiszta médiaburzsóáziának ezt a hitvány lakáját a Ljubjanka mélyére, mint a sicc! Ott aztán rövid úton elintézték volna a fiúk...

Az érdeklődő polgárok költők társaságában reggelizhettek és vacsorázhattak, hogy „informális módon ismerkedhessenek” Leninnel és társaival. Záróakkordként a költészet és a szent kapcsolatáról estek fennkölt szavak Caorle ikonikus épületében, az Angyal kápolnájában (Lenin illedelmesen végigunatkozta a hosszúra nyúlt cécót, pedig egész idő alatt kegyetlenül viszketett a segge partja), majd a tengerparti hullámtörőgát előtt – „a vers kivájja a követ” mottóval – ünnepélyesen fölavatták Andrea Zanzotto sziklába vésett költeményeit.

„Az idei *fluSSidiverSi* versszemle az elképzeltnél talán egy árnyalatnyival jelentéktelenebbre sikeredett – nyilatkozta Lenin roppant visszafogottan a *Corriera della Sera* tudósítójának –, vélhetőleg azért is, mert a költészet, kivált a poézisnek az a tudóskodó formája, ami itt Caorlében is szóhoz jutott, manapság a kutyát sem érdekli (egy-két túltenyészett caorlei ebet nem számítva), vagy ahogy Gombrowicz elvtárs írta, »a költészet miséje a lehető legsivárabb ürességben celebrálódik«. Prolongált versapály van a jelenkori burzsoá társadalomban, bár az olaszban korántsem akkora, mint a németben vagy a franciában. De elég a szavakból, mert ahogy Cioran elvtárs igen találóan megjegyezte: minden szó eggyel több a kelleténél...” Ám ha az ember (*emberen*, mint tudjuk, Lenin értendő) önfeledten belevetette magát a caorlei versdagályba, egyetlen hatalmas konkrét költeményként élvezhette az egészet, aminek szerves részei voltak a városkát kettészelő Livenza folyó, a régi halászkikötő, a középkori sikátorok, a káprázatosan pergő nyelvű taljánok, a kamarakonzertekbe bele-belekongó harangok, meg az a romantikus zongoramuzsika iránt rajongó kutya, aki diszkréten együtt vonított Chopin *Andante spianato és nagy polonézével* – és mindezek előtt, alatt és mögött a *tenger*. Miközben a parton sétáfkált, Lenin verseket hallott mindenfelől; és mintha a „tengeri dob” is megszólalt volna... Szeptember huszadikán meg is fürdött az Adriában, hiszen volt vagy huszonnégy fok aznap.

A Caorlében töltött néhány nap alatt Lenin azon kapta magát, hogy olyasvalamit tapasztal meg, amiben korábban szinte sohasem volt osztályrésze. Megengedhetetlenül opportunistá, voluntarista és kispolgári módon *boldog volt*. Csak Trockij meg ne tudja...

Fischer György: Fekvő figura



Sütő Csaba András

kétfelől

mihez fogjon mégis a rostát kerülő idővel
ha nem érzi meg és berobban a nyár
szimmant úgyis abból a szakból elnövőben
hozzá tapasztja a humángrafikát
mihez fogjon a cézár rendjével
ha észrevétlen kisasszonyba csorog
és egyre korább ahogy az éjjel léptekeket vált
sűrül a postairón mélyül a kék a hűlő
cserepeken hegyéből csordul az alkonyat
dördül a por masszív vörhenyén és festékek
színe ömlik az éjszakába színbe szín simul
horkol az alvó hovatovább énekel
feljön az utcai fények mentén
körbecsodálja a lonckoronát
idegen csillagzat bontja kéjjel
lassan nincs hová talál
született láttak akkor is
távoli őszöreg ásatag fényt
utoljára megint eddigre jut
él nem ismer embert se éjszakát
két lábáról négy lábra vált
szeméből nincs könnyfolyam
mederben keresi aranyát
közén kétfelől édesvíz zuhog

ér

dob-dob, dobizik a bádóg
dob-dob do-dob
dob-do-dob dob-do-dob
guruladi guruladi guruladió
a hullámpala öblében indul
megakad a százasszögben
feszíti önnön súlyát
nem hajlít vasat megáll a rozsdálló
szürke fejnél és legott várássá szenderül

ez a pörgő méltatlan pusztuló világ
játszódik egyre a maga erejével
erős vihar segíti tovább hull a gurulás után
oly ritkán látható a zuhanó dió
a kezek szorgalmára váró földrekopp
micsoda héjak mekkora lárma
szilva körte szőlő lélegzik figyel
ahogy békül össze a visszába vágva
nem ismer senkit békülne mindenkivel
hol volt ha volt a harag az acsarkodó megindulás
szűkül az ér a levél teste mind
komor száraz rekedő hang
súrlódik még azért
egyre jobban zörög az egyik
évszak elvész és láthatatlan síkjáról ugyanoda terel
hiányzik minden eleve
nincs felette alatta közben máshol
elcsorog az egyik év szaka
mindenestől más a távol

önmaga csupán

ott kell a szándékot elterelni
hol elválik egymástól látvány és táj
nincs lefestett margó
csak a makró apóriája

szimatok és hallgatózás
a felbomló rend után
káoszka csaó biccent akkor
és tenyerét állába eresztve

egalizál a szuperszonikus fej

a fül a hallás szerve a látásban akadály
a szem a szomjak szerve ismeretlen
színről ízbe vágó világ a gyomor
az emésztés tüdő a túlélő pillanat

rázza a test agyagos rácsát

és az agy lépésről lépésre múltjának
nem felel nagy lusta futamok
a kékülő vénák kört ügetnek
a szív erejével áradt tagjába
újabb körökkel lassan menetel
a vér hátán az oxigénnel

felette rend áll
immun is hormon is
és mind összezárva

még semmi önmaga csupán a test

H. Hadabás Ildikó

Strock-stációk

I.

*Lefaragnám az arcom bőrét,
húsát testemnek eltüntetném,
halál ha jössz, hogy ne ismerj meg,
suhintásoddal meg ne sérthess,
torz vigyoroddal ne láss engem,
könnyű járásom ne találj meg!
Kérem a világ Fényességét,
tűnhessek el virág halállal,
hadd lélegezzem még a létet
összel a levelekkel szállón,
rozsdá fénnel a puha földbe
hadd sóhajtsam magam kezedbe,
hogy a nap lángja utoljára
borzongón magához öleljen,
remegő avar csiklandhasson,
ezernyi fénnel betakarjon,
mikor elkap a forgó szél is,
mikor lehajtom fejem még is.*

II.

Naponta foszlik életed,
mi volt – s még mi lehetett volna! –
mígnem lüktető vonyítássá kövesült
valamennyi strock-ütésed
szó-vesztett szádban,
szemed zöldjének elsötétülésében,
vérköreid falához ütődött fájdalomadban,
kezed felszálló madár mozdulatában...,
de Te nem adtad meg magad,
de Te percekig birkóztál vele,
de Te tovább kapaszkodtál az ég felé,
miközben halotti ingedet vasaltad,
s teleénekelted a szobát
katolikus, protestáns dalokkal
és jó kis kuplékkal fűszerezett,
vidám énekkel, amikor másodszor is
leperdültél a földre.

III.

Ne szeressen már engem senki,
ne kérdezzen már engem senki,
minden titok, mi én vagyok,
minden halott, mivé halok.

Porszem leszek úgy eltűnök majd,
rólam nem szól halotti vers,
arcom másoknak arca volt csak,
ne keressen hát senki sem.

Csak az a vég az könnyű volna,
hogy kibírjam, mi hátra van,
hogy számból átok ki ne dőljön,
s jobbodra vágyjam, boldogan!

IV.

Minden éjszakád ágyam nyomja,
a hajnalokban nincs madárdal.
Milyen az álom képek nélkül?
Milyen az út lépések nélkül?
Milyen a beszéd hangok nélkül?

Hiába tűnsz el hirtelen,
hangtalanul is hallak,
hiába hunyod be szemed,
belém égtél és látlak,
hiába lettél súlytalan,
csípődön ring a szoknya,
s ahogy lágy selymét esti szél,
szűk udvarunkon bontja,
öreg diófánk ágain,
sudáran állsz, és intesz
hunyorogva álllok szóttalan –
égi eső a könnyed.

V.

Csak a tenger hullámai,
a sárlyok vízgyöngyökre csapódása,
a hangtalan lépések
ember nem látta nyomai,

csak a folyton lüktető,
szív falnak nekiverődő
fekete vércörök, s szemek homályán
a tér soha nem látott kinyílásai,

csak a lélek alvilágból visszafolyó
megszólalni nem tudó némasága,
a finom koponyacsontra feszülő
megismételhetetlen életű Csoda,

csak az a kagyló lét megrándulása
mielőtt az égi kéz kinyitná,
s magába égetné szeretetével,
ne remegne lebukva-fölmerülve,

csak az a *jaj de széles, jaj de hosszú*
az az út valahogy mégse volna,
valahogy mégse fájna Anyám
utolsó, súlya sincs lépteivel!

Belenézni egy szembe

Egy fa alá húzódott be az eső elől, a ház sarkától nem messze, úgy, hogy a lány hiába pillant ki hatalmas szemével a vörös taftpárnákkal és ópiumfüsttel bélelt, tompa fényű szobájának ablakán, őt ne vehesse észre. Korán érkezett, mert semmiképp sem akart elkésni, túlzott óvatosságra intette egy halk sejtelen, valami érte aggódó, fátyolos belső hang, ami önmaga védelmének ürügyén csupa kételkedést oltott belé, és aggasztó kérdésekre sarkallta, amelyektől legalább annyira igyekezett szabadulni, amennyire borús érdeklődését felkeltették.

Fázott, és cipője, ez a tüntetően egyszerű, gumitalpú lábbeli kezdett már átázni, esőkabátja gallérján pedig hideg csigák lassú könnyörtelenségével csordogált befelé az eső. Még nem tudta elhatározni magát, hogy a kapuhoz lépjen és becsöngessen, úgy állt ott a fa alatt, mint egy cövek, mintha maga is a vén platán egy elhalt kinövése lenne, aminek jelenlétét csak egy megfeythetetlen természeti szükségszerűség indokolja, egy kósza mozdulat, amely a létrejötte közben elfelejtette célját, és az áldatlan belekezdés és az ismeretlen befejezés között rekedt.

Mi ez a kényelmetlen félszesség, ez a folyamatos megtorpanás, próbálta vallyatni az aggályoskodó hangot, és bosszúsán cigarettára gyújtott. Úgy gondolta, az önelemzés hajlama egyike a jó tulajdonságainak, bár arra nem emlékezett, hogy valaha is a hasznát vette volna. Nem látott rá a lány szobájára, csak elképzelte, hogy az ablak mögött a szokásos, friss parfümillat és a lány combok puha súrlódása várakozik rá, meg persze a taftpárnák, amelyek már kezdetben úgy felcsigázták kedvét, mikor a meztelen bőrön végigsimítva tenyerét véletlenül a finom anyaghoz ért, és a textília meg a bőr valahogy összeadta a két külön minőséget, és izgató, váltakozó tapintású egységgé vált keze alatt. Nagyon kívánta a lány közelségét, szíve mohón és türelmetlenül vert, de gondolatai odaszegezték az esőbe, a terebélyes fa fél-védelme alá. Miért is nem az első, de legalább a második találkozásukkor fészkelt meg benne ez a szorító félelem? Miért ez a hirtelen visszarettenés, hogy a teste béklyóba merevedett? Hiszen eddig minden kedvezően alakult, a virágok, a csókok, a derék melege, az egymás szájából kilopott szavak, a vélemények meglepő egyezése, és az apró perverzciók a minden fékevesztett odaadást némán tűrő ágyban. Ahogy tekintetük találkozott, semmi kétséget nem hagyott, hogy ezúttal tartalommal telhetnek meg a szokásos rítusok formáságai, és olyan tartományba bocsátkoznak be ők ketten, ahol tiltás és szemérem nem létezik, és a szenvedély intim felindulásai, és ugyanakkor az együttléteket bársonyfűgönyként záró csendek, mind egy sokat kutatott harmónia kiegyensúlyozását szolgálják. Eddig a pillanatig, míg a szorító kényszer odahajtotta, mintegy menekvésit utat felkínálva számára a fa alá, a nyomát sem lelte lelkében az aggodalomnak. Most pedig ott szobrozik az esőben, ázott tétovaságban, hidegtől és kétségtől reszkető kézzel kapaszkodva a cigarettába, ami lassan a körmére ég, és az időbe, amit sehogy sem tudott megragadni, mert természetét tekintve alig különbözött az ujjai közül felszálló füsttől. Hosszasabb bűvárkodás után elfogott egy gyanúfoszlányt, ami elég érdekesnek és valószínűnek tetszett, hogy akár egy hasonlatot, aprólékosan a részleteire bontsa. A szemek, minden bizonnyal a szemek miatt van az egész. Erőlködés nélkül idézte fel a lány sötétbarna tekintetét, azt a pörköltkává színű, kerek mélyedést, amin leereszkedni oly riasztó, kétséges vállalkozásnak tűnt most előtte. Pedig első találkozásuk alkalmával még édes mélység volt, titokzatos csábítás az alászállásra, a gyönyörre és a közös megértésre. Akkor tudni vélte, mert érezte, hogy a nyíltságot, a feltétlen beengedést észleli benne, de valójában, és erre csak az ímént jött rá, nem csak kapu és lehetőség, de torlasz is egyben, zár és védelmi vonal volt ez a szem, amennyit csalókan megmutatott, annyit el is hallgatott, mint egy filmvászon, ami mögé bepillantani merő lehetetlenség. Csillogása engedékenységet, bátorítást és viszonzást ígért, de ott rejtőzött mögötte egy bénító, bizonytalan derengés, a mély barna alatt fenyegető köd szállongott. Nyugtalanította a dolog, mert bárhogy is, a szem a lélek tükre, de itt, úgy vélte, a lélek

gödre lett a szem, a lány kiismerhetetlen természetének sötétsége, olyasmi kirakat, ami se nem sejtett, se nem várt múlt kísértetek és nagyon is jelenvaló árnyak zuga egyszerre. Nem csupán csábító érzékiséget vetített felé, de mint egy beteg, sápadt arc összessége, a tisztátalan kelyhet nyújtotta oda az ő szemének, a rejtett piszok botrányát, amiről ő semmit sem tudott, és szerette volna, ha ez örökre így is marad. Nem volt benne érdekelt, hogy ezeket az árnyakat valaha is megismerje, mert félt, hogy az mindent elrontana közöttük, és ezzel eltörné a kényes bizalom kristályát, amit egymás felajzott nyirkosságával adtak és vettek egymás közt. Ez a gondolat fékezte meg, ez gyötörte be oda a fa alá, és hagyta, hogy csüggedő kézzel újabb cigaretta után kotorásson nedves zsebében. A felhőket kémlelte, szórakozottan, mintha csak arra várna, az égbolt kiderül, és ő a tavasz nyugalomával kiléphet helyéről és nekiindulhat, mintha semmi kínzó köztér, semmi helyrehozhatatlan megingás nem történt volna az esős tér és a befűtött szoba vonalán. De eltelt egy méla perc, és ő ismét a szemre gondolt. Mint egy éles horog, úgy akadt meg szívében a töprengés. Muszáj volt találnia egy talapzatot, ahonnan félelme egyáltalán értekezhetővé vált, mert már odáig fajult a dolog, hogy amíg önmagát a megnyugvás, vagy legalább a pusztá beletörődés biztonságába nem helyezi, addig képtelen akár egyetlen lépést is tenni a ház, a lány irányába. A parfümillatot és a combok puha súrlódását ekkor már leértékelte makacs bánkódása az elmúlni képes dolgok hálátlan jellege felett. Hogy minden, mint máris: a megszűnésre törekszik. Mintha csupán az örök lenne szóra méltó az emberben, és a csalogató, röpke örömeért, az álságos, tűnékeny boldogságért mozdulni se kívánna a teste. Egy csapda érzete kelt meg benne, mint kenyérben a savanyú kovász, és ragadós, utálatos képzetek tapadtak immár minden gondolathoz. Egyre dühösebb lett, mert látta, hogy percről percre fújja fel a problémát, és e szorgalommal szemben tehetetlen. Bénult mozdulatlanságban állt, ott rekedt az elszomorító pillanatban, mert rájött, nem ismeri ezt a lányt, látta a lábát, az ölet, simogatta a haját és kipuhította a száját, de nem ismeri őt, nincs bátorsága a szemébe mélyedni, mert nem vállalhatja azoknak a homályos enigmáknak a megfejtését, nem képes elbírní, amit e szem valaha látott, amit oly harsányan takargat. Egy tócsába pöccintette a cigarettavéget, ami szisszenve semmisült meg. Ha most elindul, még eléri a következő buszt, ami visszaviszi őt az egyedüllétbe. Tett néhány tétova lépést az esőben. Végül is, gondolta, és közben érezte, amint önmaga aljas cinkosává lesz, kinek sikerült úgy belenézni egy szembe, hogy nem halt meg rögtön a kudarc felismerésében, hogy minden élőlény megismerhetetlen lényegében, és mindenki örök idegen marad a másik féltve őrzött képtárában, ebben az egyszerre folyton enyésző és megújuló arcképcsarnokban. Sosem hitte volna, hogy a legfájdalmasabb dolog a világon előhúzni egy ázott buszjegyet a kabátzsebből, vagy bármi mást is, ami ebbe a pillanatban még beleférhet, de legfőképp a reményt, igen, úgy hitte, azt lesz a legnehezebb zászlóként újra elővonní.

Molnár Gábor

Roppantod

égő ökle löki és örli a bőröket,
minden rongyom sárba tapadt,
csak egyetlen arc,
mely sohasem maszk,
ha közeli arcodról csillagok hullanak,
a kegyetlen szent,
ez egyetlen arcom maradt

gúnyom gúnyája nyomja lelkemet,
nehéz a szívnek és nem meleg,
s bár úgy ölök szabadon,
hogyan szakad a vér,
szörnyek közt táncolok,
viszlek én magammal,
míg az őrző bábvilág véget nem ér

kik ezek a csillogó rongyosok,
köröttünk keljfeljancsiznak leterített kosok,
és úgy vihog mind,
mint kinek lehet ítélnie,
hát nem bújik magába,
bűdösén hullámzó belekbe,
a tengerszer született semmibe?

jer, jer velem tovább,
lángzik most hitem s maradt még imám,
értünk sügni el,
ha jégtócsát kínál a tél,
kislányként roppantod derűvel,
míg az irgalom Napjával ölel,
mosolyunk csókot remél

3 haiku

könnyed csermelyeg,
Isten forrása fakad,
s te engeded

lélekdús szírom
a szívből kiszakadt fény,
könnyekből virág

erdőhűs suhan,
mely szökelli lépteid,
elring a magány

Hó lép el

és minden, minden, minden,
otthon, szív, meleg,
csillagja nincs esten,
gyertyák csókja leng

most zeng a nesz,
serceg két igyekvő láng,
titkos tűz-vizeket,
egymássá égetni át

majd fényünk fagyba búj,
fehérbe rekednek a percek,
reszketve álmodunk,
hóba hullt hevünk még serceg

és szikrád úgy szeret,
édes kés az mind, ha korholsz,
nem vár jég s magány, mert
csillagos szép imát mormolsz

Marczinka Csaba

Az a régi kötet

(Nagy László emlékére)

az Első, a gyerekversek kötete:
Ellák mutatta büszkén, kapta az
ofő Zsuzsa nénitől, jutalomként!
megállt, felemelt kezében a könyve...

(talán ez volt az utolsó, valóban
sikeres pillanat az életében...
romló eredményekkel fejezte be
az általánost, majd átbukdácsolt
a gimin, de a HELYÉT sehogyan
sem találta!... láncdohányos lett s ivott
is rendesen – míg végül a bagó
végleg szétroncsolta a tüdejét)

egyetlen kép kísért bennem gyakran:
ül a költő a túlvilági krimó
törzsasztalánál, kézirat és deci
rum mellett... – egyszer csak Ellák becsoszog
köhécselve, tigrisszofival a
bal kezében, jobbával nyújtva a kis
gyerekvers-kötetet dedikálásra,
s az ősz költő meghatottan dedikálja!

(„meg tetszett halni, mire megkaptam
a könyvet jutalmul!” – mentegetőzött
Ellák – „jó, hogy itt összefutottunk!”)

A hiányzó vers

(*Ady Endre utolsó versére*)

Még egy vers hiányzott a végéről
– talán a betegség és a halál
akadályozott csupán meg benne –,
hogy megírd a Vesztesek Dalát!

Az „üdvözölt győző” után végre
a megszállt területekről futók,
maradékaikkal hurcolkodók,
a vagonlakóvá válók tömegét

kellett volna igazán mutatnod!...
Akikre rázuhant a Monarchia
oszló teteme és nyomorékká
vagy éppen holttá nyomta szét őket!

Akik jöttek mindenhol riadtan
Brassótól Szokolcáig, Fiumétól
Munkácsig – a háborús szél kit honnan
sodort... Róluk nem ejtettél már szót.

Katze-Rina

(*B. Kata „Macskaistennő”-nek*)

Kényes méltósággal, puhán lépkedő
viharszeszélyű, vadóc ciculány:
vajon téged „finom ételnek” talál?
Vagy úgy érzi, nem vagy megfelelő?

Bár talán a legnagyobb ellenfele:
kényesen álmodozóvá váló,
önmagát is néha ostorozó
saját elégedetlenkedő lelke!

A macskamancsok is sokszor magukba
marnak, a vitapartnerek helyett...
Ez a „csúcsragadozó” magánya?

Vagy a dühös cicalány védelmet
keres – akár oltalmazó kutyuska
képében – belső démonai ellen?

Felemel

Nagyapám felemel. Az egyetlen, aki képes és hajlandó is erre a mutatványra. Semmi se zavarja a közös számunkat, kacagva hasítom a levegőt, amerre forgat. És forgat. Forgat.

Nagyapám nem ivott. Azokban az években. Aztán az éjjeliszekrényre került a házi szilva, a garázsba a demizsonok, ezután ő a terasz helyett ide járt. Nagyanyám sopánkodott érte, így meg úgy visz el ez meg az, ő meg diplomatikusan hallgatott, és amikor már túl hosszúra nyúlt a szentbeszéd, hát megáldotta magát a garázsban: vízből fehéret. Végül nekünk kellett lebeszélni. Nagymamát. Aztán később már csak a kórházban próbálták leszoktatni, mikor ezért-azért bekerült, se dohány, se alkohol, de minden nővérnél és orvosnál makacsabb volt, hazakerülve a reggeli bögre langyos tejen kívül csak a saját borát itta, a karton szofi pedig hol itt, hol ott tűnt fel és el körülötte.

Azt a forgást még nem ülte meg a borgőz. Emlékeznék rá.

Mint ahogy emlékszem arra is, mikor teának nézve először kóstoltam meg azt a bort. Amikor még mustként szopogattam el belőle egy liternyit is, és sűrűn rohangáltam a szőlős hátuljába. Mikor először vettem részt a szüret minden apró munkálatában, és amikor lelkesen, de annál kevesebb hozzáértéssel kezembe vettem a szőlőshegyet. Jól esett akkor minden apró szerencse: a tökéletes mennyiségű esőzések, a domboldalt simogató napsugarak, a must páratlanul jó cukorfoka. Az öreg hordók meg kicsit jobban igyekeztek a munkájukkal, hogy az első terményem a legnagyobb rendben forrjon. Az első bor, ami nem nagyapámé, mint inkább enyém volt.

És ahogy nagyapám felemel és forgat, a gyerek még nem gondol se szőlőre, se borra, nem bír betelni a csodákkal, repül, kergetheti a nyári lepkéket, „pilla, pilla”, kacagja a gyerekhang, és nagyapám lefékez egy pillanatra. „Nézzük a pillákat, Joco” kérdi, a gyerek meg boldogan nevetgél tovább és bólogat is hozzá. Nagyapám volt, aki mindent olyan örömmel mutatott nekem (akár sokadszor is), mintha ő is épp akkor fedezné fel. Metszeni is ő tanított, ahogy még vagy száz embert a faluban. Pedig az alföldi béresgyerek nem látott szőlőt, míg a zalai dombokra nem költözött. Egyszerű a képlet: ő csupán mindegyiknek, amibe belekezdett, a legnagyobb szakértelemmel járt utána. Már zeng a fülemben, ahogy kántál „háromnegyszála hosszúból, atöbbsi csapon, derügyből nefolyjonám!”, és viaskodtunk ketten a gonosz peronoszpóra lovagjaival, kaszaboltunk darázs-dandárokra és ősszel vödörből etettük arany bogycsókával a daráló-sárkányt, az meg cserébe mennyei, édes masszát köpött szája másik végén. Ám mindezek előtt nagyapám megmutatta a pillangókat. A vállán ücsörgött a gyerek, és „nézd a káposztalepkét, Joco, hát fecskeszárnyút hányszor látsz, úgy cikázik, mint a napsugár, vagy tán kardoslepke, nem is tudom, de az biztosan egy boglárkalepke”, ujjával mutat végig a kert repkedő virágain, a gyerek talán nem is azt a pillát nézi, amit épp megnevez, közelebb tartja mutatóujját az unokához, „figyeld Joco a pávaszemest, látod, hogy vitorlázik, itt ni, nézd, szépen közel, itt”, aztán akkor szakad meg még a nevetés is, két egyformán kerek szempár mered a pillára, ami bátran üldögél a göcsörtös mutatóujjon. A gyerek még nem látott ilyet. Mégsem kapdos utána, mint máskor tenné. Nagyapám se látott ilyet. Egyszerre telepedett vállukra a csoda filigrán, ízelt lábaival. Egy percig.

Öt perc múlva már az egész tornác hallgatja a mesét, az egész család ámul, mert „képzeld, képzeljétek el, a pillangók, és Joco nézegette, aztán a pávaszemes, olyan szépen közel, a picur meg nem látja, mutatom (nem értik), így mutatom, pont olyat, vagy talán ugyanazt, mint ott, ni, és ahogy az ujjam követi, hát nem rárepül”. Hogyne repülne, és egy szempillantás múlva mindenki érti, mert a pilla akár apró vasszeg, cuppan rá a mágnesujjra, és tíz ugyanúgy barna, egyformán kerek szempár mered, már legalább tíz csoda rebegetteti szárnyait a vállakon.

Ezt mind már csak hallottam. Nem emlékeztem belőle semmire. Vártam ugyan, hogy a következő, majd a harmadik unoka visszahívja-e a csodát, ám az addigra rég másfele repkedett, nem jött haza harmadszor. Nagypám lehetett az utolsó öreg, akivel még megtörtént.



Farkas Ferenc: Degas

Járatunk

Bence volt az egyetemista fiú. A társaság legfiatalabb tagja. Minden hajnalban ott állt a csinos, harmincas üzletasszonnyal, a szintén harmincas anyukával és kisiskolás gyermekével és az öreg bácsikával nejlonszattyorral. Öten várták a félötöst.

Semmi magyarázata nincs rá, minek kelt még mindig ilyen korán. Semmi oka nem volt sietni, órákat várt az első előadásig reggelente. Talán egyszer esett alkalom, mikor oka volt annyira korán beérni. Az is lány volt. Rég nem foghatta az otthoni megszokásra, majdnem egy év telt el, mióta Pestre költözött. Otthon sem kelt soha ilyen korán.

Öten várták a remizből kikanyarodó villamost. Egészen pontosan érkezett. Tekintettel a decemberi fagyra mindenki hálásan sóhajtott. Egy ajtón szálltak fel, szokás szerint a hölgyek elől, a bácsika pedig megívta udvarias harcát Bencével, de végül ő lépett fel előbb. Felsegítette az öreget, ne kelljen bajlódnia a botjával. Csengők szóltak, ajtók csukódtak, a 70-es villamos pedig kigördült Rákospalota, Máv-telep állomásról. Az öreg még odaintett a sofőrfülke felé, mielőtt leült. Nem köszönt hangosan. Bence furcsállta. Az ő hangja legalább annyira hozzátartozott a hajnali utakhoz, mint hogy öten várják a 70-est, ami pontban fél ötkor fut be. Fialat, mindent betöltő hang köszöntötte az utasokat és sok türelmet kívánt, ahogy a szerelvények kerekei megindultak a síneken.

Ilyenkor szokott Bence elővenni egy könyvet. Legtöbbször ez A római jog története volt. Ugyanolyan kiszámítható ez, mint a kisasszony makulátlansága, az anyuka mosolya, a gyerek be nem álló szája. Meg a hangos köszönés. Bencének volt ideje kifigyelni mindenkit a reggeli csendek alatt. Talán ezért nem kopott ki ő sem a félötösből az idő múlásával, hogy működjön a kerékvágás. Most viszont képtelen lett volna azt a könyvet forgatni. Nem tudta betéve a régi szabályokat, valószínűleg nem is fogja sosem. Táskájából a Zabhegyező került elő. Elég régóta nyúzta már, a puha borító szétnyílt, ahogy újra és újra végigpörgette a kétszáz oldalnyi mesét. Felhajtotta a kötetet a blokknál, aztán Holden belekezdett a 70-es villamoson. A sokadik „lerohadok” után eltette a könyvet. Nem valószínű, hogy még egy fejezetet végig bírt volna rágni. Inkább csak aludna, ez egyszer minden nőt kiverni a fejéből, nem kell, hogy csavargassák. Nekidőlt az ablaknak, rohadt hideg volt, hozzáragadt az arca, de mindegy, csak végre lehunyhassa kicsit a szemét. Aztán az arca leszakadt az üvegről, előrebukott, épphogy nem esett ki a székből. Hasonlóan járt mindenki, ahogy a villamos lefékezett. Meghallották a szirénákat is. Lehet, hogy már egy ideje követték a szerelvényt, de az öt utas csak akkor vett tudomást róluk, mikor az egész beltér kékben és vörösben váltakozott. Bence négy egyenruhást számolt meg hirtelen, ahogy az ajtó felé közeledtek. Egyáltalán nem, mint a filmekben. Fegyver volt a kezükben, de valószínűleg fogalmuk sem volt, mit kezdjenek vele. A leginkább aggasztó mégis a megdöbbenés volt a szemükben. Sosem láttak ilyet. Milyet?!

Az ajtók szisszenve kinyíltak, újból felcsendült a hang, nyugodtan jelentette be, hogy az utazás sajnos véget ért, és további szép napot kívánt. A két nő meg a kisgyerek azonnal le is ugrott. Az öreget Bence segítette le. Az üres villamosból pedig két rendőr kísért ki a férfit, aki addig vezetett. Már bilincs volt a kezén. A kocsihoz terelték, látszólag iratokat kerestek nála, semmi. Pár perc múlva a kocsi elgördült a férfival együtt.

Értetlenül álltak az ötök. Az üzletasszony ideges, az anyuka aggódó, a gyerek nem telik be a fegyverekkel, a bácsika meg odacsoszog az egyik biztoshoz. Bence mögöttük.

– Tiszt úr, kérem, mégis mi történik itt?

Egyikük sem volt olyan zavart, mint a rendőr maga.

– Bácsi, kérem, maguknak fogalmuk sem volt semmiről, mikor felszálltak? Hát nincsen! Mától megszűnt a vonalon a hajnali járat.

Az az úr, akít a kollégák elvittek, tegnap ordítózza jelent meg a BKK Zrt. központjában, a Rumbach Sebestyén utcában. Senki sem értette, mi baja, időpontot sem foglalt, egyenesen az irodába rontott.

Hosszas vita után derült ki a munkatárs számára, hogy az illető a 70-es villamos miatt tesz épp panaszt. Megpróbálta elmagyarázni a férfinak, az illetékesek már döntöttek erről, nem hozzá kell fordulnia az ügyben, levélben kérhet átvizsgálást, amit a következő ülésen megtesznek, legfeljebb egy hónap. De nem ígérhet semmit. A férfi ezután csapkodva távozott, azonban ma hajnalban megjelent a remízben, és az egyik sofőr felől érdeklődött. Amikor megtalálta, percekig próbálta meggyőzni, a dühöngés mellett könyörgéssel is próbálkozott, de mikor a vezető a munkakörére hivatkozva sokadik alkalommal is megtagadta a járat elindítását, ismét távozott. Mint kiderült, ezúttal nem adta fel, hanem megkereste az egyik 70-es táblával ellátott kocsit, és kitört a garázsból. Innentől Önöknek is ismeretes, három megállót sikerült haladnia a lopott szerelvénnyel, mielőtt sikeresen megállítottuk.

Az öreg továbbra sem értette.

– Mégis, miért akarta volna az a férfi eltéríteni a villamost? Talán valami tolvaj? Ki akart minket rabolni, biztos úr?!

– Nem, uram. Csak a járatot akarta. Biztos benne, hogy nem ismerős önnek az elkövető? Sosem látta ezelőtt?

– Csak ma hajnalban. Emlékszem a sofőrre, aki mindig vezette ezt a járatot, ősz férfi, testes, és szakállas is van. De a nevét, azt nem tudom.

– Tehát önök minden nap ezzel a villamossal jártak, ugyanabban az időpontban?

– Igen – csatlakozott Bence is –, de én sem láttam még soha azt a férfit.

– Állítása szerint az elkövető három éve járt ezen a vonalon, minden esetben a fél ötös járatot eszközölte. Vallomásaiban így fogalmazott, idézem: „Tudtam, hogy a mai nap furcsa. Az a nő, a kosztümös, ő mindig kontyban viselte a haját. Érti, minden hajnalban szép rendbe tette, de ma csak lófarkat hordott. Az anyuka is ideges volt, biztos a gyerek nyaggatta valami karácsonyi ajándékkal, erre gondoltam, mert a kisfiú nagyon kerülte anyuka tekintetét. A bácsinak egyre jobban fájnak a lábai, nem tudott egyedül felszállni, az a srác segítette föl, de azzal is tudom, hogy baj van. Tudja, eltette a könyvet. Nem olvasott. Akkor már lefékeztem, tudtam, hogy muszáj megállnom. De legelőször még azt hittem, hogy mindenkinek el kellett jutnia oda, ahová indult.”. Nagyon úgy tűnik, hogy öt ember miatt lopott el egy tömegközlekedési eszközt, és maguk erről az egésztől az égvilágon semmit nem tudnak?!

– Nem, biztos úr. És meg kell mondjam, azt a férfit sem láttam még soha az életemben.

Kék-piros

Erről jut eszembe! Az állandó szirénazajt, azt nem tudtam megszokni. Tudod, ahogy tízpercenként hajt el egy mentő-, tűzoltó-, rendőrkocsi (száznegy-százöt-százhet) a közelben. Már észre sem veszed, igaz? Van, akinek egy élet, egy év vagy talán egy hónap után már jelentéktelenné válik, nem hibáztatlak, csak nekem nem sikerült. Ő mondta, hogy nem is fog.

Azt is tudom, hogy legutóbb mikor hallottam. Délben néztem ki az ablakon, egy sürgősségi gyerekkentőre. Előző este meg az ötösön ültem, két rendőr elöl kellett lehúzódnia a busznak. Lehet, hogy téged baromira nem érdekel. Nekem meg fontos másoknak az élete, rendben? Ha beidegződik, nem tudsz tenni ellene. Mert ezernyolcszáz embert simán lehet ismerni, egytől egyig. Én meg ismerem is az egész falut. Veheted túlzásnak, de ha akarsz, egy ültő helyemben végigsorolom a házsort és a lakóit a főutcán! Főleg, csak annyit kell tudnod, ha egy ilyen rohadtul kicsi faluban megszólal a sziréna, azt mindenhol hallani. Főleg, hogy nagyjából egy négy kilométeres utca az egész. Röhögghetsz nyugodtan, nem tudod elképzelni, igaz? Északon indul a Dózsa út számozása, az egyes a cigánytelep, és az út bal oldalán megy végig a sor, és kanyarodik vissza a másik faluvégén. Azt nem tudom, hányas a forduló, de a teleppel szemben áll a 478-as ház. Hihetőbb így, hogy konkrétan elmondtam? Szóval a lényeg, ha a város felől beérkezik a Dózsára egy mentő, azt mindenki azonnal meghallja, talán csak a túlvégen nem, de csak másodpercek kérdése, hogy az ő fülüket is megüsse a zaj.

Ilyenkor szokta azt mondani az öcsém, hogy valaki elszívta az utolsó cigit. Ez is csak addig vicces, míg szó szerint be nem jön. Velem, te hülye? Nem látszom élőnek?! Nem is az öcsémmel, él és virul ő is, hál' Istennek. Bőven elég, hogy Laci bával megtörtént. Tudod, ő a bádogos volt, ő is a Dózsán lakik, meg is mondom neked, a posta mellett három házzal. Együtt raktam fel vele az ereszüket. Hogy annak micsoda egy töke volt a gatyájában! Ember, én a három méteres tetőnkön majdnem összerondítottam magam, az meg a suli csatornáját úgy javította, hogy az ablakpárkányokra állt fel a legfelső emeleten. A tetőnkön ugrálni, táncolni is tudott volna, ha akar. Volt benne spiritusz, meg legtöbbször egy nagyfröccs is. Vagy több. Ez volt neki a világa, a nagyfröccs-cigi kombó. A dohányzási tilalom neki az antikrisztus ítélete volt. Még hogy a Kerca kocsmában nem lehet rágyújtani! Azt mondta, anélkül a kocsma nem fognak létezni. Persze addigra ő már csak külső szemlélőként szólhatott a témához, hiszen elszívta a bizonyos utolsó. Kísértet?! Tényleg nem vagy normális, öregem! De az is a mentővel kezdődött. Hogy Erzsó néni kihívta őket. Persze addigra már rég megtörtént a baj. Ott találta a neje, Laci bá szépen agonizált a karosszékben, a néni ráköszönt, semmi. Mire az zsörtölődve kivonult a konyhába. Negyed órát tett-vett, mikor furcsa lett neki az a nagy csend. A férjét még mindig a nappaliban, a fotelban találta, akkor szólt hozzá megint, Laci, Lacikám, szólj már egy szót, az meg csak pislogott, mint hal a szatyorban, akkor már fél órája alig kapott levegőt, a mentős fiúk hordágyon vitték ki. Tudniillik kilyukadt a tüdeje. Nem hallottál még ilyenről? Addig én se. Összevarták, vagy megfoltozták, mit tudom én, és ezután kellett letennie az öregnek a dohányt. Az öcsém meg nem mondta többet azt a mondatot, miután nagyanyám rápirított a sztorival.

Na, most is ez a kurva vijjogás, hallod? Találd ki, mi lehet?! Nem tudod. Ez rendőr. Asszem. Látod, basszus, már én se tudom, ebben a rohadt városban elfelejtettem. Otthon mindig tudtam, mi jön épp. Ez esemény volt. A nagy tűzvészkor is felismertem a tűzoltók hangját. Nagybátyám is köztük volt, önkéntes. Én meg úgy kilenc lehettem, de máig emlékszem az egészre. A Magyiéktől indult, valami hülye tűzijáték miatt, aztán mire a szirénák szóltak, már két utca égett a lakótelepen. Kisék, Tóték, Viziék, Nyilasék, Dobóék, Királyék, Ladóék, Tímárék, Görgeiek, Boték, Szakállasék, Kárászek, Gyuricák és persze Magyariek. Három házból csak korom maradt. Kis János meg a Vizi úr bennégett, de persze a mentők még később jöttek, mint a pirosok.

Szóval ne gyere nekem ilyen hülye filmcímekkel! Még hogy Jól áll neki a halál! Ki a fasznak áll jól? Ilyen címmel csak szar film lehet, ne is magyarázd inkább! Ő is mondott valami ilyesmit egyszer. Talán nem is

azt, hogy a halál, hanem hogy a háború férfias. Viszont az csak halál. Mondjuk a sör férfias, a foci férfias, a fröccs az férfias, de mondj valamit a halálról! Fekete?! Azt én is előbb mondanám, mint hogy férfias. Még előbb mondanám, hogy női. Neki is ezt magyaráztam, aztán mosolyogva vitáztunk róla. Azon az estén feküdtünk le először. Olyan mosolya van, na, ha valami, hát az halálos, öregem! Ezért is lőttem le. Nem mosolygott. Nagyon komolyan beszélt valamiről, nem is hallgattam, kit érdekelt, csak az arcát figyeltem, és a mosolyt vártam, akkor tudtam volna, hogy minden rendben. Aztán már ő sem volt szép. Nem, határozottan nem nőies, amikor egy kilenc milis vörös lyuk tátong a homlokodon. Persze megijedtem. A szirénákat akkor sem hallottam, nem is emlékszem, hogy jöttek volna rendőrök. Lehet, hogy nem is. Viszont mintha nagyon hideg lett volna a fegyver csöve, amikor a halántékomhoz ért. Furcsa, miután elsült.

Farkas Ferenc: Anghiari csata - bronz



Iancu Laura

Fecske

Túléljük ezt is – ezt az egyet,
ahogy a szelíd Isten
a történelmet,
nem talál fogást rajtunk,
üssön bár mind ki üthet.
Megöregszik a szél és megfárad a füst.
Ne indulj még, fecske lehet
ki át-átröppent temérdek gondunk felett.
Szárnyal présel, ha szorongatni akar ki teremtett.

Jutalom

Még egyszer kinézek az ablakon.
Halottak napja, este van.
Nem értem, miért nem mennek
el innen, Nyugatra, szabadon?
Lám, ahány ajtó, annyi börtön,
és ahány fogoly, annyi a fájdalom.
Ott bezzeg jog van, méltóság,
vakon is boldogulnának,
sem Mohács-tudat,
sem Kossuth utca-járvány
dehogyan söpört végig Nyugaton!
Gazdátlan halottak!
Csupa-csupa akciós járatok,
ott tán még elébb is feltámadtok!

Halottak napi este van,
s a sötétben is látom:
az ott Lót, mögötte Péter –
Róma külvárosában,
fejvesztve kiutat keres,
keresztül-kasul gázol rajtam,
ujjai közé ránt, mint zsenge fűszálat.
Zárba szorultan is itt maradok,
mit nékem, Péter, a világ,
mikor halottaik közt is meghalhatok?

Kiss Benedek

Isten szőlője

Szőlővel álmodom éjjelente.
Uram, ez csak Tőled lehet.
Így szeret,
aki szeret.

Te nem vagy ott, csak a fák,
a tőkék.
Mindig rakottak,
bár
megraboltak.

Lehet, hogy nem is enyém,
de hagytak rajta fűrtöt.
Megcsócsált fűrtők
mustjában fürdők.

És olyan édes, s az egész életet
visszaadja.
Míntha kibomlik újból
a barka.

S olyan is van, hogy a must elcsorog.
Olyankor enyém a szőlő.
És boldogtalan vagyok.

Járom a határt,
mezsgyéken járok, s ámulok.
Téged nem látlak.
Maradj is
szent titok.

Ha majd végső stációm után is
szőlőkaró magaslik,
hiszem-Istenem,
eljutok addig a partig,
ahol a legszebb szőlővessző
hajlik.

Vén golyhók

(Határ Győző után)

Nincs háború, hát
tobzódunk az öregkori lírában.
Mennyi a vén golyhó,
s egy sem hisz magában.

Vén golyhó lassan kukákra szorul.
Ezért volt, hát ezért volt hajdan minden?
A világúrt vallatja, s válaszul
föltör benne a nagyságos nincsen.

Filozófiák? Egzámének?
A csont revesül, lába mit sem ér.
Hát ezért nyúzódnak a földiek?
S míg műfoga közt kibukik a vér,

vén golyhó lapítva elterül.
Megpróbált ő élni emberül,
de életébe mindig beleköptek.
Versek, szerelmek? Konyec.

Soha többet!

Az öreg Mikes felfortyan

Nyugati felhőket tükröztet a tenger,
jaj, nyugati felhők a homlokomon.
Egyedül maradtam. Nem kell a béke,
vége lesz úgylis, csakhamar vége,
s meglelem végre az otthonom.

Megcsaltak minket és mi is magunkat.
Hiába történt mindaz, mi történt?
Mi marad belőlünk? Pár kuruc nóta,
s hogy átcsaptunk néha a Lajtán túlra,
s hogy jöttünk, menekültünk ide önként?

Ó, hajdan bár a szultán ellen...
s nem kísértene nek nyugati felhők!
Biz a Nagyságos tudhatta volna,
hogy az ebekkel ebül lesz dolga,
s dolgunk: a vérvesztes Pannónia sorsa,
mint sokszor: harc előtt régen eldőlt.

Hogy a franczúz segítsen minket?
Hisz barbárnak tartanak kezdetek óta.
S a császár nem király, labanc az végig.
Hallga csak! Harsog a tárogató az égig,
s az Alföldön álmomban csak szól a kuruc nóta!

Míg nyílik a szám

Nem hagylak el,
életem,
élet,
míg nyílik a szám,
dicsérem a Földet,
a Földet és annak ostoba és bölcs
lakóit,
ostobák a bölcsök között is
jó itt.

Szép a virradat és szép
az alkony,
jó, ha szélben pirul az arcom,
akár a gyümölcsök,
célt sem tudva,
s ha lehetne,
megszületnék
újra.

Pedig a gazság
s az igazság
libikókája igencsak billeg,
ma jót eszünk és bízunk,
holnap gyász eszi
szívünket,

szúrnak a percek túlevelei,
de hálát adok minden napért,
s ha jön az az óra,
sajnálkozni fogok bizony,
hogyan létem burkába
csak ennyi fért.



Péntek Imre

A magyar lelkiesség lírai szószólója A hetvenéves Kiss Benedek köszöntése

Vannak életművek, melyek korallszigetek módjára jönnek létre, távol a zajos (élet)áramoktól, a maguk teremtette alkotói magányban válnak megkerülhetetlen jelenséggé. Szerzőik kitartó szívóssággal várják a „híreket”, melyeket a lélek mélyeiből „enszavuk” hoz, csak távolról figyelve a (kül)világ hullámverésére. S mégis, az átszüremlő bölcsesség lecsapódik a versben, „megszínezi” azt, s utólag kiderül: a napi aktualitásnál súlyosabb felismerések nyernek bennük érvényes megfogalmazást. Azt hiszem, Kiss Benedek is ilyen, visszahúzódó, rejtőzködő alkat.

Mégis évtizedek alatt – feltűnés nélkül, csendben építkezve – grandiózus lírai oeuvre-t teremtett. Bizonyítja ezt az *Utak keresztye* című, több mint ötszáz oldalas, gyűjteményes kötete, mely a 1962 és 2009 közötti termést adja közre. Költőnk fűtyült a divatokra, sohasem mondott le a személyes megközelítés perspektívájáról; világában az *én* van a központi helyen. Ám ez sohasem gátolta abban, hogy „szűkülő szemmel” is a lényeges dolgokra lásson, és az elveszett gyermekkor, a származás mélyrétegeibe, magyarságtudatának tiszta érzéskörébe találjon el gazdagon hangszerelt verseiben. A szerkesztő, Nagy Gábor így jellemzi oeuvre-jét utószavában: „Kiss Benedek lírája, ha nem is társtalan – egyedi tüneménye költészetünknek. Azok egyike ő, akik e daltalan, zajos korban a líra legősibb hangját, műfaját újítják meg: a dalt. Persze, modern dalok ezek, hangnemváltásokkal, gazdag formai-ritmikái változatossággal. Ami félreismerhetetlenné teszi őket, az a megalkuvások nélküli, küzdelmes élet, a megszenvedett és kérdemelt személyes hitelesség pecsétje.”. Ami az utóbbi megállapítását illeti, feltétlenül egyetértek a kiváló szerkesztővel és kritikussal. Kiss Benedek a maga szerény, visszahúzódó, de állhatatos módján mindig ellene mondott a különböző kényszereknek, zsarnoki, diktatúrás körülményeknek, nem véletlen korai költészetében a szabadság- és csavargó-mítosz, az „utak keresztyének” vállalása. A Gazdátlan évszak „kérdő és felkiáltójelei” „mentik hegyeken-fagyokon át / a tavaszt, virág-muzsikát”, s a távolság hívásának engedelmességgel:

„menni, menni, Nap-iránt,
hamvadtan, kihunyva.”
(*Akkor fegyvert, pénzt, ruhát*)

S ha már a fizikai mozgásra, helyváltoztatásra nincs lehetőség: marad az undor, az utálkozás, az embertelen viszonyok elutasítása. A *Szótlan vagyok* című vers etikai krédója az idők folyamán sértetlen és változatlan maradt. A „mocsokká váló hó” dicsőítésének szerepére nem vállalkozott: szemében a szenny szenny maradt. S jellemző, hogy a kötet utolsó verseiben az ítékezés kap hangsúlyt:

„mindegy hogyan, csak Színed előtt állni,
látván: jelen vagy, s nem történhet meg bármi.”

E költői hitvallás – „nem történhet meg bármi” – éltette a nehéz esztendőkből, az egzisztenciális nehézségek közepette, a méltatlan elutasítások megalázó tortúráit átélve.

A jelentős korpusz itt van, kézbe vehető, kihívás a kritikának, a szakmának. Amely kevésbé vette a fáradságot, hogy a Kiss Benedeki-titkokat megfejtse.

Például a rejtett polémiát barátjával, pályatársával, Utassy Józseffel.

Vita és bizonyosság versében írja:

„Azt mondod: nincsen?

Azt mondod: metafora?

Fény a bilincsen?

Sokkal több ennél!”

Amiben vitáznék Nagy Gáborral: Kiss Benedek lírája túlnő a dal műfaján. Bár a dalszerűség (egyik) jellemzője ennek a költészetnek: vagyis a könnyed, ritmikus forma, zeneiség, rímek játéka. (Lásd a késői korszak szép példáját: a Hajnali dal-t.) Mégis, a versek többsége gondolati-bölcseleti tartalmakkal telített, a motívumok bonyolult szövése, a részletek finom kibontása, a szerkesztés tudatossága már inkább az elégikus műfajhoz közelít. Nem beszélve „hosszú verseiről”, mint az Elégia négy tételben, a Böjti szél, vagy a „szerepjátszó” G. Bruno-dalok ciklusa.

Mégis, aligha tagadható: Kiss Benedek régisen szólva: alanyi költő. Amit létrehozott, lehet, hogy egyeseknek „anakronisztikus” és „reflektálatlan”. Ám szövegeinek hihetetlen gazdag kontextusa – most, újraolvasva csak megerősödött bennem ez az érzés – túlnő az esztétikai dogmatizmuson, a kánon(csinálók) szűkkeblűségén, s előbb-utóbb eljut ahhoz a tágabb körű magyar lelkiséghez, amelynek egész életében szószólója volt. (S remélem, lesz is még sokáig!)

S ő is betöltvén a hetvenediket, kívánom neki: írja tovább azt a benső szépség-krónikát, amit az évek magasára jutva, megérlelt (megénekel) magában.

József Attila filozófiai nézetei Arthur C. Danto művészetfelfogásának tükrében

1. Bevezetés

József Attila az 1920-as évek második felétől saját művészetbölcseleti alapra helyezett kritikai szempontrendszerrel dolgozott ki, amely a tropológiai, a fogalmi szempontrendszerrel olyasfajta elméleti diskurzusba helyezte, melynek pontos megértése, kommentárja még ma sem egyértelmű. Ahhoz, hogy képet kapjunk József Attila művészetfelfogásáról, vizsgáljuk meg tüzetesebben elképzeléseit. Az *Esztétikai töredékek*ben így fogalmaz: „*Minden esztétika, amely a művészethez nyúlt, azért tette, hogy a művészet lényegétől, specifikumától megfossza, hiszen ahelyett, hogy a művészet lényegét a művészetben belül kereste volna, másutt is feltalálható lényegre erőszakolt beléje (szépség stb.) nyilvánvalóan azért, hogy a művészettel, mint számára merőben idegen ténnyel való tehetetlenségét leleplezze. Hihetetlen, de való, hogy míg a bölcelet mindig mindenben a sajátos minőség megértésére törekedett, addig a művészet letagadhatatlanul sajátos minőségét az esztétikán át mindig elkente. (...) Gondoljunk csak az érzelmes esztétikára, és megfelelő elképdéssel kérdezzük meg, hogy mi köze a művészet lényegének az érzelemhez, amikor az érzelem úton-útfélen, ezerféle nem művészetben is bennevaló?*”¹

Kulcsár Szabó Ernő hangsúlyozza a *Szétterült ütem hálója*² című tanulmányában, hogy a kutatások sokszor a világnézet- és mozgalmotörténeti, illetve család- és kórtörténeti elemzések szerint értelmezték a versszövegeket, holott József Attila maga is elutasította a nem műközpontú elemzést. Az idézetből jól látható, hogy a költő maga fogalmazza

¹ JÓZSEF Attila: Töredékek.[26] [...az esztétika éppen azért nem juthat el...]. In: <http://magyar-irodalom.elte.hu/ja/tartalom.htm> (2012. 10. 24.)

² KULCSÁR SZABÓ Ernő: „Szétterült ütem hálója”. In: Szerk. Kabdebó Lóránt—Kulcsár Szabó Ernő—Kulcsár-Szabó Zoltán—Menyhért Anna. Tanulmányok József Attiláról. Újraolvasó. Anonymus Kiadó, Budapest, 2001. 16.

meg hitvallását: el kell választani a szorosan vett esztétikát (a szépség művészetét) a művészettől, és a művészet lényegét saját magában kell keresi. Ez a ’művészet a művészetért’-felfogás nem idegen a szépirodalomtól (a francia költészetben: l’art pour l’art).

De nézzük ezt ennél kicsit bővebben! Azért is van szükség a részletes magyarázatra, mert József Attila esztétikája és a művészetszemlélete költészete értelmezéséhez ad útmutatót. Mint azt József Attila töredékes tanulmányaiban megfogalmazza, a szépirodalom egyben filozófia is, de a művészet nem tiszta esztétika, mert az elhomályosítaná lényegét. Az értelmezési horizontok felvázolása eszerint nem pusztán esztétikai, hanem értelmezési, azaz esztétikai-filozófiai folyamat. József Attila az említett filozófiai ihletésű munkáiban nem csupán az esztétikum közvetítését, a gyönyörködtetést tartja a művészet céljának: „*Már-már erkölcstelenül káros és ostoba az a tanítás, amely úgy véli, hogy a gondolkodást azurfényű magaslatokba emeli azzal az általa és számára mindent megoldó meghatározással, hogy a művészet célja a gyönyörködtetés. Nem csupán azért káros ez a tanítás, mert tanulóinak figyelmét természetesen a gyönyörökre irányítja, hanem mindezekelőtt azért, mert, amint látni fogjuk, teszi ezt az igazság leghalványabb árnyalata nélkül. Ostobának pedig ostoba ez a tanítás, mert nem a művészetéről, hanem a művészet céljáról beszél, tehát egy olyan tevékenységnek a célját szögezi le, amely tevékenységgel nemcsak hogy tisztában nincsen, hanem azt tisztázni meg sem kísérel.*”³

Az idézetből kiderül, hogy nemcsak azt tartja károsnak, ha a művészetet összekeverik az esztétikával, hanem azt is, ha a művészetet a művészet céljával keverik össze.

„*A kompozícióról*” (sic!) szóló írásában pedig a mű-

³ JÓZSEF Attila: Töredékek [22] [Itt elsősorban és csupán...] In: <http://magyar-irodalom.elte.hu/ja/tartalom.htm> (2012. 10. 24.)

alkotást akcióként jellemzi, amely nem alkotja, hanem alkotja önmagát. A mű „feladata” pedig nem az esztétikum, hanem a műalkotás valóságartalmának visszanyerése: *„Amikor a valóságról szólok, éppen úgy része vagyok a valóságnak, mint amikor nem szólok a valóságról. De amikor a valóságról szólok, ugyanakkor kívül vagyok a valóságon, mert fogalmam és a megértés én magam vagyok mindaddig, amíg ki nem mondtam, holott ugyanakkor ez a fogalom nem lehet a valóságban, mert akkor maga is valóság volna, nem pedig a valóságra állított jelentés és annak megértése. Ez az alakelőtti fogalom azonban abban a pillanatban, amelyben létre jön, alakot ölt és így maga is valósággá válik: így tehát az a mozzanata, amely az alakelőtti fogalom alakbaválása, amikor még nem alak, de már nem is alakelőtti-ség, egzisztenciámnak valóságon kívüli voltát jelenti ugyanakkor, amikor része a valóságnak. Tehát a valóság megértésekor kívül vagyok a valóságon mindaddig, amíg ez a megértés alakot nem vesz föl, ami által megértésem maga is olyan valósággelemmé válik, amely már nem megértés, hanem maga is megértést szomjuhozó. Ezt mutatja az is, hogy megértünk anélkül, hogy elménkben a megértés a kimondott szavak adott formájában vonulna föl.”*⁴

A költő a megértést – ezáltal a művészetet is, hiszen az a megértés szinonimája lehet – előrébb helyezi a költészetnél, ezáltal az esztétikánál. A megértés és az ezt kifejező nyelvi és művészi eszközök közti kapcsolat alárendelt viszony: a költészet csak eszköz ahhoz, hogy a megértés és a valóság teljessé váljon. A Tverdota-féle „önbiztató versek” fogalom⁵, illetve Valachi mágikus verselést előtérbe helyező elemzése⁶ mind azt bizonyítják, hogy a szakirodalom régen felfedezte a nyelviség nagy szerepét. A költészet személyes egyediségének és aktuális korszakban való kitágításának nyelvi kifejezése soha nem lehet tökéletes, mindig forrásban van, mindig változik.

Fehér M. István *József Attila esztétikai írásai és Gadamer hermeneutikája*⁷ című kötetében hasonlítja össze Gadamer gondolatait József Attilával,

⁴ JÓZSEF Attila: Töredékek [26] [...az esztétika éppen ezért nem juttathat el...] Ihlet és gondolat. In: <http://magyar-irodalom.elte.hu/ja/tartalom.htm> (2012. 10. 24.)

⁵ TVERDOTA György: József Attila önbiztató verseiről, előadás. SZAB-székház, Szeged, 2012.

⁶ VALACHI Anna: Láttam, hogy a mult meghasadt. Terápiás modellből mágikus önteremtési rítus. Thalassa, 2000. 2-3. 3-26.

⁷ FEHÉR M. István: József Attila esztétikai írásai és Gadamer hermeneutikája. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2003. 32.

miszerint mind Gadamer, mind József Attila egyetért abban, hogy *„a műalkotás lét- és igazságtapasztalatban részesíti olvasóját, nemcsak a szépséget és az esztétikumot adja”*⁸.

De hogyan képes lét- és igazságtapasztalatot közvetíteni egy költemény? József Attila szerint úgy, hogy a megértést a nyelviség fölé kell helyezni, tehát először részesülünk megértésben, utána történik a nyelvi formába öntés. Ahogy már idéztük, a megértés és a művészet a költészet előtt van. Ezt egy nyelvi példával bizonyítja: *„megértünk anélkül, hogy elménkben a megértés a kimondott szavak adott formájában vonulna föl. (...) Vitatkozás közben a beszélő előadásába hirtelen közbevágunk, holott magunkban nem fogalmaztuk meg előre igazságunkat”*.⁹ Tehát kezdetben van a megértés, aztán próbáljuk megfogalmazni mondanivalónkat nyelvi alakban. Ha a példa szerint közbevágunk, akkor a megértés (illetve itt az egyet nem értés) már megtörtént, és a nyelvi megfogalmazás most próbál alakot öltetni: *„Az emberek, ha formát alkotni nem is bírnak, megértenek.”*¹⁰

A heideggeri művészetfelfogás szintén azt állítja, hogy a kijelentésen keresztül a gondolat tartalmazza az igazságot: *„Az a tény, hogy a kijelentésnek is van igazsága, hogy a kijelentés igaz, korántsem jelenti azt, hogy az igazság a kijelentésben, a mondatban születik, s ekképp a kijelentés volna az igazság helye.”*¹¹

Fehér M. összefoglaló munkájában összehasonlítja a heideggeri és a József Attila által megfogalmazott művészet szemléletet, közös nevezőre hozva őket, azt állítja, hogy *„a kijelentés az értelmezésnek ugyanis származékos formája, az értelmezés viszont a megértéssel együtt az az alapvető mód, ahogy környezeté, világa tárgyaihoz, valamint embertársaihoz az ember eleve viszonyul.”*¹²

Láthattuk, hogy míg József Attila saját művészet-értelmezésében elválasztotta az esztétikától a művészetet, s azt az igazság hordozójának tartotta. Gadamer azonban ennél is továbbment és a művé-

⁸ FEHÉR M. István: József Attila esztétikai írásai és Gadamer hermeneutikája. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2003. 32.

⁹ FEHÉR M. István: József Attila esztétikai írásai és Gadamer hermeneutikája. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2003. 32.

¹⁰ FEHÉR M. István: József Attila esztétikai írásai és Gadamer hermeneutikája. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2003. 32.

¹¹ HEIDEGGER, Martin: Fenomenológiai Arisztotelész interpretációk. Ford. Endreffy Zoltán, Fehér M. István. Existencia, 1996-97

¹² FEHÉR M. István: József Attila esztétikai írásai és Gadamer hermeneutikája. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2003. 52-53.

szetet nemcsak az esztétikától, hanem az igazságtól is elválasztotta. Gadamer azt vallja, hogy „a művészet elveszítette a helyét és absztrakttá válik, a művész pedig ilyesformán kitaszítottá.”¹³

A korszakban az így leírt állapotot a legtöbb művész megélte. A művész társadalmilag kívülálló lesz, hasonlóan a betegséghez. Ezzel párhuzamba állítom Danto művészet-meghatározását is, amelyben a hagyomány és az egyéni tehetség, a saját stílus problémaköre jelenik meg.

„A művészet a világban létező dolgok reprezentációs megfelelőit hozza létre, és az ekvivalenciák létrehozásában folytonosan előrehalad” – írja Danto¹⁴ az imitációelvű művészetről, amellyel a klasszikus értelemben vett művészetet definiálja. Érdemes megvizsgálni Danto műalkotás-definícióját. Abból a kérdésből indul ki, hogy milyennek kell lenni egy műalkotásnak, hogy valóban az lehessen? A következő kritériumokat állítja fel: legyen ábrázoló funkciója, kifejezen valamit, azzal a szándékkal jöjjön létre, hogy műalkotás legyen. Danto¹⁵ G. Dickie alapján azt is megjegyzi, hogy valójában nincs olyan közös jegy, ami ha megvolna, minden nem műalkotásnak szánt tárgy azzá válhatna, hanem egy ún. intézményszerűség dönti el, mi lehet műalkotás. Mindezzel párhuzamosan, ha valamit esztétikai megfontolásból műalkotásnak érzünk, még korántsem biztos, hogy valóban az is; s ha az, akkor az esztétikai reakció feltételezi az imént említett intézményszerűséget. A legjobb, ha az imitációt vesszük kritériumul, mely szerint a reprezentáló művészetnek az az alapelve, hogy az ábrázolás ugyanazt a hatást hozza létre a befogadóban, ami az ábrázolt valóságos tárgy jelenlétében jönne létre benne. Danto érvelésében a műalkotások nem abban térnek el a puszta valóságos dolgoktól, hogy imitációk, hanem abban, hogy reprezentációk. Azonban a reprezentáció terminus nem szükségképpen foglal magába hasonlóságot, vagyis nem kell hasonlítani semmire. Csak annyit implikál, hogy a műalkotás szól valamiről (aboutness). A reprezentáló jelleg azonban még nem elegendő a műalkotás definiálásához,

13 FEHÉR M. István: József Attila esztétikai írásai és Gadamer hermeneutikája. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2003. 132.

14 DANTO, Arthur C.: Hogyan semmizte ki a filozófia a művészetet? Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 1997.

15 DANTO, Arthur C.: A közhely színéváltozása. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 1996.

hiszen nyilvánvaló módon olyan reprezentációk is vannak, melyek nem műalkotások. A definiáláshoz a kifejezés fogalmára is szükség van.

A műalkotások olyan reprezentációk, melyek egyúttal kifejezések is. Nem pusztán megmutatják saját tartalmukat, hanem ezen túl mondanak is valamit arról a módról, ahogyan megmutatják. Azaz: reprezentálják a tartalmukat és kifejeznek róla valamit.

„Bárminek, ami reprezentáció, lehet egy párja, ami ráadásul még műalkotás is. A különbség: azt a módot, ahogyan a nem-műalkotás egy tartalmat prezentál, a műalkotás úgy prezentálja, hogy közben ezzel mond valamit”¹⁶.

A műalkotás olyan dolog tehát, amely a reprezentáción túl ki is fejez valamit arról, amit reprezentál. De mi pontosan a művészet és meddig művészet a művészet? E ponton nézzük Danto művészetértelmezésének másik sarkalatos pontját, miszerint a művészet végét a filozófiai kisémmzés jelenti. Eszerint a művészet saját öntudatába ment át, azaz önmagára reflektál, és egyre inkább ez a reflexió mozgatja. A művészet egyenlő saját maga filozófiájával. Danto szerint – és itt elsősorban nem a költészetre gondol – magáról a művészetről, a tárgyról való beszéd ellehetetleníti a művészetet, de nem abban az értelemben, hogy megszűnnének a műalkotások, hanem egy metanyelv jelenik meg, s ezzel párhuzamosan többféle művészetfelfogás tör felszínre. Így a művészeknek nincs olyan mércéjük, amely szerint művészek, és a műalkotásoknak sem kell egy elvnek megfelelni. A már említett elidegenedés és elmagányosodás, valamint az ezzel járó következmények a művészek körében saját közegükben is megfigyelhetők.

Ha összevetjük az idézett költészet- és művészetfelfogásokat, megalapoztuk azt, hogyan kell a költő verseihez nyúlnunk, mi az életrajz és a költemények viszonya egymáshoz. Ehhez illesztjük Virág Zoltán szóbeli kijelentését, miszerint József Attila szövegei nem határozzák meg a költő személyét, a versben nem ő maga van. Ő részint az, amit itt ír: „...a verseim nem én vagyok: az vagyok én, amit itt írok.”¹⁷ Elmondhatjuk, hogy az író eredeti személy és a versek valakije és a versekben

16 DANTO, Arthur C.: A közhely színéváltozása. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 1996.

17 JÓZSEF Attila: Szabad-ötletek jegyzéke. Közzéteszi, jegyz.: STOLL Béla. Jav. kiad. Budapest, Atlantisz Kiadó, 1997. 30.

megmutatózó én nem azonos egymással.¹⁸ Ezt továbbgondolva megállapíthatjuk, hogy a versekben megjelenő szubjektum jellemzői nem ekvivalensek a költő tulajdonságaival.

„Jó volna jegyet szerezni és elutazni Önmagunkhoz, hogy bennetek lakik, / az

bizonyos”¹⁹

A lírai én és az énazonosság kérdése szövegszerűen is megjelenik a *József Attila* (1924) c. versben, ahol az önmagunkhoz utazás nem mint pszichológiai vizsgálati eljárás, hanem mint egyéni cél, a magunkra találás minimális igényeként fogalmazódik meg. Szövegszerűen a jegyszerzés vágyaként, ahol a cél az önmagunkhoz térés, a saját személyiségünkhöz való újbóli megérkezés.

A három művészetfilozófiában (József Attila, Gadamer, Danto) azonban némi ellentét is felfedezhető. Míg a művészetet nem magától értetődő és egyértelmű adottságnak, hanem valami többnek a közvetítésére (Danto: imitáció, József Attila: valóság, Gadamer: igazság) alkalmazott felfogásformának tekintik. A művészet művelőjét, a művészt „csodabogárnak”, a társadalom által kivetettnek tartják. Az anomália ott fedezhető fel, hogy bár mindhárman a költői szubjektum szerepét tartják a legfontosabbnak, Danto az intézményiség tulajdonságával ruházza fel a művészetet, József Attila pedig olyan terméknek tekintette, amelynek megvan a maga történelmi ideje, melyben született. *Amikor a művészetéről* című töredékében ezt írja: „...a művészet valósági tény. Mégis, a történet folyamán akadtak gondolkodók, akik kétségbe vonták különvalóságát és egyéb tevékenységekkel azonosították, nem szólván az olyan törekvésekről, amelyek szerint a művészet nem is szellemiség. Itt elsősorban és csupán arra az együgyű meghatározásra utalok, amely játéknak nevezi el és amelynek tárgyi tartalmával foglalkozni nem is érdemes. ...éppen a valóságos tárgy mibenlétét kutató valóságbölcseletnek (metafizikának) kell e legelső sorban tapasztalati tényekből kiindulván következtetnie, máskülönben

¹⁸ VIRÁG Zoltán 2011.

¹⁹ JAÖV I. 375.

*nem is érhet el oly eredményt, amelyet a tapasztalati tények ugyan nem bizonyítanak, de igazolnak azáltal, hogy ellent nem mondván neki, érvényességét magukra nézve elismerik.*²⁰ [kiemelés tőlem]”

A művészet tehát a valóság hordozója, így nem lehet kizárólag önmagában vizsgálni, hanem figyelembe kell venni azt a közeget, amelyből kinőtt, és amelyre létével maga is visszahat. József Attila felismeri a költészet közösségi oldalát, és így folytatja: *„Minthogy pedig minden ember külön-külön létező, éppen szemlélő szenvedőlegessége alapján emeli ki önmagát a többi létezők közül azáltal, hogy szemlélete számára önmaga belső, alapadó valóság. Tehát minden egyes szemlélő szemléletének tárgyi tartalma szükségképpen más belső és – mivel szemlélete számára önmaga nem része annak, – más külső valóság... Az embert, mint egyént, amely a többi egyének között sajátos tartalma különösség, ezzel szemlélő szenvedőlegessége le is zárja. De az ember nemcsak szenvedőleges létező, nemcsak szemlél, hanem ki is eszel és alkot is, megért és művészkedik. A tiszta megértés legvégső fokán minden emberben közös, minthogy a fogalom, mint potentialis ítélet, a tárgyat tárgyi mozzanataiban elrendezett összefüggéseként állítja, tehát a gondolkodó személye változván is, tiszta fogalma ugyanaz marad. Ehhez hozzávéve még azt, hogy az ösztönellenes ész képességei nem az egyes emberben, hanem magában az emberi fajban tökéletesednek, és társadalmiságában már a gyermek olyan megértésekhez és fogalmakhoz jut el, amelyeket megszerezni egyedül talán sohasem tudna, ugy ezzel fölismertük, hogy a társadalom nem is az emberek közös gondolkodása, hanem az embernek egyszerű észtevékenysége... Minthogy pedig ez a nyelvalkotó szellemiség teremti a költészetet, amely az ész időn kívüli fogalmi általánosságával szemben az egyedi alaknak lényegtelen jegyekkel nem bíró történeti keletkezője.*²¹ [kiemelés tőlem]”

Az idézett elméleti szemelvényből „a társadalom nem is az emberek közös gondolkodása, hanem az embernek egyszerű észtevékenysége” már kitűnik, hogy amikor József Attila művészetértelmezéséről beszélünk, két szintet kell megfontolnunk. Egyrészt az egyén viszonyát a művészethez (és ezzel

²⁰ JÓZSEF Attila. Töredékek [17] [Amikor a művészetéről...] BEVEZETÉS¹. In: <http://magyar-irodalom.elte.hu/ja/tartalom.htm> (2012. 10. 24.)

²¹ JÓZSEF Attila. Töredékek [21] [Az ember...] Első tétel. In: <http://magyar-irodalom.elte.hu/ja/tartalom.htm> (2012. 10. 24.)

párhuzamosan a versbeli szubjektum szerepét a költeményekben), másrészt azt is, hogy az egyén és a közösség viszonyának alakulása elengedhetetlen az értelmezési horizont felvázolásakor. Az egyén szerepe vitathatatlan a művészetben, de az a közösség által lesz teljes. De nemcsak az egyén képes kiteljesedni a közösség által, hanem a művészet is. Az egyén művészetbeli szerepén túl a közösségi oldalt is érdemes figyelembe venni. Vincze idézi Lászlót, aki szerint „a történeti elbeszélés ilyenformán olyan szociális konstrukciónak tekinthető, amely „az elbeszélést, mint önálló törvényekkel rendelkező megismerési (kognitív) eszközt alkalmazza”²². Ez párhuzamba állítható a költő művészetfelfogásával, amelynek ismertetése során azt hangsúlyoztuk, hogy a megismerés elsődlegességét hirdeti a költészettel szemben. Ez úgy is parafrázálható, hogy a művészet, melyet meg kell szabadítani az esztétikától, kizárólag a valóság közvetítésére válik alkalmassá. Ehhez

²² VINCZE Orsolya: PhD-disszertáció. Kézirat. In: http://pszichologia.pte.hu/files/tiny_mce/File/2009-Vincze%20Orsolya.pdf (2012. október 24.)

hozzátettük Danto művészetdefinícióját, miszerint a művészet és egy műalkotás mindig társadalmilag meghatározott. A versszubjektum a közösségi nyelv megteremtésével egy olyan csoportidentitást képző tapasztalattá alakul át, amely univerzálissá tágítja a lírai egyén által átélt eseményeket.

Felhasznált irodalom

DANTO, Arthur C.: A közhely színeváltozása. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 1996.

DANTO, Arthur C.: Hogyan semmizte ki a filozófia a művészetet? Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 1997.

FOUCAULT, Michel: Madness and civilization. A history of insanity in the age of reason, Tavistock Publications 2000.

FREUD, Sigmund: Bevezetés a pszichoanalízisbe. Gondolat Kiadó, Wien-Budapest, 1932, 1986.

GYÁNI Gábor: Trauma, emlékezet, kultusz. Élet és Irodalom, 2006. 45. 6.

Tóth Norbert: Nem Éva - secco



Németh István Péter

Tengeri – avagy a kukoricaszemek színe alatt rejtőző gyöngyházfény

(olvasónapló Kilián László új regényéről)

II. rész

„*Arlequin szabad. Ezért a lét egyik főalakja és ezért ritka. A nevetés ennek a szabadságnak éppen olyan jele, mint a szójáték és a bukfenc és a habota.*”

(Hamvas Béla)

5.

Ebben, a *Colombina* című fejezetben nem a város jelzője lesz az 'örök', hanem Pierrot-é. Azért ez az emberiségre nézve az antropológiai pesszimizmus netovábbja. Igen, mert nem Róma folyója, szökőkútjai, ívei és oszlopai gyönyörködtetnek, hanem a filmes kulisszák az ottani álmogyárból. Cinecittában és 1987-ben. Kilián fejezetét Madách falanszteréhez kéne hasonlítani, amennyiben a hajdanvolt bohócság, mint ritka mesterség, már mindenki számára kitanult, a másik megtévesztésére használt módszer, megélhetési forrás. Ebben a látszat-világban semmi sem azonos önmagával, talán csak paradox módon éppen a bohóc, a legősibb mulattató, az, akinek esélye nyílik az identitás megőrzésére. No meg a másik legősibb mesterség gyakorlóinak adatik meg, a szintén – goetheimadáchi értelemben vett – „örök nőnek”. („*Milyen üdvözítő egy kurvaság ez, drága Colombine.*” 145. p.) Nem véletlen, hogy kacagtató-ríkató részhez értünk. Keserédes moziba kerültünk.

Ha filmes nyelven a kamera mozgásirányára keressük a legjellemzőbb kifejezést, akkor egyedül az alászállás, a lehullás, a süllyedés rokon értelmű igéit kell csokorba gyűjtenünk. (A lecsúszás, az égből a földre vetettség átvitt értelemben is érvényes: az elbeszélő egyre lejjebbi rétegeket pásztázó kamerája a züllés fölcicomázott külsejét fotografálja. Szinte



érezzük a celluloidra kerültek között a „*morális klozetszagot*” (153. p.).

Ha ezt a kathabázist pusztán egy végzetébe (a komfortosságával, a fogyasztói mértéktelenségével, föl-táplált hübriszével) rohanó ember pokoljárásának hisszük, amelyet jogos büntetésül az istenek mértek rá, tévedünk. Ez a fajta alászállás a regény szerint is része annak a sajátos üdvtörténetnek, amiről a *Tengeri* szól. Babits egzisztencialista fájdalmaira gondoljunk, nem véletlen, hogy a görög mitológiából a Danaida-lányokkal érez együtt, s az sem ötletszerű, hanem filozófiájának egyik legdemonstratívabb képét alkotta a Napról (*égő sziszifoszi kő*). Kilián regény-fejezetében az istenekre is ugyanaz vár, mint az emberekre. Aphrodité, mihelyst elhagyja bölcsőjét, a tengert, a szárazföldön lépésről-lépésre veszíti el isteni nimbuszát: „*a tengerből született égi halhatatlan szerelem elközönségesült*”. Így járt maga a művészet a tizedik múzsájával, a filmmel is. (Persze az illúziókeltésből javakra szert tenni tömegméretekben, azt is lehet. Lám, „*kurvaságból is válhat univerzum: itt a film*”.) Hermes szerint mindenre és mindenkire vonatkozik, hogy a pokolban kell kitanulni a mesterséget, a létezés fortélyait és csodáit, mintha József Attila dudánótja buffanna föl-föl az opera buffa mondatai között: „*Minden frissen megszülető hajtásnak lent a mélyben kell megmérettetnie, elfogadtatnia magát... Amikor már mindenki, az összes mélyföldi kedvét leli benne, akkor kezd emelkedni, a lebegésig, a mennyei magasokig*” (157. p.).

A Parnassosz (Parnasszus) csúcsa után Harlekinéknek ezt a fajta világméretű eróziót kell megtapasztalniuk, hogy színpadjuk, amely elfért Velence szűkebb, nem is tereket tékozló terein vagy egy kukoricaföld közepén, most kitágult: színház az egész

világ: „Igen, magasságból szakadtunk alá. A Magasztosságból a provincialitásba. Az elbutítottak között kell pompázatoskodni...”

Cereny, aki a magyar népmesékben található, bravúros, lehetetlen-szép mozdulatával átbucskázott magán, mielőtt átváltozott volna sólyommá, most visszaveszi emberi külsejét. A metamorfózis természetesen a magasból megpillantott nő kedvéért következik be. De ehhez is alá kell ereszkednie, az örökzöld pinea ágára. (Colombinát gyászában vigasztalják.) Gyász és nász között, az elüzletiesedett szórakoztatóipar kulisszái között menti meg egy alkotó a művészi mesterség becsületét. A fejezet Federico Fellini filmrendező életművéről (az 1970-es *Bohócokról!*) szinte esszyszerűen értekeznek. Nem csupán egy értékes és kikezdehetetlen oeuvre-öt állít értékmintaként elének, hanem a film és a regény szereplői szomszédolhatnak egymással. (Anita Ekberg és Colombina barátnők is lehetnének akár.) Fellini (a regényben csak FF) jótáll Hermesért, de Harlequinért is, bár utóbbi változatlanul perló viszonyban áll – s marad – istenével. Hermes éppen Fellini jeleneteivel érvel, az „elsekélyesedés” képsoraival, a „ripőkösödésekkel”, hogy történt, ami történt, de mégsem akarja famulusának Ikarosz sorsát (az „*ikaruszkodást*”), az égből való lehulást kiróni.

Harlequin 1987-ből datálódott levelével folytatódik a fejezet. Annyit megállapíthatunk, hogy mintha egy negatív utópia teljesedett volna be máris a közelmúltban, amelyben Kilián László huszonéves fiatal volt. Mi történik majd a következő közel három évtizedben? (Kérem magától a regénytől?) Harlequin levele a mélypont ünnepélye, ugyanis szerelmes sorokat írhat Giselle-nek. A levélműfajba keveredik valami a *de profundis*-szal kezdődő zsoltár artikulációjából is. Harlequin anekdotája a bőregérről – amit nem hagyott, hogy egy takarítónő söprűjétől kimúljon – jelzi, hogy így lehetünk mi emberek is Hermes végzettel is lesújtó palcája alatt. A létezésbe parányi élőként vettett bohóc szerelme mégis túlnő idő és tér koordinátaín. (Erotikus leíráshoz lapoz az olvasó, ha a 164. paginához ér.)

Thérese története a 165. oldalon folytatódik. A meteorit-kő csodákat művel Kökényi Kálmán és Rozgonyi Gál kezében. „*Fulladással küszködő*

szívbeteg, vízkórosok, bénák és más szélütöttek szabadulnak meg a bajuktól a kő tisztította vér által.” Gyógyulni vágyók erszénye nyílik meg szerte Európában előttük, s Thérese is velük tart. Találmányukról kiderül, hogy csak átmeneti jó közérzetet teremt, ám szó nincsen tartósan fiatalító hatásról, sőt. Akinek szervezetébe került a kő anyagából, kinek közt halálozott el. S a két magyarra is ez a vég vár hajószobájukban.

Titel sztorija a következő szálon fut. Csu Kinggel az osztrák-magyar határon vív halálos küzdelmet egy titokzatos dobozért, amely egy kultikus föliratú varázskorongot, totemet tartalmaz.

6.

Brighellához – mint címszereplőhöz – egy észak-európai város tartozik. Alliterálnak egymásra a nevek. Bréma a következő regény-színhely. (Vedutája – a brémai muzikusokról készült szobor-csoport bumfordiságának – világánál veheti szemügyre csak Harlequin a kikötővárost.)

Megtudjuk, hogy létezik az ötödik fejezet mélypontjánál lejjebbi létszint, ám azt is, hogy akkor meg a fölfele ható isteni vektorok a hatalmasabbak. Hermes és Harlequin metafizikai pengeváltásának ismét tanúi leszünk. A szellemi párbaj e fordulójának eredményét (hogy Harlequinre nézve megint nem végződik jóvátehetetlenül) előrevetíti Brighella profán mozdulata. Rápaskol Hermes fenekére. Ezzel a túlon túl bizalmas gesztus még inkább lefokozza az istenség tekintélyes rangját, erejét.

Brighella angyalördöggként, ördögangyalként vesz részt a cselekményben. Az időben hol férfiként, hol nőként viselkedhet, amolyan hímnős lényként. (Virginia Woolf-i *Orlando*-effekt.) Démoni volta azonban a teremtés rendje szerint csak az egyik véglet, mert ellentétpárja is létezik, amely határos a megváltott állapottal. Brighella két személyiség helyett két személyt testesít meg önmagában: egy tömeggyilkos lelkének adja ki testét, mondhatnánk főbérlőként. Gesche maga körött arzénal (‘egérvajjal’) mérgezte meg sorra az embereket. „*Gesche ugyanúgy örül a Brighella álcának, nemváltásainak, miként Brighella a halálra szánt gyilkos nő kétes fennköltségének.*”

A kárhozatnak ellentéppárja az üdvözülés, az élvezetnek és az utódot nemzeni nem képes hermafroditizmusnak (az ördög hímnőségének) pedig az „angyal androgün-természete” (187. p.). [A magyar költészetben Pálóczi Horváth Ádám gyűjtései között talál olyan népdalra, amely a szerelem angyali és ördögi eredetéről vall.] Harlequin és Gisselle szerelme, amelynek beteljesedését Hermes is akarja („Mit neked Bréma, ha van Bakonybarna.”), az angyali, égi szerelem pártján áll. Eratón túl az Amor sanctus ígézetében. Kilián László igazán bravúrosan játszik a kétféle szerelem bemutatásával. (Platón *Lakomájából* ismert archetípusok játszanak kezére.) A sólyomból ismét emberré lett Cereny és az isteni Hermes arra kíváncsi, hogy Brémának angyalra vagy ördögre van-e szüksége? Brighella és a „megszemélyesült város” (a nyelvtani értelemben nőnemű) dialógusának eredménye egy Brighella szájából elhangzó végkövetkeztetés, amit istenek és bohócok mosolyognak meg: „*Lám, Gesche vágyakozása, az én szerelmeim és azok a szent és igaz szerelmek, ahol a két ember hermafroditává lesz, de kifényesedve nemes becsületűvé és békességűvé.*”

Az angyali-égi szerelem szerencsénkre nem ilyen nyaktekerceses, ritka madár. Az androgün-mítosz mesét és valóságot is egyesítve máig eleven szerelem-érzéseket őriz. Arról van szó benne, hogy valamikor négykezü és néglábú gömbállatok voltak a földön, s attól, hogy tökéletesen illeszkedett egymásba a férfi és a női test és lélek, megoszthatatlansága olyan erőt és önbizalmat adott e lényeknek, hogy már az istenek létét is veszélyeztethették volna. Ezért kellett szétválasztani férfi és női félre az androgünt, hogy aztán folyvást egymást kereshesse a két ember, egyik a másikat, akivel az aranykorban együtt és boldog volt. Érthető, hogy a fejezetben Gisselle Harlequint a feleségének szólítja. Holott ő a nő, Harlequin a férfi. A feleség-jelölt azért szólítja férj-jelöltjét a nagybetűs feleségének, mert megtalálta a másik felét, akivel egyetlen gömbállatot alkotott valaha (188-189. p.). Ezt az elveszített ős-boldogságot éli újra Harlequin is abban az álmában, amelyben Gisselle-lel fürdik a tenger-azúrban. A végtelenben érzik magukat, forognak egymással, s nem létezik olyan ölelkező pozitúra, amelyet ne tudnának fölvenni. Most aztán tényleg emlékezhetnek a repülés boldogságára, arra, amikor

még együtt voltak az édeni állapotban. Nincs idő és nincs tér. A boldogság és a világ fedik egymást. Egy és ugyanaz a kettő. Nincsen hímn- és nincsen -nős szakadás. Hamvas Béla *Orpheus* című esszéjében szerepel az a héber szó, amit ezúttal használnunk kell: *olam*. A világot jelenti, de ugyanúgy a helyet és az időt is, s nem külön, valamint világszférát és örökkévalóságot is. Az azúrban való szerelmes fürdés csak Hermesék úszásához mérhető abban a bizonyos „*kósza kékidőben*”. Így istenül a szerelemtől, legalábbis álmában, Harlequin. (A fejezetben a legérzékeltetőbb, legérzékibb Hamvas-omázs a 180. oldalon található. *A Jóisten uzsonnája* című Hamvas-esszében eper szerepel, Kilián szövegében a magoncok türelme: számócaillat.)

Amennyire Brighella lehúzta Hermest a maga létszintjére, azzal, hogy faron paskolta, most Harlequin legalább annyival emelkedett az isteni világszféra fele. Mégpedig: föl.

A fejezet végén, késleltetve ezzel a szerelmesek találkozását az elbeszélő, no meg a szereplői közül maga Hermes, Harlequinnek el kell mesélnie soron következő adomáját. A patkányfogásra szerződött csapat a német Hameln és az erdélyi szász vidéket asszociálja, ám a csapdát állítók felsülése (egy csiga kerül a rágszáló helyett a kaptányba), s a munkaadó vidéki nemes és az alkohol-beteg, lecsúszott mutatóványos pimasz tolakodása is inkább elgondolkodtatnak, mint sem hogy nevetségesnek mondhatnánk ezt az epizódot. Feltehetően a „feleség” szó említésével érezhette magát zsaroltnak az uraság, attól lett az ellenszenves koldus jótévője, mintegy engedelmes hipnotizáltja. Az anekdota az anti-androgün-mítosz is egyben. Mi történik akkor, ha a gömbállatocskát nem az egymáshoz illő „felek” alkotják?

Csak e szcena után zengheti el ódáját Harlequin Gisselle csípőiről. Dikció ez csupán akció nélkül. Hermes nem hagy rá több időt (197. p.).

A többi regény a regényben Titel sztorijával folytatódik. A krimibe illő jelenet (megkockáztatom, thriller-utánezet) Titel és a kínai élet-halálküzdelmének leírását folytatja, mondhatni sok-sok vérrel festi. A griff-totem a vonatkocsiban Titelhez kerül, aki a megszerzett kinccsel és az öreg kínai – aki igencsak jártas volt a harcművészetekben – hullájával együtt veti ki magát a szerelvényből a

határon. Az ellenvonat, amely Bécsbe tart vissza, még elérhető, s hősiünk hamarosan egy olyan va-
gonban lépheti át a határt, amely kukoricát (!)
szállít.

Thérese sorsa jól alakul. Droste vizsgálóbíró (aki a
Gesche ügyét vizsgáló Drosténak a leszármazottja)
nem találja bűnösnek a gyógyító majd gyilkos kő
dolgában. Ez a földi kegyelem, de van egy szinte
isteni is: immunis a kő iránt.

7.

Pulcinella varázsszavakat visít a hetedik fejezet nyi-
tányában. Először olaszul, majd stilszerűen fran-
ciául, s nem csupán azért, mert e nyelven adja az
olvatagabb dallamot a frázis, hanem mert a helyszín
Szent Mihály hegye, szigete: Mon-Saint Michelle.
A varázsszavak négyen vannak, s a következők:

Morte-Amore-Madre-Mare.

Azaz: Halál-Szerlem-Anya-Tenger.

A fejezet szövegszervező elemeiként úgy fognak
egymás mellett állni, mint egy pointillista fest-
mény foltjai, s természetesen e fogalmak olyan
összhatást keltenek a lírai prózában, mintha azt a
szín-dinamizmus révén az impresszionista testvé-
rműzsák váltották volna ki: azt sem tudjuk már,
a négy közül melyik melyikkel olvad egymásba? –
Mort-l'amour-La Mére-la mer...

Hermes (divina machina) műtétet hajt végre Pul-
cinellán, aki ettől fogva nőiesedik, keblei nőnek, s
nemi szerve a szerelemre és az anyaságra egyaránt
anatómiailag is alkalmassá teszik. (Elmarad a
hímnős világ, hogy fölतालhassa, visszakaphassa a
teljességet, de csak valaki férfi karjaiban.) Hermest
ugyan igen vulgáris szóval „*nekem pinát metsző*”-
nek titulálja, ám ez egyáltalán nem a polgár
meghökkenésére szolgál a regényben. Visszaül
az előző fejezet patkányfogó-jelenetére, amikor
a csapda nem rágcsálót, hanem csigát, azaz – a
bíborszínű csiga latin szóval – pina-t metsz halál-
ra. Halál-Szerlem-Anya... És a Tenger, amely az
5. fejezet iniciáléja szerint: *pinaszagú* (144. p.), s
amelyen a kolostor áll, melynek falai közt most
a kilenc komédiást seregszámla szerint is ott ta-
láljuk. Kilián László e ponton a bohóc-tréfák
közül magára számít egy fontost, jellegzetest. Ha
csupán az elbeszélésben keresnénk enigmájának

megfejtését, nem lennénk. Ugyanis nevével játszik,
ám nem elbeszélőként, hanem szerzőként. A Kili-
án (másik magyar változata a Gellén) név ugyanis
kelta eredetű, s magányos cella-lakót, szerzetest
jelent. Amennyiben donátorként önmagát akarta
megörökíteni (mint olvasója azt vélem: igen!), ak-
kor legelvéthetlenebbül a 204. oldalon találok,
mint a Mont-Saint Michel „*legmerengőbb lelkületű
laikus barátja*”-t. ((Az előző oldalon nőneműnek
írta Kilián a helyszínt: Mont-Saint Michelle-nek...
(l. m. f.) – nyomdahiiba? Van egy ilyen, *Michelle*
című Beatles-dal is! Vagy tényleg úgy járt az em-
ber, mint az egyszeri *Psyche*-olvasó, aki – Somlyó
György szavait idézve – azt sem tudja kétszáz oldal
után a főszereplőről, hogy fiú-e, vagy lány? :-))

A fejezetben arra a viszonyulásra kell figyelniük
megint, hogy a komédiások és Hermes miképpen
beszélnek és viselkednek egymással? Nos, ezúttal
sem ugyanúgy, ahogyan eddig. Pulcinellának mint-
ha a száját is fölvták volna, a regényben először
nevezi zsványistennek Hermest. Szerlem és halál
névében vitázva az emberi hősök e ponton rántják
le csak igazán isteni magasából e földi világba,
magukhoz a szárnyas fennebbvalót. A fönti világ-
szférából nézve a lenti ember, maguk szintjére: ahol
a szerlemek születnek. Nem vád, de replikázás a
fölismerés a mutatónyosok részéről, hogy az isteni
egészet nem volna képes senki elérni, ha nem ren-
delkezne a végesség tudatával, vagyis nem élne ép-
pen halállal: „*Bele kell halni a szerelembe – mondják:
látod, Hermes, ezért szerelmes a halál az emberbe.
Ezért vagy szerelmes belénk.*”.

Pulcinella úgy beszél emberi érvek segítségével,
mintha nem is istenhez szólna.

Hermes úgy beszél Pulcinellával, hogy ő is egy lé-
tezési szinttel – az animálisra – fokozza le a nőt,
s csak bögyös tyúkocskának nevezi, beszédjét kot-
kodácsnak. Az isten és az ember szerepcseréje is
bekövetkezik.

A szerelemről a költői metaforákat az ember mond-
ja.

A szerelemről a dezilluzionista kijelentéseket az
isten mondja.

Az ember égi világot képvisel.

Az isten triviális évdésével a földhözragadtságot
képvisei.

Kilián Lászlót nem irigylem a föladatáért, tud-

niillik, hogy Hermes szájába mondatokat adjon. Adott. Annakidején ez a munka (amúgy a *Theomachia*-t író) már-már Weöres Sándor képességeit is meghaladta. Az istenek civódásairól szóló hangjátékkéféle színdarab szerzője, a csöngői mester, 1939-ben Várkonyi Nándornak a következő panaszos levelet küldte: „*A Kronos sajnos nem akar akuttá válni, nem megy, azóta vesztegel. Valahogy félek tovább-dolgozni rajta; attól tartok, hogy nem lenne más, mint nagy szavakkal hadonászás; mennydörgés helyett zacskódurrogatás. Nem tudom, lesz-e valami belőle valaha is.*”

Hermes szavai e regényben nem hasonlatosak a mennydörgésekhez. Oka van ennek. Ugyanis ha a stílus az ember, stílus az isten is. Hermes nyelvezetét vizsgálni sem kell, protheuszian változik ez oldalon. Ami az emberre nézve nem lehet létvígasz, mert azt jelenti, hogy kinyilatkoztatásai nem örökök. Tehát e téren semmiben nem különbözik a maszkváltó mutatványos emberektől Hermes. Nem különb náluk. (Az első fejezet után megint elhangzik szájából: legyen játék az élet.) S ez a teremtésben valahol nagy bajra mutat. Amúgy Weöres hangeffektus-párjáról annyit, hogy nem csak a mennydörgés szólhat fülsiketítően, de egy zacskódurranás is... (A regény-komédiában időről-időre Kilián László megbízhatóan dörrent el egy-egy, legalább lélegzetével teli staneclit. A zacskik úgy aránylanak a mennydörgésekhez, mint a szélmalom az óriásokhoz.) Miképpen a felnőtt lemegey dedóba a gyerek kedvéért, úgy az isteneknek is keresniük kell az embert, hogy céljukat elérjék. (Nikosz Kazantzakis botrányos, és igen tragikus Pantokrator-felfogása ez.)

A bohócoknak Pulcinella nagybátyjánál, Bernhart testvérnél három napon át kell a Saint Michelen meditálniuk (208. p.). A tűnődésükben Szent Mihály és Orpheusz isteni, félisteni lények – akár a balatoni fények – megsokszorozzák Harlequinét, Eurydyké pedig Giselle-ét. Három nap s három éj éppen az az idő, amelyet a Feltámadott is eltöltött a sírban, akár Jónás a cethal gyomrában. („*Ím van feltámadás.*” – hangzik el Hermes szájából.)

A három nap eredményezi, hogy nem csak a szerzetesi cellák tere, de még a sziget is tágul, ahogy Szent Mihály szárnyai tárulnak ki (216. p.). Először az a Szent Mihályról elnevezett templomcska

tűnik fel a sziget közelében, amelyet a tengerparton befog még a szem, ám ott leszünk Párizsban hamarosan. Ott, a boulevard-on. A Boul' Mich-en, ahol hajdanán Ady Endre találkozott az Összel, így a mulandósággal, mint aki saját végességének tudását pillanatra sem felejtetheti. A párizsi körút nedves flasztere az itáliai vízi város fő utcáját asszociálja, a feltálatl étkek fölött pedig mintha egy másik magyar költő-lélek, Krúdy-Szindbád tartana enumerációt (217. p.). Az emberiség történetének annál a mérföldkövével vagyunk, amikor-ahol az állatvilágból is ismert bevésődés jelenségére alapozva megszületik a reklám. Adyt még aláhullott tréfás falevelek kísérték zümmögve, itt: „... *tervrajzos papírok: ruharátét-ötletek, plakát-vázlatok. Mintha ez az indás, organikus formakincs egy egész világ-mindenség akarna lenni itt és mindenütt.*” (218. p.). A regényben eddig birodalmi diktátorokra vagy azok örületét nevetéssé tevő bohócokra ismerhettünk, ezúttal egy személytelen, arctalan vezér, a divat manipulálhatja a lelkeket.

Hermes nem cetet küld alászállani poklokra Harlequinnek, hanem saját testébe küldi – végbelén át – hősünket katabázist járni. Haladnia kell a belek alagútjain, önnön sarában, testnedveiben. Vasadi Péter szerint az emésztés szent dolog, Simone Weil pedig azt hirdette, hogy Isten szörnyetege az általa benyelt embert Isten képmására emésztette, mielőtt kihányta volna a labirintus bejárata mellé. Kilián diabolikus látomása szerint ez alvilági úton Harlequint Hermes a bűnök megannyi stációján át vezeti, a gyermekkori habzsolásoktól a felnőttkor nehezebb étel-ital kínálatáig, majd egészen az elnehezülésig, az eltompulásig. Így tovább: bűnpalotáról-bűnpalotára. Amikben Asmodeus az úr. Nem írok oldalszámot, mert akkor egy bizonyos Móricka nevű olvasó egyből idelapozna. A következő fejezetben annyiban árnyalódik, sőt módosul e homoerotikus kép, hogy mindez csak álom, viszont valóságos megkísértés, hogy Harlequint élvezetemberré tegye a földöntúli élmény. Látni fogjuk: sikertelenül. Ettől megóvja Giselle iránt érzett szerelme, létértéke. Mert „*Asmodeus, aki engem bűnössé hagy lenni, holott ő visz bűnbe...*” (253. p.).

Az emberi testben való utazást földolgozta a filmipar már, Kilián írói szondája a tápcsatornában

szimbólumról-szimbólumra halad. Még Mammon is itt székel. A jelen érdeme, hogy a legmaterialisabb képzeteket keltő közeget képes a szellem oldalára átfordítani: „*Látod, tanítványom, legényem, ezért jöttünk a belek világába. Mammon fénye a szar ragyogása.*” (225. p.).

A sebesség, amivel a pokol nyomvonalán haladnak: a szabadesés a maga négyzetes gyorsulásával. A *Tragédiában* Ádám és Lucifer elhagyni – ellentétes irányban – akarja a Földet, ám nekik nem lehetséges.

A *Tengeriben* Harlequinnek (bár Hermes az ő hajtójául is a fényt hozó bukott angyalt látja) és a szárnyas istennek sikerül visszajutnia a pokoljárásból Szent Mihály szigetére. Egy pillanatukat érdemes kimerevíteni, mint állóképet. Michelangelo (Michel-Angello!) freskójelenetének parafrázisát látjuk szinte színről-színre, amelyről Hamvas Béla oly szépen ír a *Tree Points* című miniesszéjében. A római kápolna mennyezetén az Úr és Ádám, ujjvégeik között az isteni szikra. Kiliánnál Harlequin és Hermes között a varázspálca a kapocs (226. p.).

A sátán, a Satanos terében és idejében vagyunk. A világ létezésének azon időszakására ismerünk, amely túl van a *Halak* (Jézus) korszakán, s eljött „az új *Vízöntő*”. (Az elbeszélő például Droste tanácsúrról azt állítja – napjaink szókincséből merítve –, hogy „*besokalt*”...) Ebből a helyzetből Harlequin mégis az Evangéliumokból és a keresztény ikonológiából ismert kegyelem szabadítja ki. Arra a jelenetre gondolok, amikor a Jordán vízében megkezesztelkedett Jézusra leszáll a Szentlélek galambja. Harlequin megmentésére, megváltására a sólyom fog érkezni. *Cerény, az „önálló életre kelt caduceus”*. A szkíta. A magyar.

A szigetre visszatért szerelmesek éteri beszélgetésbe fognak, s ez a szerelemről szóló esszé-dialógus oldalakon át tart. Távolságról és közelségről. Vajon mint bölcselmet, esszenciát komolyabban kéne-e vennünk a bohóctréfánál? Vagy csak egy szirupos slágerrel ér föl minden elmefuttatás, amit csók és egymás testének beutazása nélkül folyvást körbe-és körbejárnak? A regény (Hamvas *Karneváljnak* mintája szerint) részleteiben nem tart igényt a teljes komolyságra. A szövegek együtt és egymásmelletti-ségükben: igen! A *Tengeri* erénye és Achilles-pontja itt is keresendő.

Titel krimije, Thérèse orvosi SCI-FI-je folytatódik. Titel a Hermes-nek lopott varázskoronggal badeni otthonába érkezik, szerencsés. Thérèse köve másodszor is tömeghalált idéz elő. Csak rajta nem fog az átok, a vírus, tehát személy szerint ő is igen szerencsés. Harlequin megint adomákat mesél. A disznóölések pogány ünnepét eleveníti föl. Az áldozati állat egy kontár böllérnek köszönhetően háromszor is föltámad, s a kiontatott vérével nem megváltja, hanem groteszk módon, antiliturgikusan beszennyezi a kastélyt virágágyásaival, freskóival és sövénylabirintusával együtt. Három esztendeig tart a nyomok eltüntetése. Hamvas Béla erre mondta: *eljön a Csirihau*. (Eljöttek a „*modern idők*”. 238. p.)

A fejezetben van még egy olyan szakasz, amelyik legalább annyira rejtve-kiemelve szerepel az oldalon, mint a Sixtus-kápolna falfestményére történt utalás. Giselle-hez ugyanis egyetlen bekezdésben kettős hang fordul. A paralelizmus árulja el, hogy ugyanazt kétféleképpen meglehet, hogy Harlequin és Hermes is mondja:

Óh, jaj, Giselle-em...

Óh, jaj, Giselle-em...

Az első sóhaj óhaj, hogy a jövőben milyen jó lenne Giselle-lel. (Szinte égi szerelem dalát halljuk.)

A második föleleveníti, hogy milyen jó volt a múltban Giselle-lel a coitus. (Szinte Erato szerelmes dalát halljuk.)

E második *Óh, jaj*-jal kezdődő szakasz a következő szavakkal fejeződik be: „*pálcámnak veszettségként is dicsőség*”.

E pálcá, ha Harlequiné, akkor csak férfitagja lehet. E pálcá, ha Hermesé, akkor csak varázsvesszeje lehet.

Hermes földi szerelemmel érezne az emberek iránt? Harlequin égi szerelemből is részesülhet?

Vajon a két hang egy és ugyanaz, vagy a kettőből egy harmadik lesz? (Hamvas Béla szerint: újra egy lehet-e a megbontott egy-ség?)

8.

A nyolcadik fejezet címszereplője Pantalone, helyszíne pedig a szerelemistennő (Aphrodité) bölcsőhelye, Ciprus szigete. S miképpen a regény oldalai eddig, ez a rész is tele van dichotómiákkal. Isten – ember

Isten – Satanos
Ember – Satanos
Isten-Ember – Satanos
Szabadság – rabság
Gazdagság – szegénység
Háború – béke
Bűn – büntelenség
Gyilkos – áldozat
Jóllakottság - éhezés

A fejezet egyúttal azt is érzékelteti, hogy a szabadesés gyorsulásával mind több időszakaszt és teret az eddigiekhez viszonyítva rövidebb terjedelemben beszél el, közeledve a regény végkifejletéhez. Lírai tömörítéssel éri el Kilián László ezt a hatást. A fejezet első oldalán (243. p.) rögvest egy olyan epitheton ornans-szal illeti Harlequin Hermest, amely nem csupán egy szép eposzi jelzót juttat az olvasó eszébe, de asszociálja a véres 20. századot is. A bohóc emígy kérdezi az istent: „*Miért ugratsz? – isten-hegyi mesterem!*” Az Olümposz és a Parnasszus olyan két hegy, amelyen egyaránt megfordulnak görög istenek. Viszont Budán ott az Istenhegyi út, amit a Dunántúlon megölt költő, a poeta angelicus Radnóti Miklós életművének lezárulódása óta nem feledhet a magyar irodalom olvasója. A regénybeli Pantalone mind a 16., mind a 20. században áldozatként és rabként is a mi Radnóti Miklósunk testvéri sorsosa.

Pantalone két háborúban lép színre Cipruson. Az első a keresztények és a moszlimok között dúlt. A Velencében tekintélyt és vagyont szerzett Pantalone hitét és városát-államát-hazáját védelmezi. Pantalone ki is mondja a hagyományunkban kikristályosodott állandósult szókapcsolatot: „*édes hazámhoz...*” (247. p.). Kegyetlen kivégzést szántak néki, s végre is hajtják bestiálisan, Radnóti szavával: kéj-jel ölik. Bőréből vetkőztetik, megnyúzzák. Mintha a komédiás maskaráitól akarnák csak megfosztani, a már véres őszinteségig. Agóniájához mérve az előző fejezet disznóölése valóban csupán bohóc-tréfaszámba megy. Igaz, amott pancser a böllér, emitt meg profi a hóhér. (Ennyit az antropológiai bizalomról, amit az emberiség vagy az üdv történetét optimistán látók néha túl könnyen megkövetelnek az átlagemberektől is.) Míg a 16. században Pantalone halála egyedüli elrettentésül szolgál, addig

a huszadikban a halál a történelem futószalagján érkezik. Cereny mondja ki, a magyar: „*Minden túlnövi magát, a bűn másik mértékegységet nyer, már lehet olyan: bűnös nép.* [V.ö. a *Hisz bűnösök vagyunk, akár a többi nép...* Radnóti Miklós verssorával. Megj. tölem: NIP.] *Koncentrációs táborok épülnek, működnek. A felmagasított állami léptékű bűnnek büntetése kell adassék, a munkára létesített táborok haláltáborrá, halálgyárrá, Platz Endlösungga zavarodnak.*”.

Harlequin a világban megjelenő és elhatalmasodó bűnt éppen az istenek mértékvesztésének tulajdonítja, s az emberi esendőség belátásából (a bűn tudásával, de nem bűntudattal) az isten arcába vágja: „*Az általad belém feltételezett aberrációk mind a ti [ti. istenek!] saját pompa- és bőség-unottságotokból következhetnek inkább, mint halandóságunk szűkölködéséből.*” Hermes és Harlequin, isten és ember küzdelmében ennyire még sohasem állt vesztésre az erősebb. Létezne hát isteni bűn? (Zelk Zoltán Nagy László halálára írott egysorosa szerint az Isten vétke megbocsáthatatlan.) A földön meggyült bűn mértéke ugyanis meghaladja az emberi léptéket. Innen nézve vádolja az isteneket már a bohóc. Mert nem csupán engedték, hanem tevékeny közük lett a túlnövesztett vétkekhez. Harlequin szerint nem az isteni jót testesítik már meg, hanem a bukott angyalok rosszát. Olyannyira, hogy az ördögnek szállást nem adó bohóc-ember, akit a főbűnökkel is megvádolt Hermes, joggal förmed rá a mesterére-istenére, megkérdőjelezve (bár egészen hasztalanul) mindenhatóságát (254. p.).

A hét főbűnt játékos pajkossággal gyónja meg Harlequin Giselle-nek, s megérdemelten élvezhetik a büntelenség örömét. Két halandó ember már-már halhatatlan gömbállatocskaként.

A másik három regény (a regényben) szálai közül Thérèse-é visszafut Bakonybarnára. Régi ott-honában veszi tudomásul öregedését a barátnő. A kontinensen újra támad a vér-kő, ezúttal új hullámban pszichikus ártalmakat zúdít a tömegekre. A SCI-FI-ből horror, azaz horror-paródia lesz végképp. Kilián a horror-filmek azon sablonjába tereli a további Thérèse-sztorit, amely az úgynevezett 'masszák' invázióit dolgozza fel. E műfaj kedvelőire, a mozinézőkre frászt hozó támadás akkor jótékony, ha el is múlik, váratlanul mintegy,

ahogy jött, s bekövetkezik számukra – no nem a katarzis, de – a megnyugvás. Egyelőre erre a fajta megpihenésre (mint a szélsodorta szerelmeseknek Dante poklában) a szereplőknek nincsen esélyük. Harlequin anekdotája tele van 20. századi civilizatorikus kellékekkel: gépkocsi, fax... Giselle-től oly módon választotta el Hermes megint, hogy ezúttal a szerelmes nőt a saját korába vezényelte. Títel isteni érdemekért elkövetett büntetését mégsem fedi tökéletesen az avar, s a Brighellából lett bűnüldöző (detektív férfi) is nyomába eredt.

9.

Ez utolsó előtti regényfejezet Harlequin utolsó előtti próbatételéről szól. Valahol Északon játszódik, tengeren és tenger mélyén, míg a felszínen kavargó a köd, s messzi rádióállomások közvetítik – a kor új technikai találmánya segítségével – a kollektív élményt. Míg a régebbi korokban a mulattatás mindig valamilyen személyes kapcsolatot feltételezett, ezúttal a szórakoztató és a szórakoztatott között ezer kilométerekben mérhető a távolság. Vagy a közelség. (Nem feledjük, e két fogalom a 20. század harmincas éveiben elveszítette dichotómiáját.) Capitano sem egyszerű bohóc, a fejezet címszereplőjeként: százados. (Az Evangéliumban a századosok – ketten is vannak – irgalmasak, s erős a hitük!) Hőseink az északi tengereket járják submarinon, tenger alatti vasszörnyben, Kilián másik szóalkotásával élve: vasbálnában. Isten szörnyetege, akitől megöszül a tenger is, már nem élőlény, hanem ember által megalkotott szerkezet. (Kondor Béla festett hasonló műtűcsköket és annál is nagyobb úszó s repülő masinákat.)

Harlequin és Capitano fülébe amerikai swingek, foxtrottok meg angolkeringők szólnak, miközben azt kell belátniuk, hogy e (Tarkovszkij *Nosztalgia* című filmjének ködkavargását is idéző) sejtelmes, ám korántsem lírai helyzetbe megint csak Hermes által kerültek, akinek ereje nem fogyhatott annyit, hogy ne lehetne sorsintézőjük továbbra is. A felszínre bukkanó komédiások ezzel a „vigyori” (tehát kaján = káini) Hermes-arccal találkoznak. Az isten által „Kockás”-nak csúfolt bohóc ördögmesternek is hívja tanítóját. Míg Hermes Capitano legtitkosabb vágyát teljesíti. C. Ares sátrában próbálhatja

föl az istenek hadi vértetését, s minden megfontolás, minden filozofálás nélkül a háborúra készülhet, s a vigyázmenet közben (270. p.) aligha fog mérlegelni. Harlequinre viszont ismét a szellemi duell vár. Nem kisebb kérdésben kell állást foglalnia Hermes ellen avagy mellett (már ahol éppen az igazság létezhet), mint hogy a két kultúra, az apollói és a dionüszoszi közül melyiknek van inkább érvénye, ráadásul az örök dolgok, az abszolútumok felől. Emberi ésszel található-e olyan absztrakció, amellyel méltók vagyunk az isteni mindentudással fölvenni a versenyt? A közel fél ív terjedelmű dialógus bizonyára nem könnyű olvasmány mindazoknak, akik akciódús, fordulatokban gazdag sztorit várnak a harmadik évezredben, kikapcsolódás és szórakozás után vágyva. A szőlőistennek vagy a mértékletesebb, az öröm babérjait osztó hatalmasnak van-e igaza? A gyönyör-e vagy az öröm-e a főbb létérték, a magasabb rendű élvezet? Erre annak a Harlequinnek kell választ adnia, akit szerelmesétől, a gyönyörökkel teli forrástól megfosztott Hermes, s kénytelen beérni a boldog múlt fölidésével, amikor ketten voltak egyek Giselle-lel. Gyönyör helyett nosztalgia szüli az örömet. Az ilyen élményekhez való visszatalálás maga az isteni irányba való felemelkedés. Pedig olyan tragédián át kell ide eljutni (a felülemelkedés értelmében is), amikor az emberpár osztályrészüül éppen az jut, hogy nem először választják szét, mint gömbállatocskát. Giselle ugyan tudja, hogy [Harlequintól] „*Idegen az, különlevőnek kell felismerni az addig valóban egymáshoz méltó test és lélek lám bekövetkező kitérését egy más pályából.*” Ám azt is, hogy Hermes próbatétele – úgy ahogy van – zsarnoki, mivel gonoszsága meghaladja a halandók erejét (277. p.). Dikció, dikció csak, ám jól sejtjük, akciók alakulásáról és végkimeneteléről döntenek. (Mint maga a Logosz.)

Addig marad a nosztalgia:

Óh, az a fürdés a nyár hevében, a tenger mérsékletében!

Hol maradtok más és bedermedt idők, percek és napok, ehhez a selyem fürdőzéshez képest selyemben Giselle-lel.

A nosztalgia öröm-fakasztó erejéről Weöres Sándor írta: „*Az esemény jő, és elsuhan. / De az emlékek száz ideje van.*”

Győzedelmeskedhet tehát akár a pillanat is a széles

idő-intervallumokon. (Faust éppen ezért a pillanatért követi Mephistót.) Győzhet-e hát a gyöngébb az erősen? Dávid Góliáton? Ember az egyik istenen? Harlequin anekdota-betétje is erről vall: a felhő-cukrot majszoló gyermek egy ivóban úgy tesz nevetségessé egy felnőttet, hogy annak sörpocakjára egy foszlányt tapaszt a vatta-szerű édességből...

A másik, a második anekdota viszont tragikus jelképiségeivel ellentétben, a világ hogy' megyen? Hát így: „Az állat inát háborúban kiszedik a lantból és újra feszítik, te kis hülye!” (282. p.). Ha már az élő teknősbéka páncéljára vissza nem kötözhető.

Hiába találja föl a teknőcből a hangszert Hermes, az a békeidők múltán újabb metamorfózison megy át. Húrból fegyver idege lesz. Éneklésből visszaéneklés (palinódia). Háborúban hát ezért inkább hallgatnak a műzsák.

Titel körül szorul a hurok, Brighella nyomon van. Giselle és Thérèse találkoznak. Mint Mária és Erzsébet. Csak hát megöregedve már, nem a jövővel és az égi ajándékkal a méhükben, mint az utóbbiak az Evangélium szerint.

10.

Dottore az utolsó fejezet címszereplője, helyszíne pedig az 1996-ban leégett Fenice. Harlequin haldoklik. A szobába, ahol az agóniája tart, tengerszag áramlik be. A női nemi szerv illatával társuló szag a születést, a szerelmet, az újszülött érkezést is asszociálja. (Az ötödik fejezet óta tudjuk jól.) Lám, a vég és a kezdet együtt. A politeista („kisistenes”) világkép a regényben az „egyistenes” felfogás felé kezd fordulni (287. p.).

A haldokló Harlequint felkapaszkodott bohócnak tartja Hermes, ám Cereny máris megvédi, s rangot ad a komédiásnak: „magához képest lett különb”. Ezzel a kinyilatkoztatással Kilián László beteljesítette azt, amit a *Tengeri* mint fejlődésregény, vagy mint metafizikai utazóregény ígérhetett olvasójának. A mű akár e pontján is befejeződhetne, ám nem véget vetni akart a mesemondásnak és filozofálásnak a szerző, hanem gonddal elvarrja a szöveg szálait. Mintha számítógépes programot írna égről és földről, istenről és emberről, szellemről és anyagról, vagy akár agyi féltekékről. Ebben a regényes programnyelvben mindennek a helyén kell len-

nie, illeszkednie muszáj egymásba, a Titel által ellopott korongnak és Thérèse kövének. Mégpedig oly tökélyvel, ahogy szerelmesek alkotnak egyetlen gömbállatocskát, androgünt. Így aztán kevésbé lepődik meg az olvasó, hogy Hermes és Harlequin egyetlen személy. (Ha már az Egy-Isten is három személy!)

Hát ezért mondott Harlequin mindig két anekdotát, nem csupán egyet! (Vesd össze Kilián opus 1-ével, a *Scyzo*-val!)

(Móricza is rájöhet, hogy az említett szex-jelenet ekképpen értelmezhető csak *gruppen* jellegűnek :-)) A fölöttes én mindvégig Cereny volt. (Ez a hármasság az isteni tökéletességet sugalmazza, az említett Szentháromságra utal. Amiképpen a gyermek, Fancsikó és Pinta is. Weöres szintén azt írta, hogy hárman vagyunk, ha egyedül vagyok. Lásd még Hamvas Béla: *Three points!*) A zsidó-keresztény őskép Ádámról és Éváról a görög androgün-archetípussal így esik egybe, s Harlequin-Hermes és Giselle nászával be is teljesül.

Ezen olvasónapló írója természetesen regényelemzőként sem birtokolhatja a bölcsék követ, tévedéseivel együtt is újabb híveket és olvasókat szeretne szerezni Kilián László szép-prózájának. Akik Hamvas Béla műveinek ismeretében lapozzák föl a veszprémi szerző könyveit, tulajdonképpen egyfajta kulccsal máris rendelkeznek az első pillantásra titokzatosnak és nehezen befogadhatónak tűnő fejezetekhez. Vegyük például azt csak, hogy Kilián ugyanúgy írja Harlequin nevét, akár Hamvas mester. (Kormos István magyarosan Harlekinnek nevezte a bohócot, amikor önarcképét festette versbe.)

Hamvas Béla a következő jellemzést írta a mulattatóról *Titkos jegyzőkönyvének* oldalain: „A tarot huszonkettedik fokának, a csörgösapkás bolondnak titkát nem lehet megtanulni. A legmagasabb fokot elérte, felszabadult és félelemtelen. Arlequin misztériuma nem adható át, mindenkinek magának kell megszereznie, ha hozzá elég ereje és bátorsága van.”.

Erre az esszére, erre a bekezdésre rímelt már Kilián László a *Kártyaszéansz* című kötetének végén, amelyben utolszor a tarot-kártya nagy arkánium figurái közül a Bolond (Le Mat) ismertetését adta közre 2000-ben: „Egyszerre szabad minden kötöttségtől (földi és lelki), de a szenvedély elhajlítja

ítélőképességét, ez hol szellemi vágy, hol egészen érzéki és anyagi formájában kísérti. Ő az a bolond bölcs vagy bölcs bolond, aki jövőtől tartó félelmeit, a múlton évődést kivetette magából, helyette vagy a jelen pillanatainak kicsi, nagy örömeit élvezi, vagy a szent örök jelenben él, egy magasabb tudatállapotban. A Bolond figurája a mámor és az anyagtól elkülönült, szellemileg letisztult kezdetilvég teljesség tartalmait egyaránt jelenti.”

A regény-címének ezek a bizonyos egyaránt-jelen-tései is mintha a végtelennel együtt játszanának

Harlequin-Hermes-mester és Giselle idilljében, ahol többé a szellem sem paradox már:

Hullámozhat a tenger.

Ring a tengeri.

Kilián Lászlónak volt elég ereje és bátorsága, hogy előbb maga magát majd olvasóit meglepje az 50. születésnapjára írt regényével.

(BábelPress, Veszprém, 2011)

Fischer György: Tanulmány



Somogyi Zoltán

A semmin túl

(Iancu Laura *Kinek a semmi a mindene*
című kötetéről)



A XIX. századi irodalomtörténészek legfanatikusabb pozitívista képviselői meg voltak győződve róla, hogy egy életműben kimutatható nem csak annak az éghajlatnak, vagy akár mikroklímának a hatása, ahol a szerző felnőtt, hanem még a terület talajtani és ásványi adottságai, vagy akár a táj látképének milyensége is. Merthogy az embert, pláne ifjúkorában, és különösen, ha érzékeny, művészi lélek, minden befolyásolja, sőt, meghatározza. Az ilyen erőltetett túlzások ma már csak megmosolyogtató hóbortok, de annak ellenére, hogy a modern irodalomtudomány a szöveg szerzők felettségét, függetlenségét és primátusát vallja, azért mindig akad az ember olvasmányélményei között olyan, ami megerősíti abban, hogy nem kell átesni a ló túloldárra, és kiönteni a fürdővízzel együtt a gyereket is. Mert igenis, az egész személyiséget, jellemet, mentalitást és habitust nagymértékben, talán döntő mértékben meghatározza az, hogy ki milyen családban, környezetben, szokások és hiedelmek között nőtt fel.

Iancu Laura, moldvai magyar származású költő, író, és nem mellesleg óvodapedagógus, teológus, politológus, néprajzkutató legutóbbi kötete, a *Kinek a semmi a mindene*, gyönyörű bizonyítéka annak, mennyire erősen gyökereznek egy embert gombafonalakként alkotó szálak – amiknek aztán a tettek, s a művek a termőestei – a szülőföld talajában.

Kritikusként hiába gondolom azt, hogy akkor járnék el tisztességesen, ha Iancu Laura műveit is csak aszerint vizsgálnám, mint minden más költő írásait, vagyis nem sokat törődve származással, nemmel, korral, az ő esetében mégis ez volna a

tisztességtelen, vagy legalábbis torzító eljárás. Mert Iancu Laura oeuvre-je a moldvai, a magyar, és a költő jelzők által meghatározott súlyos dimenziók közös eredője, és hiba lenne ezt elhallgatni.

Személy szerint leginkább olyan verseket szeretek olvasni, amelyekben a megszólaló lírai én és a szerző között a távolság kicsi, mert akkor nem csak a vers formájában és jól megcsináltságában lehet gyönyörködni, hanem feltárul egy ember belső világa is, ami szinte misztikus, megrendítő élmény. A *Kinek a semmi a mindene* ilyen kötet. Iancu Laura pedig egy bátor verselő, aki nyílt szívvel műveli a költészetet, amiért nagyon lehet becsülni.

A moldvai magyarok életében, akiket előszeretettel emlegetünk csángókként, holott ők nem igazán nevezik magukat így, és pláne nem gondolnak magukra ekként, a vallás, a római katolikus hit olyan nagy fontosságú, olyan meghatározó életük minden percére, amit el sem tudunk képzelni. Ha hallunk róla történeteket, beszámolókat – már ha hallunk, hiszen a legtöbbünknek abszolút semmi fogalma sincs arról, miként él Románia északkeleti részén, a Kárpátokon is túl, ez a pármaréknyi, magyarul beszélő népcsoport –, akkor megdöbbenünk. Ahhoz, hogy jobban megérthessük Iancu Laura költészetét, tisztában kell lenni azzal, hogy a katolikus egyház Moldvát szinte a mai napig missziós területként kezeli, és mindig is meglehetősen kevés pappal oldotta meg a gyülekezet ellátását. Ennek következtében a vallási buzgóság fenntartásának érdekében a moldvai magyarok körében egy olyan Isten-kép került (kényszerűen) propagálásra, amelyben az Úr szigorú, haragos, büntető vonásait, és a mindent látó, fentről folyton figyelő jellegét dombo-

rították ki. Egy papnak, aki maga is gyarló ember, és aki a falu lakói között él, nyilván könnyebb megfelelni, mint egy láthatatlan és hatalmas Istennek, aki az egész világot igazgatja, és folyvást megítéli a lelkeket („*kikopogtat az ács, megmér*”).

Ha Isten mindent lát, ha ebben valaki feltétel nélkül hisz, és mindig meg akar felelni neki, mert a Pokol fenyegető képe örökké a szeme előtt lebeg, hiszen az egész közösség minden második szavával odavetíti, akkor ez kialakíthat egyfajta különleges paranoiát, ami óvatossá, és mindentől féltővé, tartózkodóvá alakítja az embert. Vagy legalábbis önmagát folyton figyelővé, saját hibáit és bűneit mániákusan észben tartóvá. Ilyen körülmények mellett nem csoda, ha az Isten-hit egyenlővé válik az Isten-félelemmel, ez a félelem pedig kulcsfontosságúvá válik egy olyan érzékeny, empátikus lélek számára, amilyen Iancu Laura. A kötetet első költeményében, a *Vers a vershez* címűben elhangzó, „*aki van, az fél*” záróakkord így aztán nem csoda, ha végigzeng az egész könyvön. Sőt, a félelem az embernek kiszabott csekélyke idő szorításában az egész élet kozmikus keretévé, ugyanakkor esszenciális magjává is válik ebben a lírai világban. „*Félek, hogy élni kell, / félek, hogy meghalok.*”

De nem csak a félelelről van itt szó, hanem a féltésről is; ami hiába nemesebb, mégis talán gyötrelmesebb érzés, mint a pusztá félelem. Iancu Laura félti magát, és szeretteit a Pokoltól, mert szereti őket, és szereti Istent. Így szül a szeretet féltést, és a féltés által megtermékenyített költő verseket. A *Hitvallás* címűben minderről így vall: „*Féltelek akkor is, amikor félek, / hogy vagy, / féltelek, mert a félelmem vagy.*”

A haláltól, családtagok elvesztésétől, szerelmek megszűnésétől, kudarcoktól, meg nem feleléstől, tévútra fordulástól való félelmek mellett, a kötetben végig azt érezni, hogy a költő reszketve, de izzón vágyakozik is. Magányos alkatú, szinte aszketikus lírai én rajzolódiók ki a versekből, aki szeretne önfeledten, felszabadultan élni, de a zsigerei mélyéről a kötelesség parancsszavai szüntelen arra intik, hogy ne merészeljen léhaságokra csábulni, hanem csak dolgozzon serényen, és reménykedjen, hogy meglesz a gyümölcse, már ha Isten is úgy akarja. Addig pedig nincs semmije, semmi sem az

övé, vagyis ami az övé, az semmi. A semmi a mindene, azt dédelgetheti.

A másik elsöprő erejű, mindent meghatározó óhaj, ami a kötetből egyértelműen kiolvasható, az a biztonság utáni vágy. A szél, ami bármikor felkaphatja, kiszakíthatja megszokott, felépített életéből az embert („*hányszor kezdtem mindent előlről*”), mint vissza-visszatérő motívum, fázós érzetet keltve, és nyugtalanító zajként susog a fekete betűk mögött a lapok téli fehérségében.

A versekben amúgy is a tél az uralkodó évszak, a fehér pedig az uralkodó szín, és gyakran esik hó vagy eső. Erre ráerősítenek még az olyan hívószavak, mint a gyertya, vagy az ing, és mindettől az egész kötetnek templomi hangulata van. A költemények csendesek, melankolikusak, de mégis nagy figyelmet, és lappangó feszültséget keltenek az olvasóban. Feszültséget, ami abból ered, hogy a művek rendezett felszíne, letisztultsága, tömörsége, fényessége, bonyolult mélységet takar.

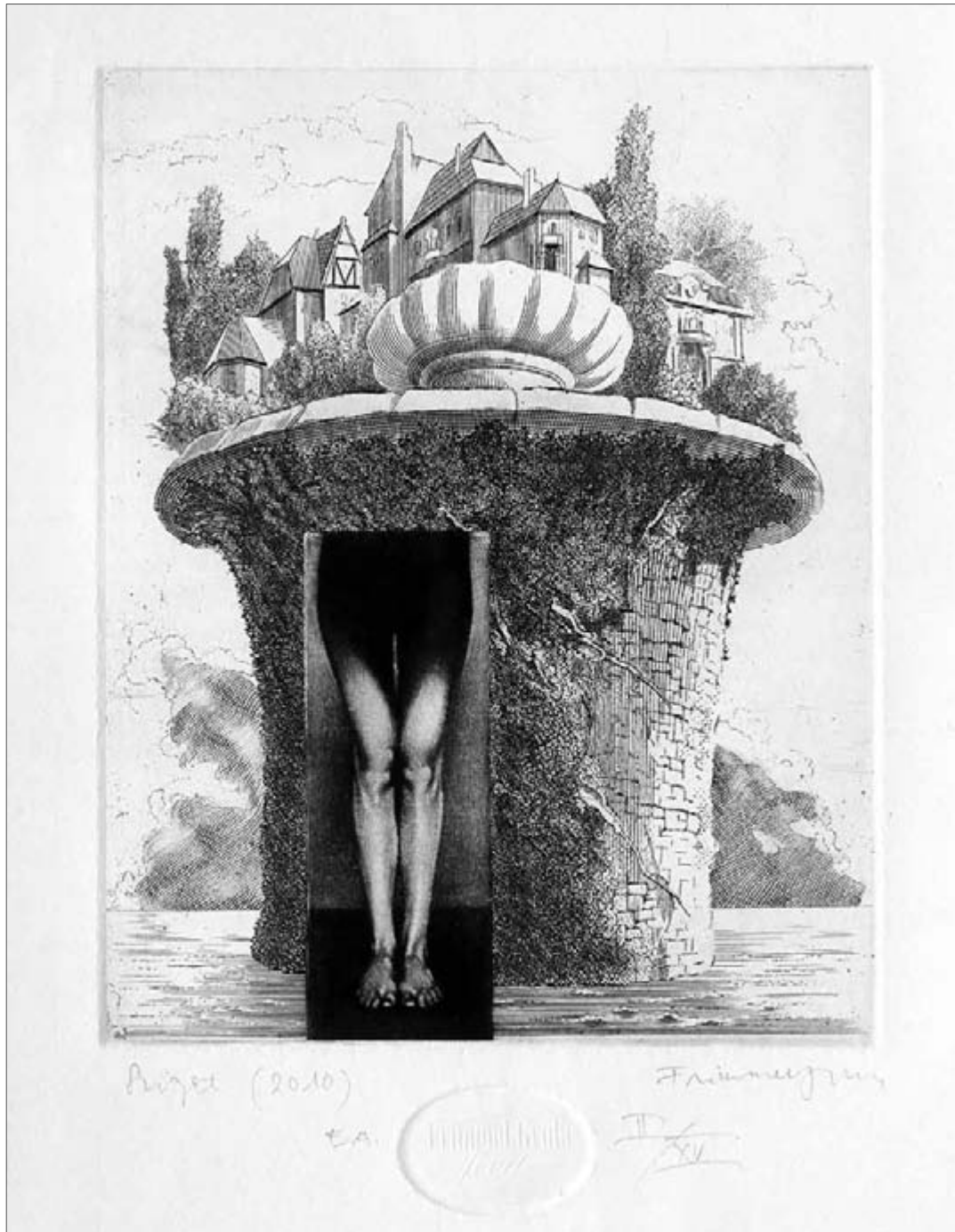
Iancu Laura birkózik a hitével, hiszen az egyetlen igazi, megélt hit olyan, amiben az ember párbeszédet és perbeszédet folytat Istennel, mert szenvedélyesen vágyik a vele való kapcsolatra. Erősen filozofikus versei dokkoló állomások, amiket az Istennel való kapcsolat létrejövésének érdekében épít. Persze, nagy kérdés, hogy vajon a versek tényleg megteremtik-e a vágyott kapcsolatot, vagy inkább csak konzerválják, esetleg meg is növelik a magányt. Aki ír, attól ugyanis eltávolodnak a dolgok és az emberek. Azt hiszem, hogy amíg készülnek, amíg írja őket, addig Iancu Laura számára a versek létrehozzák a kapcsolatot; főleg ez motiválja, még ha öntudatlanul is, a megalkotásukat.

Akkor tehát ez a kötet egy személyes zsol-tároskönyv? Vagy inkább jól fejlett komplexusok gyűjteménye? Vagy a krisztusi kor körüli kételyek, számvetések krónikája? Nyilván mindegyikként, és még sok másként is olvasható. Ahogy megnyitjuk magunkat az egymás után sorjázó olyan rettentő szép, emlékezetes verseknek, mint *A gyökerek*; *A halál*; *A vég*; *Anyám diót tör*; *Óda*; *Ádventutó*; *Költések*; *Hétköznapiok*, ráébredünk, hogy a hívő ember viszonya Istennel olyan, mint egy viharos élettársi kapcsolat. A felek néha úgy érzik, és talán joggal, hogy a másik *Mintha mit sem értene* belőlük, de

azért „*kipeckelt bittel is húsvétról álmod*”-nak, menthetetlenül.
Mert a semmin túl is van valami, vagy Valaki. Sőt, talán a mindenhez is a semmin át vezet az egyetlen

út. És bár igaz, hogy minden évben van nagypéntek, de szerencsére van húsvét is.

(*FOKUSZ Egyesület, Magyar Napló, 2012*)



Frimmel Gyula: Sziget - 2010

Szemes Péter

Gépírás

(Mészáros Urbán Szabó Gábor
Bábelgép című kötetéről)



Jól tükrözi a győri irodalmi élet gazdagságát és erejét, hogy a rendre jelentkező fiatal alkotók minőségi írásaik által gyorsan pozícionálják magukat nemcsak a régió, de az egyetemes magyar irodalom térképén is. Érdekes (és elgondolkodtató) jelenség, hogy ezek az induló írók, költők, kritikusok nem a Műhely folyóirat körül jelentkeztek, hanem maguk találták meg és alakították önmaguk számára az érvényesülés útját. A Hermaion Irodalmi Társaság, mint önszerveződő műhely, eredményes munkáját ma már olyan irodalomtörténeti események fémjelzik, mint a véneki írótábor megalakulása, a Hús és sakk antológia létrejötte vagy az Ambroozia internetes lap indulása. S az elektronikus kiadványozásban rejlő lehetőségek kihasználásával az AmbrooBook Könyvek sorozata is öt „kötetnél” tart már, hiszen a tavalyi esztendőben Mechiat Zina (Andersen megszökött), Horváth Veronika (Kóborlátás) és Bende Tamás (Egy csendélet kellekei) első könyve mellett Mészáros Urbán Szabó Gábor Bábelgépe e-bookként és nyomtatott formában is napvilágot látott. Utóbbi oka abban keresendő, hogy a társainál inkább beérkezett (Nemmozgó című novellagyűjteménye a 2009-es könyvhétre jelent meg), nemcsak különleges névválasztása, de prózai és dramatikus tehetsége apropóján is figyelemre méltó szerző papíralapú művének anyaga a korábban közreadotthoz képest kibővített változat. Ennek megfelelően az elkövetkezőkben ennek vizsgálatára teszünk kísérletet.

Noha a kötet anyagát képező tizenegy írás mindegyike színvonalas és igényes alkotás, sem egymáshoz való viszonyukat, sem a műegészt tekintve nem állnak össze szerves egységgé, érezhetően elkerülte őket az a szerkesztői odafigyelés, amit megérdemelték volna. A korpusz fő szervező elveként így

inkább egyfajta esetlegesség figyelhető meg, mintha ez a szerző pályáján fontos és jelentős újabb közlés csupán szinte egyazon főtéma variációival való játék lenne, pusztán a mesterségbeli tudás és a tehetség ismételt megmutatását szolgálná. Ellenkező esetben például a *Virágok, melyek nem ismerik a sötétséggel* – mely vitathatatlanul az egyik legkiválóbb kortárs kispróza – mérhetetlenül magasra tett lécs nem rögtön harmadik ugrásra került volna fel, hogy az alkotó aztán (természetszerűleg, hiszen az ilyen novellák megkomponálásához igazán kedvező és szerencsés csillagállás kell) később ne tudja azt meghaladni, hanem fokozatosan építkezve, az atlétikai megféleltetést lezárva: a verseny végén. Ezt a fajta egyenlenséget pedig a nem felületes olvasó is azonnal észreveszi. Vagy megtörtént volna a kötetindító írás címének (*Preambulum*) a cseréje, ami így az emberi élet és állampolgár-lét kereteit meghatározó törvények, s különösen a jogforrási hierarchia csúcán álló, bevezetőjére utalva, nyilvánvalóan nem szándékoltan, meglehetősen nagyképzű szerzői alapállást hordoz magában. Mindezeket főként a jövőre nézve (általánosan az AmbrooBook Könyveket illetően is) fontos megjegyeznünk.

A Bábelgép novelláiban differenciáltabban jelenik meg az a Mészáros Urbán Szabó Gábor írásaira jellemző elem, nevezhetnénk állandó motívumnak is, amit Vincze Ferenc a kiadvány hátsó borítóján ismertetésében „hétköznapi misztikusnak” nevez. A kitétel ebben a formában ugyanis azt jelentené, hogy a szövegeket hétköznapi természetességgel hatja át a misztikum, holott erről szó sincs, sőt nem is alapvetően a misztikus elem a meghatározó. Az ugyanis mindig valamiképpen a szent minőséghez kapcsolódik, transzcendenciához való viszonyt artikulál. A már említett nyitó szöveg Tártyának

titokzatos szakralitásán, a *Virágok...* vaskockájának hideg tökéletességén, és az *Ark* rejtőzködő angyalának fellelésén túl ez a jelleg elsősorban a világosság-sötétség, fény-árnyék ellentétpárokkal való, szinte az egész korpuszt átható játékban a bináris oppozíció első tagjának nyomatékosítása által van jelen. *A királynő* végén a halottkihordás szertartásos performatív aktusának eredményeként a szokatlanul szép áldozat máglyájának füstje nyit utat a fénynek a „téli ég páncélján”, *A virágok...* látását fokozatosan elvesztő festője az örökké a nap, illetve éjjel az utcai lámpák világában fürdő növényekből szeretne építeni házioltárt, *A Városok lángolnak alattunkban* a végítéletszerű pusztulás, az égés gyönyörűségének megtapasztalásából fogan a zenei műalkotás ideális előadása, a *Fehér* pedig a „komor, fekete univerzumban” az ember életét végigkísérő és átlényegítő isteni szín felmagasztalása.

Ahogy a Nemmozgóban, itt is sokkal hangsúlyosabb a másik oldal megmutatkozása (ezért található lett volna a misztikus helyett a bővebb értelmű fantasztikus kifejezés használata). A hétköznapi események, cselekvések sorába, mint egy lidérces álomba, tör be valami megfoghatatlan, kellemetlen és nyomasztó erő, az Unheimlich érzete. Az idegen jelenség célja egyértelműen destruktív, és dominanciára tör – voltaképpen a halálösztön munkálkodásáról van esetében szó. Szakrális jellegén túl (védelemre szolgál), valójában ez „mozgatja” a *Preambulum* Tárgyát, mely a félelemből született, megöl mindenkit, aki megpillantja, és tönkreteszi, kiveti ember-mivoltából hordozóit. A véletlen elvesztése miatt hirtelen beálló csendet ezért az addigi szállítók-hódolók/hívők részéről az árvaság tapasztalata mellett a szükségszerűségbe való beletörődés boldog, belső sóhaja is táplálja. *A királynő*ben a thanatoszi a születésnapját egyedül ünneplő főalak magányos melankóliája, valamint az említett szertartás eredményéig (a felhőkön át-tör a fény) a szövegvilágra telepedő, lehangolóan sötét atmoszféra által van jelen. Előbbi kapcsán fontos kiemelni, hogy Mészáros Urbán Szabó Gábor novelláiban feltűnően sok a magányos központi szereplő – egyedüllétük „történetét” rendre imponáló ötletességgel komponálja meg a szerző: a társnélküliségtől (mint ez esetben) a Másik elvesztésén (a *Virágok...* festője), szándékolt elhagyásán (az

Őz hőse a Szépség keresése miatt válik meg ideiglenesen barátnőjétől), a szerettek halálán (a *Kés van a nyúlánál* Törőcsik gyereke álmában megpróbálja feltámasztani kedvesét, a *Városunk lángolnak alattunk* 12 éves Hervája pedig a tűzben veszti el mindenkiét) át a testi, képességbeli fogyatkozástól (a *Virágok...*-beli művész fokozatosan veszti el látását, míg az *Ark* vak Joakimja rendkívüli többlettudása által belül építi fel világát) a szellemi különállásig (Lukács géplakatos éjszakai „sugallatok” alapján „fejt meg” a Babelgép rejtélyét). Ők azonban mind valamifajta pótlékkal kísérlik meg oldani kialakult helyzetüket. Ennek útjait *A királynő*ben járja be legteljesebben az alkotó: a vasár- és a születésnap együttállása eleve a közösségi, illetve családi ünnep kapcsán a többes számú megélést implikálja, így társak hiányában még kongóbb a főalak magánya. Szomorúan konstatálja, hogy kint is rossz idő van (azaz üresek az utcák), otthon pedig nemcsak embert nem talál, de ajándékot sem, ezért előbb kávéval és zenehallgatással próbálkozik, majd a közeli teázóban keres élvezetet – a szerző hamvasi finomsággal ír a tea metafizikájáról –, elfoglaltságot (az újság(tovább) olvasás sajátos formájával) és társaságot (a felszolgáló kisasszonyok által) – lábjegyzetes mellékszöveggént egy filozófussal való találkozás alternatívája is felmerül –, végül a Romszínház „beavató monodramájának” előadására indul. A halott szépség ősi télűző rítusokat idéző (és ezáltal a vasárnap keresztény szakralitását ellenpontozó) elégetésének közösségi élménye, illetve ennek nyomán a felhőkön áttörő fény katartikus megtapasztalása teljesíti be az ünnepet és vezeti vissza igazán az addig magányos kóborlót/szemlélőt a társadalomba.

E novella gazdag bölceleti megfeleltetéseit és zenei, irodalmi utalásait – melyek egyébként is gyakori szereplői Mészáros Urbán Szabó Gábor kisprózáinak – *A virágok...* a képzőművészet irányában gyarapítja. A szöveg egészét a világossötét, már említett, művészet és élet tengelyére feszített dichotómiája hatja át. Hőse egy festő, aki, miután a szeretett nő, Laura elköltözik tőle, folyamatosan romló látása miatt egyre inkább az alkotással is felhagy. Utolsó művét azért teszi befejezetlenül félre, mert eltűnik a vászon közepéről az ábrázolt tyúk (a torzó sajátos ellenpárja a vázlatokat lefogó, harmincöt milliméter élű, ideális, művi vaskocka). De a titokza-

tosan hátborzongató elem nemcsak ebben nyilvánul meg, hanem az árnyalt fényt adó gyertyáktól megvilágított lakásba betévedő denevér zajos kiútkereséseiben, majd rejtélyes elmúlásában is. A repülő kisemlős éppúgy tekinthető a nehezen tájékozódó festő szimbolikus megfelelőjének, mint a néphit az emberi világból valamit (általában az életet) magával vivő „lélekállatának”. A mindinkább homályba merülő művész végül azon gondolkodik, hogy szeme világa, az ihlet tüze és a napjait egykor beragyogó kedves pótlására a háza előtti örökké természetes vagy mesterséges világosságot kapó rézvirágokból kellene csokrot kötni, a natúra műalkotásaiból, és elhelyezni szobájában a Vegetáció oltáraként, hogy újra megismerje a fényt, azok pedig a sötétséget.

Más helyzetben, önmagát mintegy száműzve, magányba kényszerítve, tér vissza a természeti közegbe az Őz főalakja.¹ Aki öntudatlanul hajszolja a Szépséget, vár a vele való találkozásra. Azonban az, mielőtt elérkezik, kétszer is csak megérinti a keresőt: előbb a messziről látott, mégis délibábnak bizonyuló ismeretlen építmény, majd a részegen túlzottan hosszan alvó, szépnek sejtett lány alakjában. Az álom, mint egy másik világ feltárulása, illetve az oda belépés is kiemelt jelentőséggel bír. A protagonista az első este szinte mágikus szavakat kántálva – aminek, az Unheimlich megnyilvánulásaként, bizarr párja a parton látott, epilepsziás kislány archaikus hangzású halandzsája –, aztán alkohalmámorban alszik el, végül a megérkező barátnővel töltött szerelmi együttlét után ébredve, mintegy a próbatételeken túljutva, vagy akár a Másik (az egy állatot már gépkocsijával „levadászó”, modern Artemisz) vonzása/büntetése miatt „érdemli” ki a várt csodát: a házba tévedő őz megpillantását.

Szintén a hüpnoszi jelleg hatja át, egy önbeteljesítő álom megvalósulásaként, a *Négy* című rövid írást. Elbeszélője és kedvese, akivel igazán se veled, se nélküled kapcsolatban állnak, a lány a négyről, mint „valami titkos, valami szorongató erőt” hordozó minőségről szóló álmát kísérlik meg értelmezni. Egészen addig nem sokra jutnak vele, sőt el is felejtik, míg a férfi meg nem ismerkedik a változó viszonyrendszer két új szereplőjével, a költővel és a fotóssal, s kész is az interpretációja: „Talán csak

¹ A nagykörösi vadásztársaság honlapjáról választott bevezető szöveg alapján, mely az őzek emberhez szoktatásáról szól, az lehet az érzésünk, hogy ez volt a novella ihletője.

annyit tesz, hogy legalább négyen benne vagyunk már ebben a kárhozatban, és mindaddig égünk és enyészünk, míg végre-valahára választani nem tudunk. Talán ez a kétség, a megállapodottság teljes hiánya, ez a mi közös éghajlatunk.”.

A *Jezsibabában* a (gyermeki) fantázia teremtménye testi valójában is megjelenik, hiszen Józsi elfogja a lányát ijesztgető „valamit”, az „ördög művét”. Amiről csak annyi derül ki, hogy ugyan feminin (melle van), ruhát visel, és szívósan küzd az életéért, valószínűleg nem emberi lény. A gazda, biztos, ami biztos, ezért két barátjával együtt – az ártó szellemű boszorkánytól való megszabadulás néphit szerint szükséges szertartásának megfelelően – vízbe fojtja, majd elássa a tetemet. Így állítja helyre a világ megszokott rendjét.

A *Kés van a nyúlnál* az álom szürreális univerzumába vezet (vissza). Hőse, Töröcsik gyerek az agresszív vadászt, a Generálist kikerülve a Rémbázisra szeretne eljutni, hogy feltámassza a falusiaktól elrabolt szép, halott Esztert. Várakozás közben eléri az álom (az álomban), melyben egy hordóból férfimellkas, annak bordái alól pedig egy fekete nyúl bújlik elő, késsel a kezében. A megébredés rövid pillanatát követően újra belemerül a történetbe (rövid ideig üldözője álmában is jár), Esztert elviszi a célhoz, s örömmel érzékeli, hogy a nyúl közben megölte a Generálist.

Míg ebben a novellában és *A királynőben* a halál esztétikuma, a *Városok lángolnak alattunkban* a pusztulásé jelenik meg. Az ószövetségi bűnös településekhez hasonlóan, ám a meg nem határozott ok miatt mégis végítéletszerűen hirtelen gyullad ki az egybenőtt Debrah, Issos és Somorra. Az árván maradt 12 éves Herva egyetlen kincsével, egy hegedűtökkel indul mesteréhez, mintha csak a rendszeres foglalkozásra menne. Útja során az egybekapcsolódó fényben-sötétségben (a tűz éjjel is világít, a füst nappal is éjszakát teremt), a tűzbe merült világ és a halál képei, illetve saját sérülése mellett – mellyel együtt az „emlékek vakolata is lepergett róla” –, az általános romlásban szinte zenei elrendezettséget és ehhez kapcsolódóan egyegy rekvizitumot is talál: az élve elégett ló farkából szálakat, mentora megsemmisült üzletéből hangvilágát szerez. Végül felmegy a víztoronyba, az egyetlen épen maradt helyre, ahonnan kibontakozik előtte

az egész roppant műalkotás és a barokk díszletek fölött a (barokk zenemester) La Folia(já)t kezdi játszani.

Az *Ark* szintén két világ, de ezúttal nem álom és valóság, vagy műalkotás és valóság, hanem két-fajta valóság találkozása. Hősei – egy komiföldi testvérpár – közül Szergej egészséges, öccse, Joakim pedig vak, így érzelmeiből és természetfeletti megérzéseiből épít egy belső univerzumot, a „működő sötétségét”. Természetes, hogy ő is vágyakozik a fényre, melyet bátyja ép látószerve által valóságosan és szép kedvese, Katyénka bírásával szimbolikusan is magáénak tudhat. Érdekes módon, intuícióin keresztül, erre vonatkozóan mégis a fiatalabb fivér rendelkezik több ismerettel, így ösztönösen ismeri azt a szakrális fehér helyet is, ahova eljutni vágyik. A világos-sötét kettősséggel való szövegbeli „játékhoz” tartozik az is, hogy az öccse korábbi bosszantása miatt büntudatot érző Szergej egy-egy napszemüveget vásárol számukra testvére születésnapjára (ami nemcsak védi a szemet a fénytől, ezáltal befelé egyfajta kettős sötétséget generál, de kívülről a természetesség látszatát is kelti, közöttük bizonyos értelemben egyenlőséget teremt, mely Joakim többlettudása miatt is fontos), élete fénye, menyasszonya elvesztésekor rááll az utazásra, sőt a havon gépkocsijuk kerekének fekete nyoma jelöli meg útjukat. Megérkezve balesetet szenvednek, így a vak fiú, élvezve szabadságát, egyedül rohan a mezőn a rejtőzködő angyal felé, akinek érzi jelenlétét, ám elesik – és fel sem kel többé – éppen a hóban nyugvó, hatalmas Szent Mihály szobor felett. A kötet címét kölcsönző írás géplakatos hőse, Lukács, világméretű szellemi összeesküvést kíván leleplezni, mely a mindent irányító Babelgép létének eltussolására irányul. Minderre éjjel, álmában, öntudatlanul elmondott szövegei felvételét és rendszerezését követően jött rá², s az anyagot a kirúgása előtti utolsó munkanapján kívánja a gyárigazgató elé tárni. Gondosan készül a nagy eseményre, ugyanazzal a következetességgel végezve üzemi tevékenységét, amivel napi vacsoráját szokta – különös műalkotásként – megkomponálni, ám, mivel a Gép (a *Preambulum* Tárgyához hasonlóan) maga a zavar forrása, végső munkadarabjába mégis hiba

² A szerző novelláit átható intellektuális humor egyik ékköve, hogy Lukács szisztematikus munkáját „egy görlitzi suszter alázatával” (utalás a nagy német teozófusra, Jakob Böhmére) végzi.

csúszik. A gyárvezető megdöbben titokzatos bennfentességén és az ételrecepteken is, amikből a korpusz felépül, mégis elfogadja: napvilágra került a terv, amit a Lukácsot búcsúztató kollégák meg is énekelnek. Hisz – egy teológiai csavarral – ő már tudja, hogy a Gép létezik, és mindaz, ami létezik, a Gép.

Az „ördögi szerkezet” alaposságával, de nem mindent átható kizárólagosságával van jelen az ember életében a levezető ujjgyakorlatszerű záróetűd középpontjában álló Fehér szín(e). Mert, noha a világra jövetelkor tapasztalt első fénysugártól a halál utolsójáig végigkíséri a földi pályát, apró lámpások ezek csak a „komor, fekete univerzumban”.

Mészáros Urbán Szabó Gábor második prózakönyve összességében – ehhez kétség sem fér –, a bevezetőben említett szerkesztésbeli hiányosságaival együtt is, egy mindinkább saját hangjára találó, egyedi stílusát kialakító fiatal író komoly minőséget képviselő alkotása. Aki, ha többet ír, s mindinkább a *Virágok, melyek nem ismerik a sötétséghez* hasonlóan erős szövegeket, hosszúsága ellenére hamar megjegyzteti nevét, rövidesen végérvényesen otthagyja kéznyomát a kortárs magyar irodalmon.

(*AmbrooBook, Győr, 2012*)

Turbuly Éva

Elhallgatott vallomások

(Kováts Judit *Megtagadva* című kötetéről)

Kováts Judit műve, a *Megtagadva*, műfaját tekintve kétségtelenül határeset. Regényként jelent meg 2012 őszén a Magvető kiadásában, korábban fejezeteket közölt belőle a *Holmi*, a *Jelenkor* és a *Kalligram*. A háború végnapjai és a „felszabadulás” első hónapjai idéződnek meg a regényben, egy fiktív elbeszélő, az egykori kamaszlány, a visszaemlékezés idején már 85 éves tanítónő, Somlyói Anna egyes szám első személyben elmondott történetében.

A 20 éven keresztül történész-levéltárosként dolgozó szerző szépirodalmi munkáját a történelmi tényekre, több éves kutatásaira alapozta, melynek során 23, a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből származó személlyel, férfakkal és nőkkel készített interjút. Sokukat többször is megkereste Nyíregyháza és a környékbeli falvak mellett Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen, Szegeden, Kassán és Poprádon. A regény tulajdonképpen ennek a mintegy 100 órás interjú-folyamnak a tényanyagát mutatja be, a kitalált, ám egyes vonásaiban teljesen életszerű és hiteles főszereplőnek a szemével láttatva 1944-45 keserves hónapjait. A viszonylag későn induló irodalmi pályakezdet nem előzmények nélküli. Ahogy Kováts Judit több interjújában is elmondta, először az 1817. évi nagy éhínség levéltári forrásait és tárgyi bizonyítékait, az iratokhoz csatolt, örölt fakéregből készült „cipókat” látva érezte úgy, hogy ki kell lépnie a távolságtartó történelmi szerepkörből, hogy átélhetőbben, egy szélesebb olvasói körhöz szólhasson.

Az eredetileg az *Eltagadva*, *elhallgatva* címet viselő könyv anyagául szolgáló interjúk készítésekor a háborúról, a frontról, az orosz megszállásról, majd a kuláküldözésekről, a kollektivizálásról kérdezte alanyait. Az eredmény az oral history kiemelkedő forrásértékéről győzte meg, arról, hogy az élő emlékezet képes azokat a hiányokat, lyukakat kitölteni,



amelyeket a történettudomány hagy maga után. A fenntartásként megfogalmazott szubjektivitás pedig viszonylag könnyen kiküszöbölhető, ha kellő számú és különféle társadalmi csoportokhoz tartozó alanyt szólaltatnak meg, mivel a visszatérő, ismétlődő elemekből rekonstruálható az objektív történet (lásd Onder Csaba interjúját a szerzővel a Vörös postakocsi hasábjain, idézve: <http://megtagadva.blog.hu/>).

A háború árnyékában is idilli kezdet, a bejáró diákok mindennapi élete, az első szerelem megjelenése ellenére egyre nő a feszültség az olvasóban. S valóban, a történet előrehaladtával Polcz Alaine többszörösen tabukat nyitogató visszaemlékezése, az Asszony a fronton légköre vágja mellbe az olvasót. A háború lépésről lépésre furakodik be a mindennapi életbe. Először a szaporodó behívók, a légtalmi intézkedések, elsötétítések, azután a hamar rutinná váló bombariadók. A német bevonulás, majd hamarosan a zsidó lakosság – a szomszédok, velük a szívbeli jó barátnő – begyűjtése, gettóba zárása, az iskolaváros sok áldozattal járó bombázása után napról napra sűrűsödnek a vészjósló események. A férfitámasz nélkül maradt asszonyok egyre nehezebben tudnak megbirkózni a hétköznappal. Végül eléri a front a falut, és a lehető legrosszabb történik: az orosz

előrenyomulás a Tisza vonalánál megtörik, a területen hónapokig oda-vissza hullámzó front elképzeltetlen szenvedést és kiszolgáltatottságot zúdít az ott élőkre. Az Apokalipszis elevenedik meg, amikor az emberek kivetkőznek önmagukból, napról napra, pillanatról pillanatra élnek, halnak. A túlélők számára nincs megkönnyebbülés, feloldozás, nem lök tovább más, mint az életöszön. A kisgyermekét elvesztő anya nem tud segíteni lányának a felkavaró élmények feldolgozásában. A halál a mindennapok része, ahogy az erőszak és az árulás is. Kevesen vannak, akikből nem vezett ki a szolidaritás, a segíteni akarás képessége.

A háború mellett a regény meghatározó kérdésfelvetése a múlttal való szembenézés, jobban mondva a szembe nem nézés. A nehéz napok elmúltával az emberek hallgatnak. Mindenki tudja, ki mit tett, mit szenvedett el, és nincs kibeszélés, megbocsátás, feloldozás. Sok tekintetben a több évtizedes „utóélet” sem könnyebb, mint a végzetes hónapok. Mindenki egyedül próbál – többnyire nem tud – megbirkózni a ráakódott terhekkkel, a legszűkebb család sem akar-tud segíteni. Ahogy Polcz Alaine is leírta, akinek a saját anyja sem volt képes felfogni és elfogadni, hogy a lányával is megtörtént, ami másokkal. Könnyebb volt buta viccnek, ugratásnak venni a *mindenkivel az történt* kódolt vallomását. A párhuzam itt nem ér véget: a regény hősnőjét ugyanúgy nehezen gyógyuló betegség, gyermektelenség sújtja, mint az írónőt. A megbecsületlenített, teherbe esett lányokról legfeljebb a nóta szól, amit az eseményeket gyerekfejjel megélt szemtanú, édesapám emlegetett: *Piros szalag a hajában, ruszki gyerek a hasában...* Örülhetett, aki egyáltalán férjet talált magának. Így nyer értelmet a regény címe: *Megtagadva*. A sok évtizedes hallgatás után a többnyire magukra maradt túlélők, szemtanúk számára gyakran jelentett megnyugvást, az elengedés lehetőségét, hogy kibeszélhették magukból a sok évtizedes traumát.

Az említett interjúban Kováts Judit így vall erről: *Tagadhatatlan tény, hogy más országokkal ellentétben mi még mindig nem néztünk szembe a múltunkkal, és úgy léptünk be a 21. századba, hogy sem a holocaustot, sem '56-ot, a rendszerváltást pedig végképp nem dolgoztuk fel. Emellett azonban engem az a kérdés is foglalkoztat: ha egyszer végre kitör rajtunk a szembenézni akarás, mivel fogunk szembenézni? Milyen múlt lesz az, amit látni fogunk? Hiszen annyiszor megváltottatták, eltorzították, és annyi mindent eltagadtak vagy elhallgattak belőle! És felmerül bennem az is, hogy vajon tényleg meg akarjuk-e ismerni a múltunkat, és ha megismertük, el tudjuk-e fogadni olyannak, amilyen?...*

A hallgatásra, a történetek tudatalattiba temetésére, a feldolgozatlanságára keresett válasz részben a történelem, a múlt kutatójéé. Kováts Judit, az író, az ember arra keres szenvedélyesen feleletet, számított, számít-e valamit az egyéni akarat, vagy csupán a sors és a véletlen határozza meg, kinek mi jut. A másik kérdés: megbocsáthatók-e a kisebb, vagy nagyobb bűnök, van-e feloldozás, és ki adhatja azt meg? Aki az egyik pillanatban jót tesz, a másik pillanatban képes arra – mint Anna anyja –, hogy a kótyavetyére dobott zsidó holmikból tizenkét kispárnahuzatot zsákmányolva büntárássá váljon. Kováts Judit nem ítél, egymás mellé rakja a kirakós darabkáit és hagyja, hogy a leírtak tovább dolgozzanak az olvasó fejében, lelkében.

Az író nyelvi bravúrja, hogy a különálló, térben is szétszórt történeteket egyetlen életbe, egyetlen hangba, Somlyói Anna megtört, sokszor érzelem nélkülinek tűnő monológjába tömöríti. A visszafogott, szikár beszédmód és a lelkek mélyén gyűrűző, soha fel nem dolgozott trauma drámai feszültséget teremt. Nehezen végigolvasható, feldolgozható olvasmány Kováts Judit műfajok határain álló könyve, ami egyszerre mementó és megrázó olvasmányélmény azoknak, akik akarnak és képesek szembenézni a múlt és az emberi lélek mélységeivel.

(Magvető, 2012)

Bartók zalai népdalgyűjtése

2011-ben volt Bartók Béla születésének 130. évfordulója. A világszerte ismert zeneszerző és népdalgyűjtő figyelmét nem kerülte el térségünk sem. Kevesen tudják, tartják számon, hogy 1906-7-ben a Balaton környékén és Zalában járt gyűjtőúton és a kutatások szerint 370 dallamot jegyzett fel. Vessünk pillantást a folklorista Bartók népzene kutatásának korai szakaszára és a régi zalai népdalgyűjtésre.

Hogyan került a népzene közelébe a fiatal szerző, aki ekkor 25 éves volt?

Bartók tanulóévei alatt még a legmagasabb szintű zenetanítás sem foglalkozott a magyar népzenevel. A Zeneakadémián a zeneszerzést akkor Koessler János tanította, aki egyedül a német romantikát tartotta követendőnek, a magyar zenét csak valamiféle dísznek tudta elképzelni a zeneművekben. Véleménye szerint, ahogy nem lehet flitterből ruhát varrni, úgy magyar elemekből sem lehet a művet felépíteni. Jegyezzük meg: Koessler Jánosnál a budapesti Zeneakadémián még a tanítás nyelve is német volt. Bartók tanulmányai folyamán erős vonzalmat érzett Richard Strauss zenéje iránt. Ez a kötődés hamarosan Wagner munkásságára is kiterjedt. Aztán figyelme Liszt felé irányult, akiben már nemcsak egy stílus betetőzőjét, hanem a magyar szerzőt is látta. Nagy vonzalmat tanúsított munkássága iránt, Liszt húsz magyar rapszódiaja után Bartók első rapszódiaját méltatói huszonegyedik rapszódiajának nevezték.

1903-ban, tanulmányainak befejezésekor, az ifjú művészre nagy hatással volt kora magyarságának függetlenségi láza. Kodály így emlékezett vissza erre az időre: „Bartók is a teljes magyarságot akarta a nyelvtől a ruháig. Évekig az akkoriban felkapott magyaros ruhában járt, azt viselte a hangversenydobogón is.”¹

Levelei is tanúsítják politikai érdeklődését: „A mostani állapotok veszedelmesen hasonlítanak a 48 előttiékhöz. A magyarok felébredtek hosszú zsibbadtságukból, követelik jogukat.”² Elkötelezett magyarságát olvashatjuk az alábbi sorokból: „Isten áldd meg a magyart! és mentsd meg a Habsburg-családtól” – írta édesanyjának, majd így folytatta: „Magyar király csak magyar ember lehet!”³ Mosolyra fakasztó a levél másik részlete, melyben arról szólt, hogy Elza húga nevét is magyarosítaná: „Azt indítványozom, hogy húgomat ezentúl Böskének nevezzük.”⁴ Természetes, hogy a kezdő évek egy másik – az említett rapszodiát egy évvel megelőző – zenekari műve a Kossuth-szimfónia címet kapta.

Szerzőnk eljutott a magyar tartalomhoz, hamarosan szükségesnek látta, hogy a mű hangvétele is minél magyarabb legyen. Ehhez találta meg a magyar népdalt: „Most új tervem van: a magyar népdalok legszebbjeit összegyűjteni, s a lehető legjobb zongorakísérettel mintegy a műdal nivójára emelni. Ez arra volna jó, hogy a külföld ilyen gyűjteményből megismerhesse a magyar népzeneét.”⁵

Útját Kodály egyengette: „Nagy szerencsémre, Kodály Zoltánban kiváló muzsikussal találtam, aki éleslátásával és ítélőerejével a zene minden ágában nem egy megbecsülhetetlen intéssel és tanáccsal segített”.⁶

Kodály egy évvel volt fiatalabb. Számára már a gyermekkorban meghatározó élményt jelentett a népdal. Bartók felfigyelt az első Kodály-publikációkra: „1905-ben az Etnographiában megjelent első gyűjtésem, majd 1906-ban megjelent dolgozatomat (A magyar népdal strófa-szerkezete)⁷ nagy figyelemmel tanulmányozta, behatóan kérdezősködött a gyűjtés módjáról, a néppel való érintkezésről. Megismerkedett a

¹ Kodály Zoltán: A folklorista Bartók In: Kodály Zoltán: Visszatekintés. Zeneműkiadó Vállalat, Bp., 1974. 451. o.

² Levél töredék 1903. június 3-12. körül.

³ Édesanyjának, 1903. június 12.

⁴ Uo.

⁵ Húgának, 1904. december 26.

⁶ Ujfalussy József: Bartók. Gondolat Kiadó, Budapest, 1965. 94. o.

⁷ Kodály doktori disszertációjának címe

fonográfjal.”⁸ A két fiatal a zeneakadémiai tanulmányok alatt alig ismerte egymást. Bartók az említettek alapján kezdett érdeklődni kollégája munkássága iránt, és lettek mindhalálig nagyon jó barátok.

Közelebbi ismeretségük kialakulása után együtt láttak a népdalkutatáshoz. Bartók először 1904-ben Maros-Torda megyében, Kibéden jegyzett fel néhány dalt. Az igazi munkát 1905-ben Békés megyében kezdte el. Ez az év a tapasztalatok szerzésére irányult. Édesanyjához írt levelében a kezdet nehézségeiről számolt be, de az út végül jól sikerült: „Összvesen feljegyeztem arrafelé 83 dalt, és 47 felvételt készítettem”.⁹ Érdeemes pillantást vetnünk szerzőnk 1906. évi sokrétű tevékenységére. Március-április folyamán Spanyolországban és Portugáliában hangversenyzett, ahonnan Észak-Afrika, Franciaország és Olaszország érintésével tért haza. Zeneegyesület alakítása foglalkoztatta, melyet Pest után vidéken is terjeszteni akart. Az Egyesülettől a magyar zenekultúra felvirágoztatását várta. Széleskörű levelezést folytatott az ügy kivitelezéséért. E tevékenységek mellett kereste fel Magyarország több helységét, mintha mintavételi szándékkal meríteni kívánt volna az ország különböző területeinek népdalkincséből.

Tekintsük át az 1906-os kutatás főbb helyszíneit megyénként.

Békés megyében, az egy évvel korábbi útjának helyszínén újabb szép anyagot talált. Vésztő, Doboz, Gyula helységekben gyűjtött dalok – *Jaj de szépen esik az eső, Tiszán innen, Dunán túl, Szegény vagyok, szegénynek születtem, Ha bemegyek... a dobozi csárdába, Sej, felszállott a kakas a meggyfára* és mások – ma már közismertnek számítanak. Csanád megyében, Apátfalván bukkant *A rátóti legények* és a *Kiöntött a Tisza a partjára* kezdetű dalokra. A Csongrád megyei Horgoson a *Kedves édesanyám... mért szültél a világra* mellett még negyven dal került füzetébe, és több – akárcsak az előző helységben is – fonográfhengerre.

Hajdú megyében ugyancsak figyelmet érdemlő dalokra lelt. Hajdúsámsonban közel hatvan dalt tartott lejegyzésre érdemesnek, olyanokat, mint a *Szépen szól a kis pacsirta, Debreceni nagy kaszárnya* és mások. Pest megyében kedvelt forráshelye lett Tura, ahol többször is járt, s összesen több mint másfélszáz dallal gazdagította ez a község gyűjteményét, köztük a *Kecskemét is kiállítja, Ez a kislány gyöngyöt fűz, Nincs szebb lány a magyar lánynál* kezdetű dalokkal.

Ami a dunántúli munkát illeti: Fejér megyében – az akkori írás szerint – Baracs és Dunapentele községekbe látogatott el. Előbbi helyen a közismert *Béreslegény, jól megrakd a szekeret*, utóbbiban a Fehér László-ballada egyik változatát találta meg.

A Dunántúl nyugati megyéibe is ellátogatott. Mikosszéplakon, Vas megyében a *Zúg az erdő, zúg a mező, Letörött a pécsi torony gombja* kezdetű dalokkal találkozott. Zala megyében Bazsiban¹⁰ keltette fel figyelmét a *Jaj de széles, jaj de hosszú az az út*. Keszthelyen 41 dalt jegyzett fel. Közülük néhányat A magyar népdal¹¹ című alapvető munkájának példatárában, Vargyas Lajos pedig Kodály: A magyar népzene¹² című szintén alapvető könyvéhez készített példatárában az alábbiakat tette közzé. Tekintsük át táblázatszerűen a Zala-ban gyűjtött dalait, az első közlési helyek bemutatásával:

A dal száma Bartók példatárban	A dal kezdősora	A gyűjtés helye	A dal száma Vargyas példatárban
104.	Jaj de széles, jaj de hosszú az az út	Bazsi	
120.	Csillagok, csillagok szépen ragyogjatok	Keszthely	409.
121.	Ennek a kislánynak rövid a szoknyája	Keszthely	

⁸ Id. az 1. sz. jegyzetét.

⁹ Édesanyjának, 1906. július 15.

¹⁰ Akkor Zala megyéhez tartozó község volt

¹¹ Bartók Béla: A magyar népdal. Rózsavölgyi és Társa, Budapest, 1924.

¹² Kodály Zoltán: A magyar népzene 1937. Vargyas Lajos példatárával Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1960.

137.	Erdő, erdő, kerek erdő, jaj, de messzire	Keszthely	448.
315.	A katona a menyecskét	Keszthely	216.

Hogy a nyugati megyékben kevesebb helységet keresett fel, annak oka lehet, hogy Vikár Béla (ld. alább) e területen több dalt gyűjtött, melyek jó betekintést nyújthattak az itteni népzenebe. Bartók ismerte ezt a gyűjtést. Somogyról is ezt mondhatjuk, de jegyezzük meg, hogy szerzőnk Balatonberényben járt, ott találta az *Elhervadt cédrusfa* kezdetű dalt.

Tolnában lelt nagyon kedves forráshelyre, Felsőíregen (vagy ahogy a község nevét egyik-másik dal megőrizte: Ürögön). *Az ürögi sűrű erdő alatt, Tiszán innen, Dunán túl, Erdők, völgyek, szűk ligetek* és sok más, ma már közkedveltnek nevezhető dal származik ebből a községből. Felsőíregen későbbi gyűjtésével együtt összesen 307 népdalt jegyzett le.

1907-ben újra járt Tolna, Pest és Szolnok megyékben, de Csíkban talált igen jelentős anyagot.

A következő években mindig felkeresett magyar területeket is, de figyelmét a szomszéd népek (szlovákok, ruténok, románok, szerb-horvátok) zenéje keltette fel. Gyűjtőszervezője egyre távolibb területekre vitte. Ennek okáról így írt: „Kodály szinte kizárólagosan a magyar paraszzenét tanulmányozta és használta fel forrásként, én viszont kiterjesztettem érdeklődésemet és szeretetemet a szomszédos kelet-európai népek zenei folklórára, sőt még az arab és török területekre is elkalandoztam kutatómunkám során. Műveimben a legkülönbözőbb eredetű nyomok tűnnek fel – remélem –, egységbe forrasztottan.”¹³

A Dunántúl nyugati részébe sajnos már nem tért vissza. Ezt a tényt a néphagyomány másként tudja. A XIX. század végén, a XX. század elején Vikár Béla, a Nemzeti Múzeum igazgatója fonográffal járta ezt a vidéket, sok népzenei felvételt készítve. Gyűjteményét Bartók és Kodály is igen nagyra értékelte, az említett könyvekben több dalt kiadtak az ő anyagából is. Ami zalai munkásságát illeti: járt Szentgyörgyvölgyön (Tóth Imre dalközlőre hivatkozik), Resznekén (itt Németh Károlynétól gyűjtött), Zalaszombatfán (Simon Zsófi volt az egyik adatközlője). Vikár Béla is fonográffal végezte kutatómunkáját, s talán a Béla név is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a környék emberei Bartókra emlékeznek, mint a dalok gyűjtőjére.

Egy ma már mulatságosnak tűnő történetet is ismernek az itteni emberek: amikor a fonográfról visszahallgatták éneküket, úgy vélte a hallgató, hogy a gép éneke az ördög műve. Nehéz volt a kutatót is (tehát Vikár Bélát és nem Bartókot) és a fonográfot is megmenteni az emberek haragjától.

Hasonló tévhit Surdon is él. Ott Seemayer Vilmos gyűjtött, szintén fonográffal, neki énekelte a Leszállott a páva kezdetű, ma már közismert dalt Varga Pál. A surdi emberek is Bartókhoz kapcsolták ezt az eseményt¹⁴. A dalt Bartók is és Kodály is lejegyezte, de nem a helyszínen, hanem arról a felvételtől, amit Surdon Seemayer Vilmos készített. Az viszont már valóság, hogy Varga Pált kérték, utazzon fel Pestre, s a Pátia hanglemezsorozaton szereplő felvétel már erről az utóbbi hangrögzítésről készült.

Surd községgel kapcsolatban még egy tévedésről szóljunk: A népdalkiadványok „Somogy vármegye” községeként említik. Ez abból adódhat, hogy Surd bár Zalában, de a két megye határán van. A Somogyban munkálkodó folklorista nem tulajdoníthatott jelentőséget annak, hogy zalai községbe tért át.

A zalai népdalkutatók nagyjai közt szóljunk Ádám Jenőről is, aki Keszthelytől északra végezte kutatómunkáját. Felső-Zsiden (ma Várköly) jegyezte fel az *Én ültettem a cédrusfát* kezdetű népdalt, Hegyi Péternétől, mely legkedveltebb dalai közé tartozhatott, ugyanis amellet, hogy a dalt férfi- és vegyeskarra egyaránt feldolgozta, maga tervezte síremlékére is ennek kezdősorát vésette. A feldolgozás először pályázatra készült, „Cédrusfa” jellegével, Balaton-Somogyi dalok címmel. Szerzőnk dalcokorszerűen kapcsolt össze három dalt (1. *Én ültettem a cédrusfát*, 2. *Egyet-kettőt fűttem a masina*, 3. *Jaj, de sok hal terem az nagy Balatonba*). A későbbiek folyamán csak az 1. és 3. dalt tartotta meg, *Somogyi nóták* címmel.

Ha már a XX. század elejének zenei folklórájáról van szó, meg kell említenünk Gönczi Ferenc nevét is.

¹³ Bartók Béla: Magyar zene (1944.), In: Bartók Béla írásai I. közt. Tallián Tibor (Budapest, 1989.), 186–187.

¹⁴ Pl.: Egy népdal nyomában – Surdról szállott fel a páva. Zalai Hírlap 1976. július 13.

Ő Göcsej és Hetés mellett a Drávaközben és Somogy megyében is jelentős kutatást végzett. Folklorista munkájának jelentős része a gyermekdalok gyűjtése. Ezeket szöveggel, dallammal és a játékok leírásával adta közre. Néhány dalt ebből az anyagból a Magyar Népzene Tára I. kötete is közölt. Kár, hogy a népdaloknak – csekély kivétellel – csak a szövegét írta le.

A század második felében a területen nagyon jelentős gyűjtőmunkát végzett Horváth Károly, Pungor Antal, Vajda József, Vannay János és több zalai pedagógus, de ez a munka már a népzene gyűjtésnek egy új korszaka.

Fonott hajú lányok (koreografus: Darabos Eszter - Zalai táncgyűttes)





Gyutai Csaba

A hagyományok nyomában járva

(Gondolatok a Zalai Táncegyüttes jubileumáról)

Fergeteges, háromórás gálaműsorral ünnepelte a Hevesi Sándor Színházban a Zalai Táncegyüttes fennállásának 55. évfordulóját. A tavalyi évet ezzel az emlékezetes eseménnyel zárták az országosan is ismert csoport kiváló táncosai. A szünni nem akaró taps jelezte: a közönség magáénak érzi az együttes mindenkor, s kiemelt, jubileumi produkcióját.

A jeles esemény alkalmat nyújt számunkra, hogy egy rövid számvetéssel tisztelgünk mindazok előtt, akik megalapították, ismertté tették, naggyá formálták, és mindazok előtt, akik egy kis jó szándékkal szolgálták a Zalai Táncegyüttes múltját és jelenét.

A történet még 1957-ben kezdődött, amikor lelkes pedagógusok – persze az akkori viszonyoknak megfelelően – némi állami támogatással, megalakították a zalaegerszegi Pedagógus Művészegyüttest. A tánckart Sziky József, majd Orsovsky István irányította.

A Művészegyüttesből jött létre a zalai megyeszékhely három, azóta is meghatározó amatőr művészeti csoportja: a Zalaegerszegi Szimfonikus Zenekar,

„Mintha a magyar Mojszejev gondolatai jelentek volna meg a zalai legények és leányok táncaiban. De nem azzal az egysíkú és néha már a katonás fegyelmet idéző mozgáskultúrával, amely az orosz mestert jellemezte, hanem mindez magyarra, mindez izlésesre és emberléptékűre szabottan.”

a Városi Vegyeskar és a későbbiekben országos jelentőségűvé vált Zalai Táncegyüttes.

A táncegyüttes története két markáns korszakra osztható.

Az első időszak – 1989-ig – meghatározó szereplője Orsovsky István volt. A legendás koreográfus művészi felfogását a néptánc magas művészetté formálása, a táncban a balettos elemek hangsúlyozása jellemezte.

„A néphagyomány alapján kell megteremteni a magas szintű színpadi művészetet. Ezt vallom. Az anyanyelvi kultúra és korunk, kimeríthetetlen lehetőséget biztosít számomra gondolataim kifejezésére. Legnagyobb feladatomban tartom színpadon megformálni az embert, hogy rólunk, értünk beszélhesek.” – hangzott művészi hitvallása. Számára nem az autentikus folklór volt a koreográfusi munka értelme, hanem a néptánc jelentette az alapokat, a kiindulást, az ürügyet elvontabb, néha pszichologizáló színpadi üzenetei megfogalmazására. Nagy fesztiválsikerek, nemzetközi figyelem, a vasfüggönyön is áthatoló külföldi

turnék igazolták ennek a koncepciónak az érvényességét és elfogadottságát. Mintha a magyar Mojszejev gondolatai jelentek volna meg a zalai legények és leányok táncaiban. De nem azzal az egysíkú és néha már a katonás fegyelmet idéző mozgáskultúrával, amely az orosz mestert jellemezte, hanem mindez magyarra, mindez ízlésesre és emberléptékűre szabottan.

Néhány átmeneti év után, 1992-től a Zalai Táncegyüttes művészeti vezetője Varga János lett. Új mester, új világ, teljesen más ars poetica. Varga felfogásában a folklór, a parasztemberek tánca maga a művészet, nem kell azon sokat változtatni, mert úgy igaz és úgy hiteles, ahogy azt Kalotaszegen, Göcsejben, vagy éppen egy gyimesi csűrben el-táncolták. Legfeljebb színpadszerűvé kell alakítani az autentikus formákat és mozdulatokat. Táncosait rávezette a „vissza a gyökerekhez” szemléletre, az alapok gyönyörűségére. Számára az élő erdélyi hagyomány nem csak a táncot, hanem magát a táncost jelenti, teljességével együtt. A családjával, akcentusával, szokásaival, hiedelemvilágával, falujával, de mindenekelőtt táncdialektusával. Varga táncosai azért tudnak olyan meggyőzően gyimesi vagy éppen nyárádsellyei táncokat előadni, mert ismerik a legkeletibb magyar világot, a Gyimesvölgyi csángók életét. Tudják, hogy ott az élet napi harc, tudják, hogy ahol sem a kukorica, sem a paprika nem terem meg, ott a paraszti élet őszinte küzdelem a Naskalat hegyeivel, az elemekkel, és tudják, hogy mindannyian a Teremtő Jóisten kezében vagyunk. Ez a szikárság, ez a méltóság az alapja a gyimesi táncoknak, amelyet Magyarhonban a gyimesiek mellett a zalaiak ismernek legalaposabban. És ugyanez igaz a székelyföldi nyárádsellyei táncokra is. Ott már kicsit bőkezűbb a Mindenható, szilajabbak a formák, harsányabb a mulatság. A tánclépéseket meg lehet tanulni, de a lelkiület csak akkor hiteles, ha eszed a gyimesiek sovány puliszkáját, ha iszod a sellyeiek végtelenül rossz fröccsét, a hoppendruppot.

Varga talán a magyar koreográfusok közül legjobban értette meg a folklór lényegét: a mozdulatot leutánozhatod, de igazán csak akkor a tiéd, ha megérted a táncoló ember világát is.

Ez egy kicsit olyan felfogás, mint amikor a Bart-ha Miklós Társaság kezdeményezésére a később

népinek nevezett irodalmi csoportosulás – egy ideig még József Attila is e körhöz tartozott – a 30-as években a falut, a vidékit tartotta eszményének. Azt hirdették, hogy vissza a faluba, vissza a gyökerekhez, mert az ott lévő értékek megőrzése és átörökítése fogja termékenyítően megújítani a magyar kultúrát. Nekik lett igazuk, hiszen a magyar irodalom egyik legértékesebb irányzata ebből a törekvésből virágzott ki, amely ma is eleven és hat.

Varga János számára ez a törekvés nem ürügy, hanem maga a cél. Csodálatosan jelent meg mindez a jubileumi műsorban, hiszen a bukovinai a Küküllő menti, a Maros menti, a kalotaszegi, a belső-székelyföldi, és a gyimesi táncokban mind élt a helyi íz.

Volt az estnek egy olyan vonulata is, amely a román táncokat Elekről, Olténiából és Moldvából hozta a zalai színpadra. Elegánsan, a szomszéd folklór teljesítménye előtt tisztelegve, az egész, látszatra toleráns, de sokszor mégiscsak kirekesztő, európai fősodró kulturális világnak is példát mutató módon.

A táncszínházi számok is az autentikus folklór iránti elkötelezettséget tükrözték. A Gyóni Géza *Csak egy éjszakára* című, első világháborús bakáinkat elsrató írását megidéző, de ennél eszményibbre emelkedő, minden magyar katonahősnek emléket állító és talán egy kicsit a Trianon fájalmán is könnyet ejtő produkció ugyanonnan indul, ahonnan minden: a néptáncból, a faluból, a verbunkból, a magyar érzésvilágból, a hagyományból.

A kissé városi vagányra hangolt *Kutyakölykök* formáció is ebből a forrásból ered. A géppuskalábú fiúk minden színpadon megállnák a helyüket. Mégis az ő teljesítményük mutat rá leginkább az együttes legnagyobb problémájára. A pesti professzionális néptáncegyüttesek színvonalát elérő, néha sokszorosan meghaladó teljesítményt nyújtanak amatőr körülmények között. Ez a vidéki, a pannon térségben született műhely is megilletne kiemelt elbírálást, figyelmet, az ún. néptánc-szakma részéről, mert teljesítményükkel ezt rég kiérdemelték.

A Varga-féle iskola révén, Zalaegerszegen és környékén, több ezer gyerek ismerkedik meg nemzeti tánc kultúránkkal, mert már szinte minden profi budapesti táncegyüttesben egykoron

zalai táncosok viszik a prímet, mert már legalább öt meghatározó néptáncgyűttes vezetője Varga-tanítvány. Ideje lenne észrevenni Budapesten is, hogy szép csendesen Zalaegerszezen egy olyan képző-centrum alakult ki, amely az önkormányzati támogatás mellett országos figyelemre is érdemes és méltó.

Szólunk kell Varga János és a Zalai Táncgyűttes egy másik jellegű értékmentő munkájáról, ami nekünk, zalaiaknak a legfontosabb. Megpróbálják összegyűjteni és rekonstruálni azt a zalai táncanyagot, amelynek a folytonossága az iparosodás következtében radikálisan megtört. Zalában, elsősorban Vajda József és idősebb Horváth Károly kutatásainak köszönhetően, komoly anyag, főként bőséges népdalkincs gyűlt össze. Ennek néptáncos vonatkozása csak töredékben, néhány filmfelvétel erejéig található meg. Vargák mozdulatról mozdulatra gyűjtötték és gyűjtik ma is a még megmenthető táncanyagot. Olyan ez a munka, mintha a zseniális – és egyébként göcseji tájszavakat is felhasználó – Vikár Béla fordítása csak töredékesen állna rendelkezésünkre, de ebből kellene az eredeti

Kalevalát összeraknunk. Lehet, hogy ez a hagyomány már csak rekonstruálható, már csak visszaállítható valamilyen mértékig, és soha nem lesz teljes és kerek, de kétségtelenül a miénk, teljesen zalai. Ráismerünk apáink, nagyapáink mozdulataira, és bűvópatakként a hagyomány újjáéled bennünk, s ráismerünk a saját identitásunkra is.

Talán ezért bántotta meg elementárisan a nagy sikerű *Fölszállott a páva* című televíziós műsor zsűrije a zalai közösséget, amikor a Zalai Táncgyűttes produkciójából kiindulva leszólta a helyi hagyományt. Hagyomány hagyománnyal nem hasonlítható össze. Nem értékeesebb a kalotaszegi a göcsejénél, legfeljebb előbb még, de nekünk, zalaiaknak az a feladatunk, hogy a sajátunkat ápoljuk, megmutatva a világnak.

Ahogy teszi ezt szuggesztíven, hihetetlen virtuozitással, átütő erővel, a zalai agyagba, gyökerekbe kapaszkodva a Zalai Táncgyűttes. Függetlenül a jeles évfordulótól!



A Kutyakölykök próbája Varga János koreográfussal

Kiss Norbert koreográfus az „elveszett” zalai táncagyományról

(Néptánc workshop Lendván a göcseji és Mura menti táncgyűjtésekről)

A 2012-es év új lendületet hozott a Zala megyei göcseji és a szlovéniai magyarság muravidéki néptánc hagyományainak gyűjtésében. A szakmai munkában nagy segítséget jelentett a „Folklór határok nélkül” című projekt, mely a Szlovénia-Magyarország Operatív Program keretében valósul meg az Európai Unió által társfinanszírozott ERFA forrásból. Az első év szakmai munkáját a tavalyi esztendő végén workshop keretében tekintették át a program résztvevői a szlovéniai Alsólendván, a Bánffy Központban. Ebből az alkalomból kértük Kiss Norbertet, a konferencia egyik előadóját, a tájegység táncainak kiváló ismerőjét a tapasztalatok összegzésére.

Miért fontos, hogy foglalkozunk még a történelmi Zala megye táncagyományával?

A szakirodalomban, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Filmtárában fehér foltként jelentkezik a zalai táncagyomány. Ezek után úgy vélem, hogy a kevés rendelkezésre álló zalai táncgyűjtést és a szakirodalmi utalásokat felhasználva, a zalai táncokkal még indokolt és szükséges foglalkozni.

Zala megye ismert néprajzi tájegységei: Göcsej, Hetés, a Mura menti horvát falvak, Pátró és környéke, valamint Zalakomár és környéke. Régen az említetteknel is több jelentős táji csoport lehetett.

Gyöngyösi Nagy Ferenc egerszegi várkapitány nevéhez fűződik Göcsej első említése (1689). Milej, Becsvölgye, Petrikeresztúr környékét, a szegek vidékét Göböcseként nevezte meg egyik levelében. Göcsej életébe az 1930-as évek olajkutató fúrásai hoztak döntő változást. A kőolaj, a folyékony arany kiaknázása érdekében utak épültek, gyárak létesültek, a családok egyre több munkaalkalomhoz jutottak.

Hetés Alsólendva és Lenti vidékén terül el. Göcsejrel szomszédos, a Kebele és a Lendva patakok

között található 11 falu vidéke. Neve valószínűleg összefügg a „hetes” számnévvel – az igazi Hetés hét faluból állt. Befolyásoló tényező a szlovének, „vendek” szomszédsága is.

A folklórkutatások eredményeként eddig a következőket tárták fel néprajzosaink és néptánc-kutatóink: Zala megye paraszti táncélete a második világháborút követően már a polgárosodás olyan szakaszában volt, melyben a hagyományos tánc-kultúrát alkotó tánc típusoknak csak az emléke élt. Így a gyűjtések túlnyomó részét csak visszaemlékezésekre alapozták.

A régi stílusú táncok közül melyekre hívná fel a figyelmünket?

Az akadémiai gyűjtések idején Zalában a karikázóra már csak a tánc szünetében való körben-éneklés és táncos mozgás utalt (Gelsesziget, Szentpéterföldre, Várföldre, Muraszemenye). Nagybakónakon az éneklő körből vitték táncba a lányokat. Van-e még adatok vegyes körtáncokról Bocföldre és Hosszúvölgy falvakból.

Zalakomár és környékéről maradt fenn egy énekes körtánc, a kiskomáromi lilázás, amely a pünkösdi ünnephez kötődik. A lányok hosszú sorba fogódzva, kígyóvonalban vonultak, futottak az utcákon és közben kiabáltak: „li-lá”. A templomtéren, a nagy kocsmá előtt körbe álltak énekelni, majd játszani kezdtek. Ezt a kis táncot néha még húsvét és pünkösdi közötti vasárnapokon is előadták.

Dramatikus kanásztáncot többnyire csárdában, dudaszó mellett jártak többféle kanászdallamra. Eszköz felett járt páros kanásztáncot is ismerünk Csonkahegyhátról, Muraszemenyéről. Ügyességi táncok, takácstánc Szentmargitfalván, Csörnyén került lejegyzésre. Üveggel járt tánc létezett, földre helyezett üveg körül járt formában, melyet nemcsak szólóban, de párosan és csillag alakban is jártak, s ez párosulhatott a fejen egyensúlyozott

pohárral, melynek lelőhelye Botfa. Dramatikus táncjáték a Bene Vendel (középkori haláltánc jegyét magán viselő) tánc Galambokról és a Savanyó-játék Nováról, Mikekarácsonyfáról és Náprádfáról.

Bemutatná röviden az új stílusú táncokat?

Nálunk Zalában a verbunknak csak a neve ismert (csárdás egyedül). A szőlóban járt csárdás alapján következtethetünk a verbunk régi meglétére. Erről az MTA Sármelléken, Bázakerettyén talált adatokat.

A lassú csárdást nevezték palotásnak is. A „kétlépés” csak a 19-20. századforduló táján szorította háttérbe a régiesebb formát, a *sétálás*-t. A kifordulással vagy eltávolodással járt csalogatás, a csapásolás, lippentés, hegyezés, az erőteljesebb figurázás a *friss* jellemzője volt.

Mit tudunk a polgári jellegű társastáncokról?

Zala paraszti táncéletében jelentős szerepe volt a polgári eredetű társastáncoknak (hupi, kreuzpolka, sottis, valcer, csibetánc, csalogatós, tapsos fenyegetős). Ezek a 19. század végén és a 20. század elején terjedtek el és meghonosodásukat a tánciskolák is nagymértékben segítették. A polgári társastáncok alig néhány motívumból állnak, zárt páros forgással végződnek, változatos fogásmódokkal.

A zenekari kíséret kezdetben a hosszúfurulya, duda, később a vonósbandák. Jellemző hangszerek a vonós hangszereken kívül a sípok, majd nyugati hatásra a harmonika, a cimbalom. A zenekarok számának növekedése az 1960-as évek végére teljesen megszűnt, az ekkor még állandó paraszbandákat foglalkoztató közösségek lassú felbomlása a zenekarok folyamatos kihalásához vezetett. 1997-ben az utolsók között lehetett ilyen paraszbandát hallani Várföldén.

Mit tett hozzá a tavaly novemberi Workshop az eddigi eredményekhez?

A Workshopon a Baloghné Bacsa Ibolya által vezetett baki kurzus és a Szabó Emőke vezette lendvai kurzus mutatta be az általuk rekonstruált táncokat. A baki kurzus bemutatójában a Vajda József

és Gerencsér Zoltán által gyűjtött anyagok életre keltése szerepelt, mégpedig egy virtuóz kanasztánc, kapuzó-vonulós játék, valamint egy ritkaság számba menő ugróstánc. Produkciójukban lassú és friss csárdás is szerepelt, mely a göcseji táncok általános jegyein túl olyan speciális csalogató elemeket is hordozott, ami erős archaizmust tükröz.

A lendvai kurzus id. Horváth Károly gyűjtéseiből rekonstruált néhányat Szabó Emőke vezetésével. Kifinomult alkotói érzékről árulkodott a regruta nótákból összefűzött táncfűzér. Az összeállításban Karcsi bácsi szöveges leírásából is kelt életre tánc, melyet a „Mókuska, mókuska felmászott a fára...” dallamára jártak. Feltétlenül ajánlható a gyűjtő kálócfai táncsokrából összeállított produkció, hiszen az apró, viszonylag kis gyakorlással elsajátítható polgári társastáncok sok kezdő táncosnak jelenthetnek élményt.

Szabó Emőke előadásában számos érdekes dolog került előtérbe, új megvilágításba a zalai népdalokról és hangszeres népzeneről. Kiemelt táji területként kezelte a Muravidéket, Muraközt.

Beszámolt az eddigi gyűjtők munkásságáról és ismert eredményeikről, valamint publikációikról. Ismertette Kiss Lajos gyűjtő tevékenységét, majd beszélt a 30-as években Kerényi György által vezetett MTA kutatócsoport munkásságáról, gyűjtéseiről. (A gyűjtők nem igazán jutottak el ide a muravidéki magyar falvakig.)

Vikár Béla is csak a hetési falvakban végzett kutatómunkát, többek között Reszéken 1896-ban. 1967-ben id. Horváth Károly gyűjtött először Dobronakon (Muravidéken). Előadásában kiemelte még a zalai gyűjtők közül Vajda Józsefet, aki Göcsej és a szegedi vidékének kutatója volt. Vasvár felé Vas megyéből Békeffy Antal, míg Zalaszentgrót és Keszthely felé Bartók Béla gyűjtött. Szó e-sett Pungor Antal munkásságáról és Gönczi Ferenc 1914-es átfogó gyűjteményéről, mely Göcsejrel kapcsolatosan *Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése* címen könyv formában is megjelent Zalaegerszegen, 1996-ban, a Városi Művelődési Központ gondozásában. Források alapján kijelenthető, hogy dudára és hosszúfurulyára is mulattak az emberek a vizsgált táji területen. 1998-ban az MTA munkatársai csaknem 1 hónapot töltöttek ezen a vidéken. Akkor előkerültek még névnapköszöntők, Luca-dalok

is nagy számban. Összegzésképpen elmondható, hogy nagyon gazdag a jeles napokhoz kapcsolódó dallamkincs

Kérem, röviden foglalja össze a Folklór határok nélkül projekt muravidéki és göcseji gyűjtésének eddigi eredményeit!

1999-ben alakult Lendván helyi néptánc-együttes, melyet Toplak Rudolf és felesége irányít és koordinál. Munkájuk során felmerült az igény szűkebb hazájuk, saját lakóhelyük és környezetük táncainak ismerete iránt. Ebből kifolyólag Lendva és környéke lett a gyűjtési területük.

2007-2008-ban, gyűjtéseik kezdetén, az idősek fiatalkori mulatsági szokásaira alapoztak. A lakodal-
makban mulató embereként ismerteket meglátogatták, később összehívták őket egy helyre, és próbálták a már feledésbe merült táncokat, táncos szokásokat feleleveníteni, feltárni. A gyűjtésekben Gerlecz László is részt vett. Kutatási területük a Pince, Kapca, Lendva és Dobronak települések által határolt területre korlátozódott.

Meglepetésükre 10 különböző táncot sikerült megfigyelniük és megtanulniuk. Az általuk felkeresett adatközlők pedig több mint tíz táncot megneveztek, de már nem tudták megmutatni. (Ezek mind polgári jellegű társastáncok.) Találtak emlékeket csárdás táncra, utalásokat ugrós táncokra, eszközös táncokra (pl. söprútánc).

Munkájuk nyomán kiadvány készül a gyűjtésekből. Gyűjtésük rendszerezésének eredményeként párhuzamba állították a szlovén és magyar táncokat. Rendezőelvként a következő három csoportot nevezték meg:

1. Dallamaikban megegyező, valamint lépéseikben, motívumaikban is egyező táncok (csárdások, samarianka, suszterpolka)
2. Dallamaikban megegyező, de motívumaikban eltérő táncok (sottis, melyet Lendva környékén másképp táncolnak)
3. Dallamaikban eltérő (más dallamú), de lépéseikben, motívumaikban egyező táncok (hupi, vánkös-, párnás-tánc)

Bacsa Ibolya baki kurzusvezető véleménye szerint a következő feladat a táncok minél realisabb rekonstrukciója. Ő maga gyűjtése során Bakon,

Zalatárnokon, Nován szüleiktől, nagyszüleiktől tanult táncot ismerőket keresett. Különös figyelmet fordított a táncokban fellelhető fogásmódokra és a hozzájuk tartozó páros viszonyokra, forgatásokra, valamint a különböző forgásmódokra. Tervei és szándéka szerint kiadvány lesz a gyűjtő- és kutatómunka anyagából.

Szakemberként hogyan értékeli kollégái éves munkáját?

Mind a két bemutató után bátran kijelenthetjük, hogy a projektben résztvevő szakemberek nagyszerű munkát végeztek. Hiányosságként megemlítendő, hogy a táncokhoz nem készítették megfelelő rekonstruált viseletet. A viseletek egy következő, kiegészítő kutatási terület lehet a projektben résztvevők számára. E munka megalapozásához kiindulásnak használhatóak Kerecsényi Edit viseletekkel kapcsolatos írásai, tanulmányai.

Milyen további gyűjtési, kutatási feladatokat jelölt meg a Workshop 2013-ra?

Még tárult fel kutatást igénylő terület a gyűjtések rendszerezése közben. Az asszonyok különböző dallamokat, dalokat énekeltek, illetve 5/8-os dallamok is kerültek elő ezen a vidéken. Mindezek a karikázók voltára utalnak. Fontos lenne ez irányba továbbhaladni, újabb kutatásokat és esetleg gyűjtéseket végezni.

Kutatást igényelnek még a szlovének által lakott vidéken is jelen lévő citerabandák és az általuk játszott dallamok, illetve dallamviláguk.

(A beszélgetést lejegyezte: Garamvölgyi György)



EGERSZEGI TÁRLATOK

Tan'Art

- kiállítás a
Városi Hangverseny-
és Kiállítóteremben

Az 1990-es évek elején jártam először az Ady iskolában. Előtte mindig csak kívülről, városi rohanásaim közben kerülgettem erre-arra a roppant épülettömeget, hol a szebbik arcát látva a zsinagóga felől, hol a szocreál kubusformát az egykori megyei művelődési központ felőli oldalon. Mivel terveim között soha nem szerepelt a pedagógiai pálya ezért nem különösebben keltette fel érdeklődésemet egyetlen oktatási intézmény sem. Ez a látogatás sem az iskolának szólt, hanem Fischer György barátomnak, egykori tanáromnak akivel egy kiállítás kapcsán találkoztunk, amit a pécsi egyetemről hoztam volna a városba. Ekkor láttam először a már alakulató művészeti gimnáziumot, és ekkor ismerkedtem meg több olyan későbbi barátal, akikkel aztán pár évre rá mint kollégákkal hozott össze a sors. Örülök, hogy egykor én is a történet részese lehettem.

Most közel húsz év múlva itt állunk ezen a megnyitón, ami az Ady-s művésztanárok kiállításának megnyitója. Húsz év alatt azonban sokfelé kanyarog az élet. Elvesztettük rendszerváltó hamvasságunk, a nagy remények a spekuláns világ ígéretésekből emelt falain szertefoszlottak. A hazai fogyasztói társadalom kánonjaiba, tudjuk – igencsak hézagosan épült bele a kultúra fogyasztásának igénye. Mire eljutnánk a legízletesebb falatokig és felfedoznánk a desszert ínycsiklandozó ízeit, már rég jóllaktunk középszerűséggel és előrerágott gondolatokból összepancsolgatott íztelen készítményekkel. Szerencsére azonban vannak emberek akik fontosnak tartják, hogy mindennapi tevékenységükkel újratermeljék és formába öntsék a gondolataikat. Szobrokat, festményeket, és grafikákat készítsenek műtermeik mélyén – tükröt tartsanak, ha néha érezhetően csorba és repedezett lesz is az a tükrök.

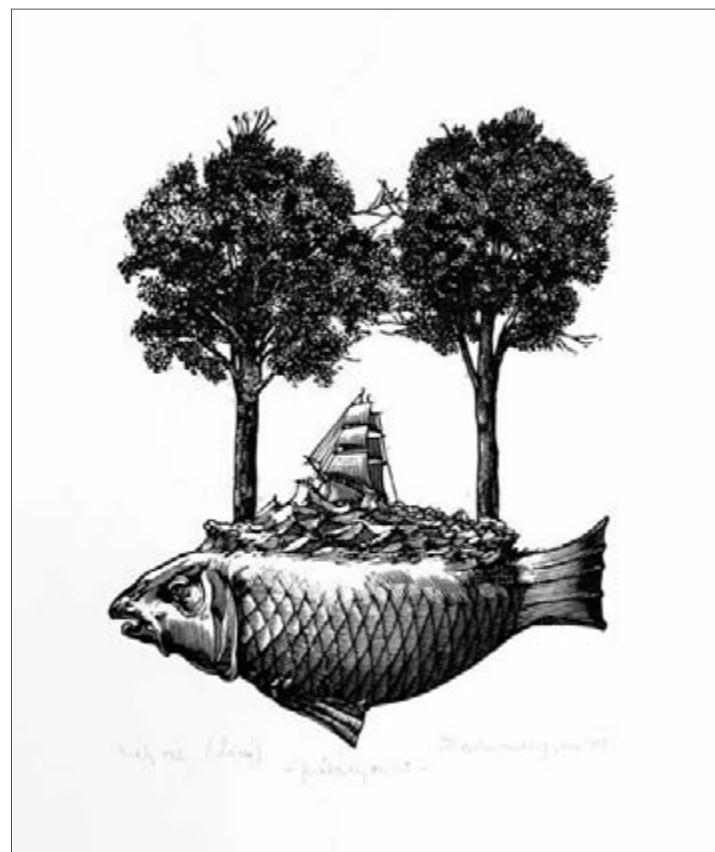
Fischer György: Ülő figura - 2006

Fischer György szobrairól jelenleg igen nehéz beszélni. Az, hogy elment közülünk, most ezen a helyen abszolút értelmezhetetlennek tűnik. Itt a szobrai között állva olyan erősen koncentráliódik a személyisége, hogy érezni a jelenlétét, a cigarettafüst vékony spirálban állandósult felhőjén keresztül szinte látni lehet ironikus, megbocsátó mosolyát. Mert bele van az gyúrva ezekbe a szobrokba. Mint ahogy az egyensúlyozó, támaszt kereső, ha kell önmagát is kifigurázó sérülékeny kisember állapota, rétegekben lehántott ezernyi lelki rezdülése. Fájdalmas lemeztelenítése ez a világnak, de Fischer György szobrászataiban nincs helye a képmutatásnak. (Mint ahogy az életében sem volt.) Figurái kiszolgáltatottságukban is hordoznak valamiféle zárkózott emelkedettséget, zavarba ejtő méltósággal viselik sorsukat. A világ számukra így teremtetett. Létüknek láthatóan ez adja az értelmét.



Frimmel Gyula grafikai zavarba ejtő technikai tökéletességükkel mindig meglepnek. Azt hiszem kevés sokszorosító grafikával foglalkozó művész mondhatja el ma magáról, hogy ilyen mélységben ismeri és alkalmazza a klasszikus technikákat. A mezzotinto, rézkarc és rézmetszet együttes használata gazdag és izgalmas hatásokat eredményez a lemezen, az első pillanatokban szinte alig figyel az ember a tartalomra. Pedig van társadalomkritika, groteszk, és humor bőven ezeken a lapokon. A hídember meghajtott derekára települő épület, a szeletnyi bolygóként, hátából fákat és talán egész világot növesztő hal figurája, vagy az átlátszó fűjt üvegtárgyak megszemélyesítése mint a jó a rossz és a csúf. Ami összefogja és egységessé teszi ezeket a lapokat, az a kompromisszum nélküli művészi igénye.

Frimmel Gyula: Mélyvíz - 2012



Farkas Ferenc parafrázisai irigylésre méltó mester-ségbeli tudásról tanúskodnak. Az impreszionizmus-tikusan mintázott lágy tömegű bronzok nagyvonalú eleganciával fordítják térbe Van Gogh portréját, vagy Leonardo firenzei tanácsházára, a Palazzo Vecchio egyik falára készült óriás kartonrajzát, az anghiari csatát. Kis mérete ellenére is monumentális hatást keltve. A rá jellemző finom, rajzos vonalú formaképzés egyik csúcspontja talán ez a kis szobor.



Farkas Ferenc: Vincent Van Gogh - bronz



Nagy Szilvia: Tájkép - 2011 - tűzzománc

Témaválasztásai ugyan ellentmondásosnak tűnhetnek ma, de ezeket a munkákat látva parafrázisainak modernitása megkérdőjelezhetetlen. Farkas Ferenc nagyon szép játékban újraértelmezi magának, a maga eszközeiből és eszközeivel a művészettörténet klasszikusait.

Nagy Szilvia tűzzománcainak már adys tanár koromban is rajongója voltam. Nagyon festőien, kötetlenül kezeli ezt a nem könnyű anyagot, kevés eszközzel tud elérni erőteljes hatásokat. Azért mondom, hogy nem könnyű, mert hiszen itt közvetlen a festés utáni utómunkálatok következményeként alakulnak ki csak a végleges színek (égetés), tehát kvázi a végeredmény akár meglepetés is lehet. Nem fullad tűzzománcos sablonokba, keresi az új utakat, lehetőségeket a továbblépésre. Mint a síkok bontása egy képen belül, vagy sok kicsi képet egymás mellé téve insallációt létrehozva, a képsíkok ritmikus elmozdításával. Nagyon izgalmas kísérletek, sok lehetőséggel.

Az itt kiállítók közül talán Tánzos Györgyöt ismerem a legrégebben. Egyetemen egy évfolyamnyi különbséggel végeztünk, én már Zalaegerszegen voltam, amikor ő csatlakozott az iskola tanáraihoz. Festői világának kialakulását végigkövettem, ismerem kötődéseit, és látom nosztalgizáló, múltba forduló hajlamait. A régi családi fotók világát azonban ma már frissebbek váltják fel, a jelen pillanatnyi gyorsasággal fordul múltba és a megőrzött emlékek lenyomatai ott sorakoznak a kiállítóterem falain. Mint itt is. Emblematikus fotók másolatai a Donkanyarból, nagyszülőök időtlen testtartásban a kamera objektívjébe fúrva tekintetüket. Kevés színnel, archív hatású képmezőben. Mintha létük is ilyen barnában, feketében zajlott volna. A jelen színesében azonban a vállalt magánmitológia folytatódik. Terhes feleség – nevezzük a Tünde képek egyik kötelező darabjának – és a következő generáció megfestett portréja. Tánzos György ragaszkodik a saját történetéhez, és következetesen rendezi be annak képkockáival a világát.

Tóth Norbert már az ifjú generáció képviselője. (Persze a sok ifjú között a legfiatalabb.) Hangvétele oldottabb, alkotói nyelvezete a mai fiatal kortárs művészet nyelvezete. Kritikus, miközben elmélyülten pszichologizáló hajlamú. Gondolok itt seccóinak hangulatára, vagy rajzaira, a kis négyzetekbe zárt, variálható keretekben izgó mozgó graffitfigurák, torzók világára. Mintha panelokban szorongó, elfelejtett emberi sorsok lennének. (Eszembe jut a pécsi, uránvárosi emlékmű – 38 m²) Egy tenyérnyi felület - életre szabva... pedig itt sem bújhat el az ember, főleg ha lerajzolják. Ilyen intenzíven expresszív vonalhálóval. Csak fejjel, csak lábbal csak testtel. Saját torzója fogásába. Mint ahogy a secco-ról is lecsúszik Éva alakja – félresikerült fotóként. Vagy félresikerült teremtként...

Sokféle ez a kiállítás. Ami összefogja a kiállított tárgyakat és alkotóikat, az egy olyan műhely amiben az itt kiállító művésztanárok mellett még sokan vesznek részt a munkában. Hiszen egy ilyen iskola a diákoktól lesz egész, az ő munkájuk és hozzáállásuk az alapköve mindennek. És ha már az oktatásánál tartunk, hadd hivatkozzak egy kedves egyetemi professzorom, Keserü Ilona mondataira:



Tanczos György:
Sandokán
és a labda
- 2012
olaj, vászon

„A művészet, nem szakma, hanem létforma.” Tehát aki részt akar venni benne, annak nem elég egy szakmát elsajátítania, egy egész létformát kell magáénak tudnia ahhoz, hogy sikeres lehessen...



Tóth Norbert:
Vázlatok
nagyon szép
képekhez
2008-2012
- ceruza, papír

Van benne valami állandósult izzás...

Borbás Helga kiállítása a Gönczi Galériában



Auguste Rodin *Sétáló ember* című torzója remek inspiráció lehet rajzi, fogalmi feladatok tisztázására. Archaikus, széttöredezett tömege, görög eszményekre emlékeztető finom kidolgozottsága nem véletlenül készítette Rainer Maria Rilke-t *Archaikus Apolló-torzó* című versének megírására. És bár nem feltétlenül szerencsés idézzel indítani egy kiállítás megnyitóját, annyira idekíváncsoznak ezek a sorok, hogy félretéve viszolygásomat (márhogy idézzel kezdeni nem a legeredetibb gondolat) mégiscsak idecitálnám Rilke sorait:

*Nem ismerhettük hallatlan fejét,
melyben szeme almai értek. Ám a
csonka test mégis izzik, mint a lámpa,
melybe mintegy visszacsavarva ég*

*nézése. Különben nem hintene
melle káprázatot s a csendes ágyék
íves mosollyal, mely remegve lágy még,
a nemző középig nem intene.*

*Különben csak torzult és suta kő
lenne, lecsapott vállal meredő,
nem villogna, mint tigris bőre, nyersen,*

*s nem törnék át mindenütt busa fények,
mint csillagot: mert nincsen helye egy sem,
mely rád ne nézne. Változtasd meg élted!*

Tóth Árpád fordítása

Vannak-e a megismerésnek, vagy fogalmazzunk pontosabban, az *Önmegismerésnek* igazán bevált, kitaposott útjai? Lehet-e egy ilyen út, hogy valaki időnként megfog egy rajzlapot, kartont, vásznat, vagy fatáblát, és a megfelelő eszközzel újra és újra megpróbálja megrajzolni, értelmezni ugyanazt a formát. Félreértés ne essék ez nem a roueni katedrális reggel, délben és este, hanem *torzó* - a jelentése törzs, testtörzs. A művész által tudatosan fej és/vagy végtagok nélkül megalkotott mű. Nem töredék, hiszen az hiányos, a torzó azonban tudatosan végleges. Tehát félig elkészült figura - fej és karok nélkül - próbálja megszabni saját helyét a térben.

...és a papíron elindul egy aktív vonal...hullámszik, kanyarog és megfeszül, kinyílik és bezárul újra. A vonalat irányító kéz rezonanciája irányítja...

Borbás Helga közel háromszáz rajzot készített Rodin *Sétáló ember* című szobráról. Ennél a mennyiségnél azt hiszem már mondhatjuk, hogy az ember kénytelen alávetni magát annak a keresésnek, amelynek kizárólag saját maga a tárgya. Van ebben valami fajta elidegenítés, és elszigetelődés is a vizsgálódás tárgyától. Persze csak képletesen, de tudjuk...ha az ember bekeríti házáat, hiába vágyik a mindenséget versbe venni, tovább magánál nehezen fog jutni. (Babits Mihály)



Nézzük azonban végre a kiállítást. Jól láthatóan három részre vannak elkülönítve a munkák. Az első részben azokból a rajzokból kapunk egy töredékes válogatást, amit Borbás Helga a *Sétáló emberről* készített, elrejtve benne egy a *Szamothrakéi Niké*-ről készült szárnyas nőalak figuráját. (Talán szükség volt itt a női princípiumra.)

A szemközti falat sűrűn egymás mellé rakva uralják a különböző, azonos méretben készült *torzóképek*. A kiállítás derékvonalát egységes tömbként tulajdonképpen ezek a munkák adják. Jellemző a zaklatott expresszív szín és formakezelés, rózsaszín, kék, sárga színek hullámozása a fekete háttéren. Szinte mindegyik külön karakter, külön történet a saját képmezéjében. Lehetetlen eldönteni, hogy festményt, rajzot, vagy bemozdult, félreexponált röntgenképet lát-e az ember. Mozognak, birkóznak, embrionális állapotban megfeszülnek és ellágyulnak a figurák. Mintha egy érdekes kísérleti laboratórium színpalai mögé látnánk. Vegytisztára csupaszított érzelmi állapotok lenyomatai. Óhatatlanul a festő Francis Bacon képei jutnak eszembe.

Zárt terekben pózoló, ülő, álló, vagy kicsavarodott figurák. Bacon költőien találja a rothadás stációt. Nyers húsig meztelenített vérző alakok, vesztőhelyé csupaszított szobák, egyensúlyukból kimozdított kompozíciós súlypontok. A bezártság és a kiszolgáltatottság rendszerré szabott kakofóniája.

Borbás Helga embrionális torzói nekifeszülnek a síknak, érezhetően elemi erővel próbálnak szabadulni belső, lelki terheiktől. Szinte érezni a feltörő feszültségek energia kisüléseit, a vonalakban cikázó villámok hevületét. Szó sincs itt már női és

férfi testek megjelenéséről, androgün lényektől benépesített világ ez. Az ember fizikai énjének két pólusa közt az erők kiegyenlítődéésének mégis alig van nyoma. Inkább van itt születés és halál, a nyers „hústest” ketreceiben vergődő véglények kíméletlen megidézése. Mondhatnánk, a művész nem kis kockázatot vállalt, amikor ezeket a képeket készítette.



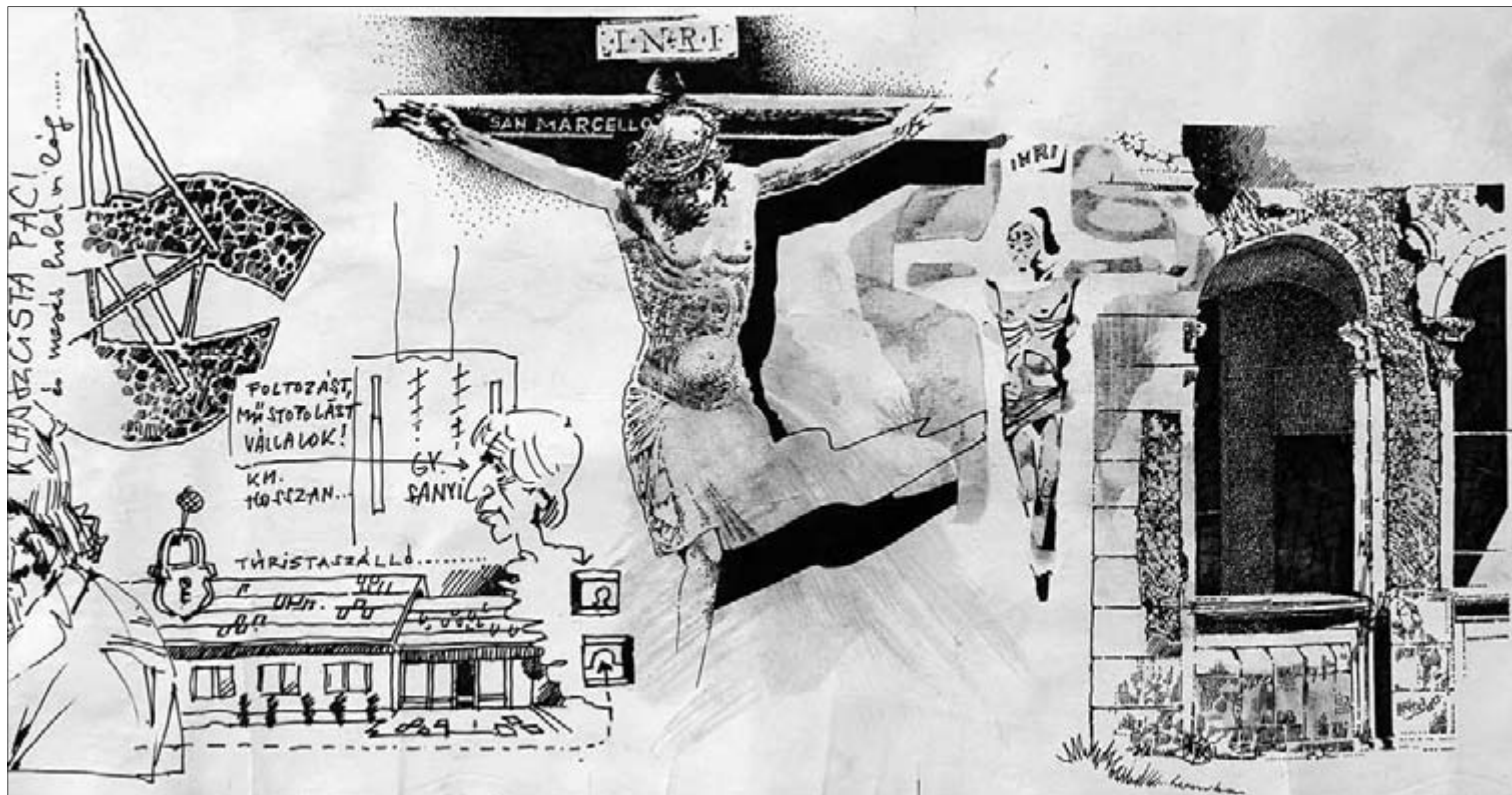
A kiállítás harmadik gondolati csomópontját, a nagyteremben felrakott festmények jelentik. Persze megnyugvást itt sem várhatunk, már a címek sem ezt mutatják: *Energia, Izzás, Induljon, Közelebb...* A kivételt a terem jobb oldalán elhelyezett kettő darab kék árnyalatú, ebben a képi környezetben meglepően letisztult munka jelenti. De talán ez a sejtelem is csak illúzió, hiszen az egyik festmény összetörve, az indulat hevétől már soha nem szabadulva jelenik meg. A farost hasadásából kialakuló vonalrács gyógyuló hegként strukturálja a kép felületét. De ez a valóság, már soha nem lesz ugyanaz...

A terem fő falán, a kiállítás gyújtópontjában elhelyezkedő képek üzenete talányos, mégis egyértelműen meghatározott. A szócsőből kiáradó behatárolhatatlan áradat, a semmitmondás és a közterek világában tértelen sárga masszában lebeg. A fej, az arc, a száj elsekélyesedik, az üresség visszahat megteremtőjére. A mellette sugárzó szatellit antenna kapcsolatot kereső sugarai a semmibe nyúlnak. Kozmoszt idéző színei, a vonalak örvénylésének zaklatott ritmusa furcsa, mégis meditatív hangulatot teremt. Valamiféle közös gondolkodásra hív.

Ez a kiállítás nem könnyű hétvégi szórakozás. Megérint és elgondolkodtat. Nem lehet magunkban nem haza vinni. Van benne valamiféle állandósult izzás. És ebből a felfokozott, kiélezett, és magas hőfokon kezelt élethelyzetből kell tekintenünk önmagunkra...

HMZ





Miklósovits László: Bábolnai napló (részlet) 2011 - papírtekerics, tus - 25x600 cm

Péntek Imre

Grafikai „naplók” – irodalmi művekről

(Miklósovits László illusztrációi a zalaegerszegi Városi Kiállítóteremben)

Nehéz a megnyitó dolga, ha az Albertirsán élő művész lapjairól kell szólnia. Hiszen ő a Nagy Közvetítő, az író-költő gondolatait, az irodalom, az olvasás élményét fordítja a vizualitás, a kép/zetek nyelvére. Vállalva a klasszikus magyar grafikus nemzedékek – több évtizeden átnyúló – hivatását, a legnemesebb értelemben vett illusztrátor szerepét. Hogy csak a legismertebbeket említsem: Reich Károly, Kass János, Szalay Lajos, Rékassy Csaba, Erdélyből Plugor Sándor, Gy. Szabó László példája lebegett a szeme előtt, amikor a pályán elindult, tanulmányai során kiteljesedett. A közvetítés közvetítése – nem egyszerű feladat. Ahogy láttam, a szakirodalom sem bővelkedik efféle anyagban.

Az illusztráció egyszerre kötöttség és szabadság. A műnek, a képnek kötődnie kell az író-költő világához, gondolataihoz, a szöveghez – ugyanakkor szabadság is, a hisz képzőművész keze nincs megkötve mégsem, kapcsolódhat a mű hangulatához, egy-egy motívumhoz, valamely részlethez, ebben

az önként vállalt keretben szabadon szárnyalhat a vizuális fantázia.

Nos, az illusztráció elsősorban grafikai műfaj, bár bőven van ellenpélda is – pl. Dali Dante Poklához készült akvarelljei –, mégis a vonalas-figuratív ábrázolás tradíciója érvényesült leginkább ezen a téren. Persze, szorosan a könyvművészet, a tipográfia környezetéhez alkalmazkodva. Sokan alkalmazott művészetnek tekintik – mint ahogy az is. De inkább nevezhetnénk szolgálatnak, értékteremtő újragondolásnak egy más műfajban a képzőművészet ez irányú tevékenységét.

Nos, a jelen kiállító művész, Miklósovits László ezen a klasszikus nyomvonalon indult el, amikor grafikai törekvéseit, formanyelvét, látásmódját kialakította. Jelzik ezt az Arany- és Petőfi-illusztrációk, ahol a rajz klasszicitása, finom játéka, szemléletesége dominált, máskor – Karinthy *Röhög az egész osztály*-a esetében – a groteszk, karikatúraszzerű megjelenítés került előtérbe.



Mert Miklosovits a vonalak szerelmese, mestere, fölhasználója. Egyetlen vonallal képes bekeríteni a megjelenítésre váró témát, s képes gazdag erezetű vonalhálót szőni egy-egy figura, karakter leképezéskor. Mesterien dolgozik, ha portrét rajzol, eltalálja – megtalálja – a jellegzetes külső forma lényegét, jellegzetességeit, de tud a belső, lelki vonásokról is hírt adni. S akkor is remekel, amikor egy-egy jelenséget vázol, zsánert tűz tolla hegyére. A kifejezés érdekében tud fölnagyítani, kicsinyíteni és elhagyni, elbogatellizálni vagy centrumba állítani egy-egy motívumot, formaelemet. Az elrendezés, az előtér és háttér elrendezése, „színhátéka”, vagyis a komponálás a vérében, illetve látásmódjában van. Sőt, azt is mondhatnánk, képzeletében.

Az író-költő sorai megelevenednek, mozgalmas, dinamikus jelenségévé, alkalmasint: jelenetté válnak vonalai nyomán.

S még valami fontos: Miklosovits értő olvasó is, egy képzett kulturális voyager, jól ismeri a történelmi stílusokat, a jellegzetes formajegyeket, s utalásaival felidézi, összeköti a szöveg és kor kínálkozó pontjait. Ebből nyeri hitelességét, amely mára komoly elismerést szerzett neki.

Leginkább Márai Sándor életművének feldolgozásával. Nem véletlenül rendeztek kiállítást Márai-ihlette rajzaiból Firenzében, majd az idén, a Magyar Kultúra Napján, Varsóban.

Kitartása és tehetsége fedezete ennek a nemzetközi sikernek.

Miklosovits képes volt olyan Márai-portrét alkotni – Tihanyi Lajos, Major Henrik és Lossonczy Tamás után –, mely a mai Márai-kultusznak kifejező emb-lémája, már-már védett logója.

A tárlaton látható kollekcója válogatás egy gazdag oeuvre-ből. A művész „privát naplónak” nevezi kiállított műveinek együttesét, de tekinthetjük ezt kalandozásnak is, időben, térben, melynek közép-pontjában Mária Sándor áll.

Az erotikus rajzok az ókori görög és római művészet tisztaságát, az emberi test és humánium ünnepi pillanatait idézik meg, a szerelmi együttlét egygyé fonódó férfi-nő alakzatait, variációit. Mind-ezt Goethe, Dehmel, Walther von der Vogelweide, Heine és Whitman versei nyomán. A változatos grafikai technikák – tollrajz, ecsetrajz, nyomatok – mind-mind a téma teljes kibontását szolgálják.

Mint már említettem: Miklosovits tud portrét raj-

zolni. Amely – túl a hitelességen, hasonlóságon – a személyiség benső énjét tudja megragadni. Babits-portréja mellett a Márai-portrék meggyőzően bizonyítják: az arc már többet jelent önmagánál, egy-egy életmű interpretálásának grafikai esszenciája, kifejezője. A *Márai-ihletés* jegyében készült nagy méretű rajzok – illusztrációk –, mint a *Tenger, Sakk, Volt az, Mi dolgunk a Földön?, Három királyok* – meggyőző megnyilatkozásai ennek a grafikus szenvedélynek.

Láthatunk néhány lapot – Juszuf-sorozat – a művész orientalista érdeklődéséből, kíváncsian várva ennek folytatását. Hiszen – a múlt század fordulóján, a századelőn – ennek az iránynak a magyar képzőművészetben komoly tradíciója alakult ki.

Ám nemcsak a klasszikus értékek felmutatásából kapunk ízelítőt, tanúi lehetünk egy érdekes kirándulásnak – a képregény és a karikatúra területére. A *Bábolnai napló* a fejünkben élő „bábolnaiságnak” részben cáfolata, részben megerősítése. A helyszínen készült, fázisrajzokból összeálló, az ottani jellegzetes figurák csoportozataiból képződött gyorsjelentés, tudósítás, humoros élménybeszámoló – „brigád-

napló” –, a maga módján tisztelgés a mezőgazdaság egyik fellegvárásában, „legendájában” mindennapi munkát végző emberek előtt. S ezen a „tekercsrajz-faliújságon” nem csak a bravúros rajzskeccsek figyelemre méltóak, hanem a képek közé applikált nyelvi játékok, szófacsarások, bűvészkedések is, amelyek még izgalmasabbá (mulatságosabbá) teszik a furcsa, mosolyogató „mezőgazdasági tantúrát”.

S itt érdemes említeni: Miklosovits László ma is kötődik szülővárosához, ahol ha kiállít, barátok, régi ismerősök közé érkezik, vagyis haza. S ennek a gyermekkorig visszanyúló kapcsolatnak megörökítésében is maradandót alkotott – írói tehetségét e téren is bizonyítva –, a hatvanas-hetvenes évek Zalaegerszegének állítva emléket, kiadásra váró, *Retró Zalaegerszeg* című, rajzos-fotós memoárkötetével.

Egy részlet a kötet utolsó oldaláról:

„Budapest. A főváros, a Képző- és Iparművészeti Középiskola által kitégült a világ, más méreteket öltött Zalaegerszeg. Valahogy kisebb, ritkán hazahaza látogatva csendesebb, de egyre fojtogatóbb lett a város.

Akik itthon maradtak, azokat jobbra védte a



Miklosovits László: Bábolnai napló (részlet) 2011 - papírtekercs, tus - 25x600 cm

minden szempontból teljes, megalapozott család, ismeretségi kör, s az általuk működtetett burok. Ezáltal csak fokozatosan kellett szembesülniük a társadalom kegyetlen, valóságos működésével.

Mi, eltávozottak, mindahányan – így, vagy úgy – sérültünk. Korán, testközelből szembesültünk magánnyal, árvasággal, halállal, társadalmi igazságtalanságokkal. Az eddig elmondott történetek egy ponton nyertek új értelmet; jómagam, s barátaim, ismerőseim közül sokan – akiket hasonló célok, elképzelések vezéreltek – útra keltünk.

Próbára tenni képességeinket, magasabb mércékhez igazodni, egyedül megalkotni önmagukat. Hogy aztán ez milyen mértékben sikerült? Döntse el más!

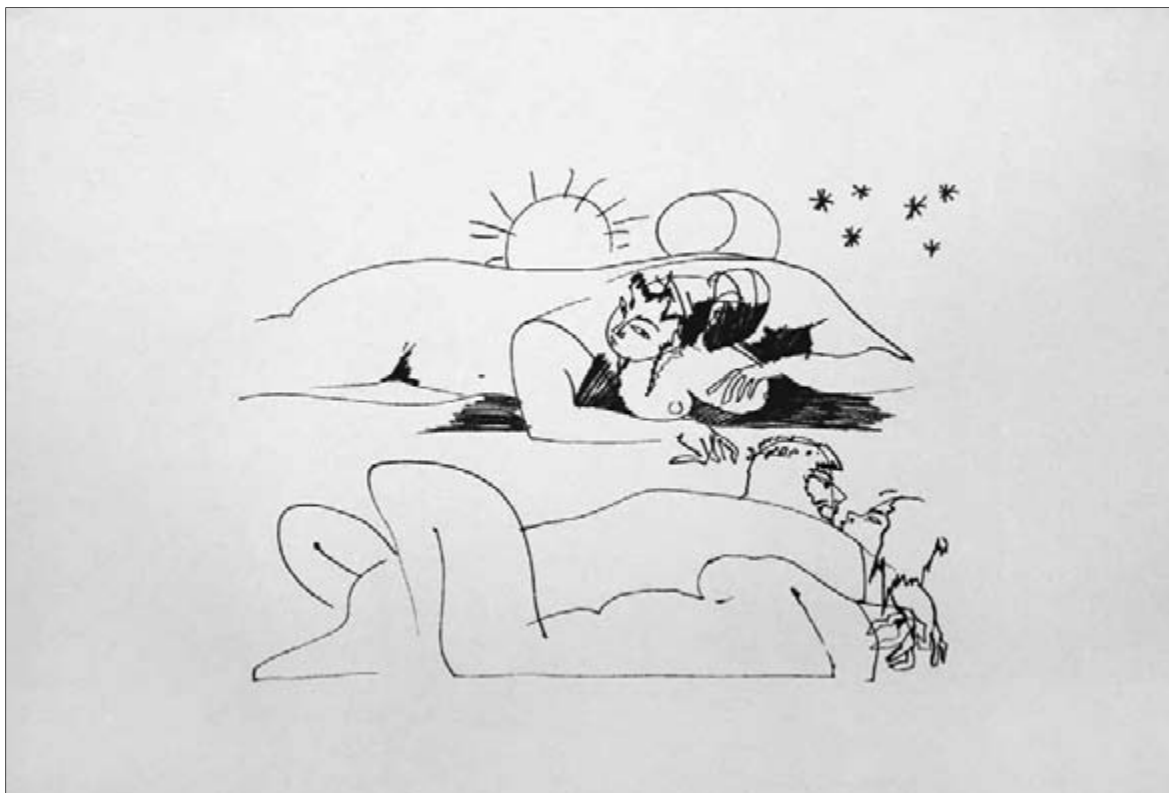
Egy dolog azonban mindnyájunkat összeköt. Ahogy bennem ma is él a gyermekkor, a barátok, az esti tücsök-zene a Páter-dombon, a békák koncertje a Válicka partján, a Vizsla-rét, az Alsóerdő, a várost ölelő dombok, lankák, a Fő utca, a nagytemplom és még sok más emlék, mind-mind magunkban hordozzuk a zalai emberek, a felejthetetlen táj szeretetét.”

S még egy részlet a kötet fülszövegéből:

„A 2010-ben elkészült *Retro – Zalaegerszeg* műfaját nem könnyű meghatározni. Erre utal a *Rendhagyó, képes napló* alcím is. Egy képzőművész a dokumentumokkal, fotókkal tarkított, tömören megfogalmazott, izgalmasan váltakozó háttér előtt, az ott és akkor készült invenciózus rajzaiban a szülővárosához való kötődéséről, szeretetéről vall. Rajzain a már-már feledésbe ment lebontott utcák, a nagytemplom lebegő körvonalai, a zsinagóga éjszakai fényei jelennek meg, de gazdag képi anyag sorakoztatja fel a város ismert és ismeretlen, karakteres polgárait. Az egyre csiszolódó rajzi tudás nyomán megjelennek *Németh János* keramikus, *Dús László* festőművész, és a többiek – barátok, ismerősök – portréi.

Minden ember számára meghatározó a gyermekkor, a szülőföld. E könyv minderről szól, de aki végiglapozza, egyúttal nyomon kísérheti egy érzékeny ember, egy alkotó grafikusművész pályáját, kiteljesedésének etapjait is.”

Legyen ez a reklám helye. Hogy mielőbb kézbe vehessük a *Retro – Zalaegerszeg* című kötetet.



Miklósovits László: Nászdal (Günther)



Dóczy László emlékkiállítás - Szombathelyi Képtár - 2013.

Kostyál László

In memoriam Dóczy László (Zalaegerszeg, 1943 - Szombathely, 2012)

Régi, megsárgult katalógust pörgetek ujjaim között: Zalai művészek kiállítása, Pécs, Déryné utcai kiállítóhelyiség, 1974. március 7-24. ... Nyolcan voltak. A névsorban a második, a füzetben – ki tudja, miért? – az utolsó Dóczy László, a zalalövői iskola akkori rajztanára. Életrajza mindössze öt rövid sorból áll: „1968-ban kapott oklevelet a Pécsi Tanárképző Főiskola magyar-rajz szakán. Tanulmányait a Képzőművészeti Főiskola festő tanszakán folytatta (1971-1973 – K.L.), ahol Veres Sándor tanítványaként végzett. Jelenleg Zalalövön tanít. 1963 óta rendszeresen szerepel a tárlatokon, a többi között Zalaegerszegen, Pécsen, Szombathelyen.” Az még nem szerepelt az év elején készült füzetben, hogy a művész ösztől már szombathelyi lakosként a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Rajz Tanszékének lett tanára (2005-ig)... Harminckilenc évvel később, 2013. január 24-én a Szombathelyi Képtárban retrospektív emlékkiállítá-

tás nyílt *Álom és valóság* címmel az előző évben elhunyt Dóczy László képeiből. A tárlaton a művész életrajza alatt az alábbi mondat olvasható: „Dóczy László Vas megye legjelentősebb nonfiguratív festői közé tartozik, életműve nagyobb nyilvánosságot és elismertséget érdemel.”

Az impozáns kiállítást végigböngészve a fenti gondolatot azzal a szubjektív, de fontos megállapítással kell kiegészíteni, hogy Dóczy művei erős pozitív kisugárzással bírnak, rendet, harmóniát közvetítenek. Azon már vitatkozhatunk, hogy valóban nonfiguratív festőnek mondhatjuk-e, hiszen a legtöbb alkotásán fellelhetők látványelvű motívumok (erre utal a tárlat címe is), igaz, eredeti tér- és időbeli, illetve logikai összefüggésükből kiragadott, új értelemmel felruházott képi jelekként, és nem a tapasztalati világ fragmentumaiként. Dóczy – néhány ritka kivételtől, pl. portréitól eltekintve – nem dokumentálta a látható valóságot, hanem egyes



Dóczy László:
Önarckép - olaj, farost

elemeit kiemelve saját szürreális vízióinak részévé tette őket. E motívumok ilyen formán kizárólag önmagukat jelentik, nem a különböző kötődései által meghatározott egyedit, hanem az általánost. A konkrét formákat azután a festő kifogyhatatlan fantáziával megrajzolt fiktív motívumokkal ötvözi közös kompozícióba. Sajátos világában nincs perspektíva, és bár az összetöredezett tér nyomokban néha ugyan tagadhatatlanul feltűnik, a képi motívumok szerveződésének alapja alapvetően a sík, a síkon elhelyezett motívumok között pedig egy sajátos, geometrikus viszonyrendszer bontakozik ki. Nem tolakodóan, nem hangsúlyosan, de jól kitapinthatóan. Érzékelhető a képi egyensúlyra törekvés, a szimmetria-tengelyek, a horizontális, a vertikális és a diagonális irányok, az arany-metszés-szabályok figyelembe vétele.

A pozitív töltet részben ebből a megkomponált belső egyensúlyból, részben a rengeteg árnyalatból álló, vidám hangulatú koloritból fakad, amelynek minden egyes – egy-egy képen manifesztálódó – szelete erősen eltérő, mégis harmonikusan összesimuló tónusértékeket hordoz. A festő kedveli az erős színeket, de ezek szinte soha nem tiszták. Egy-egy képrészlet gyakran egészen izgalmas, a festéket hordozó vászon vagy farostlemez mintázatát is felhasználó faktúrát hordoz. A festett színeket

gyakran a kollázs-kompozícióba applikált tárgyak saját színe egészíti ki, hiszen Dóczy előszeretettel él ezzel a technikával is. Mángorló, képkeret, megsárgult újságlap, teaszűrő, óra-számlap, fakanál, ecset, vállfa, pecsétnyomó... hogy csak néhányat említsünk a kifogyhatatlan ötletességgel felhasznált tárgyakból. A színvilág szempontjából az applikációk szerepe annyiban érdekes, hogy a felragasztott valóság-fragmentumokat olykor átfestendő alapnak, máskor saját, többnyire homogén színével a képbe épített motívumnak tekinti.

A „talált” tárgyak iránti előszeretete rávilágít Dóczy László nosztalgikus mentalitására. *Dedesi dobozai* voltaképpen olyan gyűjtemények, melyeket a pop artból kinőtt nouveau realisme kategóriájával rokoníthatók, dacára annak, hogy a felragasztott tárgyak a festett kompozíciónak csupán részei, és nem kizárólag önmaguk képezik azt. A művész saját emlékeit tárgyiasított formájukban idézi és használja fel, így egy-egy ilyen alkotás emlékirat-töredéknek is értelmezhető, amely azonban a jelen sajátosan komponáló szűrőjén keresztül nyer új értelmezést. Néhány esetben azonban a fellelt (elsősorban fából és vasból készült) tárgyakból háromdimenziós – és gyakorlatilag festetlen, vagyis kolorisztikusan nem átértelmezett – plasztikát „esz-kábált” össze, ami a tárgyak felhasználására irányuló hajlam egy másik vetületének bizonyítéka.

Az archaizáló gesztus nem csupán felhasznált tárgyak ilyen jellegű újjáértelmezése révén jut kifejeződésre. Dóczy a jelenről szinte minden alkotásán a múlt tárgyiasult lenyomatainak segítségével nyilvánít véleményt. Hiszen a jelen megfoghatatlan, újjaink közül kipergő fogalom, míg a múlt végtelen, csupán felületesen ismert, mind tényei, mind összefüggései vonatkozásában felfedezésre váró birodalom. Olyan birodalom, ami napról napra épül, alakul, lüktet, átértelmeződik – bennünk és általunk. Néha egy-egy alak is felbukkan a képeken, inkább árnyszerűen és megfoghatatlanul, mint konkrétan. Nincs személyisége, csak jelenléte és kisugárzása. Máskor egy-egy tájrészlet tűnik fel, domb sziluettje, romos vagy éppen álló épületek, a csillagos égbolt egy szelete. Múltidéző hangulatok, akár csak a festő által különösen kedvelt csen-

déleteken feltűnő motívumok: ósdi diódaráló, az étkezésre és az áldozatra egyszerre emlékeztető tányér késsel, teásdoboz, kicsiny ablak, Biblia... Mindegyiknek külön története van, jelentőséggel bírnak, még ha értelmük többnyire nem is válik számunkra nyilvánvalóvá. Néha a moralizálás kerül az előtérbe, a kereszt, valamint az újra és újra feltűnő kés a kínszenvedés által történő megváltásra, a hal a Megváltóra, a koponya és az óra a múlandóságra, a templomépület a hitre, a hold és a csillagok a világ teremtettségére utalnak. Az *Útszéli kereszt* nem napégette, por rágta kőkorpuszt hordoz, hanem – döbbenetes látomásként – a saját nyomorúságában fuldokló hús-vér embert. A *Thámár* című kompozíció az ószövetségi történet sajátos, a sötétséget és a világosságot szembeállító parafrázisa. A *Csendes invokáció* a múltjától és kísértéseitől szabadulni próbáló, nyugalma Istennél kereső ember balladája. Az *Anziksz* az éjszakai meditáció csendjében megvilágosodást nyerő keresőt állítja elénk.

Dóczi filozófus festő. Számára minden relatív, a dolgok viszonyrendszere folyamatosan változik. Gyakran nem értjük – mert nem érthetjük – a kapcsolódási pontokat, sokszor a motívumokat, vagy azok egy részét fel sem ismerjük. Gazdag asszociációs lehetőségeket kínál, amelyeket az absztrakt, de az értelmezhető motívumokhoz valamilyen módon kapcsolódó képi jelek révén is elmélyít. Olykor bizarr, szürreális képzettársításai kulcsát a nézőnek kell megtalálni. A drapériával letakart, mélységi kiterjedéssel is bíró hasáb a kendő alatt egy ablak sík felületében folytatódik (*Kilátás*), a valóságnak tetsző, de csupán paravánra festett ház mellett egyik oldalon az asztalra vágott kés, a másikon egy óra jelzi a hiábavalóságot (*Potemkin-ház kölcsönvett tájban*). A sütőben piruló csirke alatt az élet értelmét kutató könyvek sorakoznak a polcon (*Sütő*), a megcsendülő harangzó pedig egyszerre idézi fel a különböző technikával (a városról festett képben rajzolt, erotikusként is értelmezhető motívumok) leképezett emlékeket (*Harangzó a völgyben*).

Az ízig-veéig eredeti piktúra ott hordozza magában a 20. századi avantgárd művészet számos nagy egyéniségének gondolatvilágát. Duchamp, Miró, Schwitters, Dali, Tinguely, Klee, Vajda Lajos, Bálint Endre, Újházi Péter... a sor még hosszan folytatható. Dóczi integráns alkata ragyogóan épít-

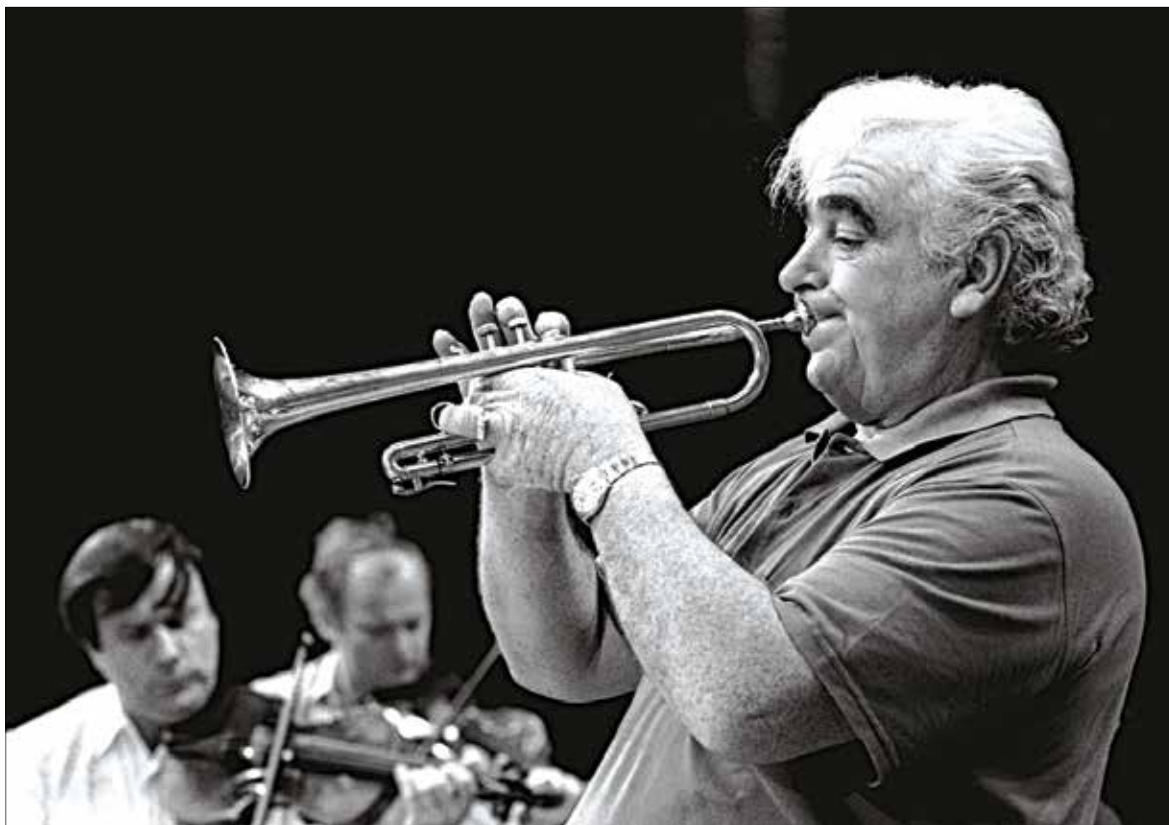


Dóczi László: Csendes invokáció, olaj, vászon

kezik az elődök eredményeiből, mégsem nevezhető egyikük követőjének sem. Mély intellektusa a megidézett előfutárok segítségével hívja a nézőt egyrészt az élet nagy kérdéseiről történő közös gondolkodásra, másrészt saját maga, saját múltja, saját értékrendje teljesebb megismerésére és megértésére. A felszínen vidám, olykor játékos festői világ különböző rétegeinek feltárása elmélyült szellemi munkát igényel, de megéri a fáradságot, mert magunk is nagymértékben gazdagodhatunk általa. Dóczi Lászlót nemcsak Vas, hanem Zala megye jelentős festői között is nyilvántartjuk. Kedves Tanár Úr, kedves Laci, Egerszegen őrizzük emlékedet!

Németh János

Egy Flexaret és két jóbarát – A Balogh Rudolf-díjas fotóművész, Kresz Albertről



Kresz Albert:
Maurice Andre
trombitás

A pályakezdés éve, 1959 meghatározó volt életemben. A diploma utáni egy éves ösztöndíj valamint a diákszálló különleges lehetőséget jelentette számomra. Vagyis gondtalan egy évet, hogy elképzelésem, formavilágom a megkezdett úton kiteljesedjen. Nagyon hasznos időszak volt ez az év, szinte megkoronázta a korábbi öt év munkáját. Munkáimmal részt vehettem országos iparművészeti kiállításokon, és ebben az időszakban életre szóló barátságok szövődtek. Így hozott össze a sors, a közös gond és gondolkodás Kresz Alberttel. A kollégium egyik szobája volt a pesti otthonunk, a két vidékinek, a győri textilnek és a hatodéves zalainak. Az emlékezetes vacsorák után – ami fél kiló kenyérből, egy csomag vajból és némi olcsó

szalámiból állt – késő estébe nyúló beszélgetések közben tervezgettük a jövőt. Vasárnaponként együtt kószáltunk a Duna-parton vagy valamelyik múzeumban. Ha pénzünk engedte, hangversenyre mentünk, legtöbbször a Zeneakadémiára.

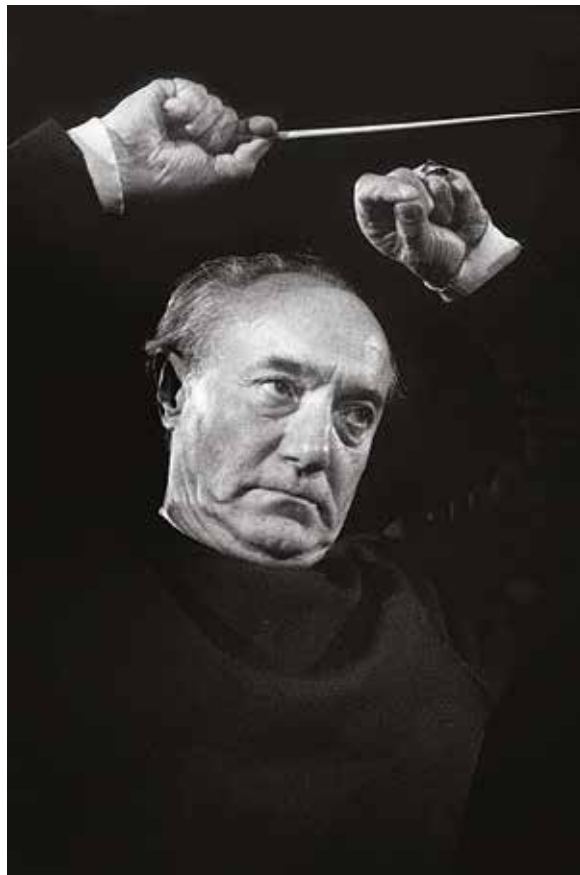
Berci, a textiles növendék mindig fényképezőgéppel járkált. Szerelmese volt a fotózásnak. Akkoriban csúcsminőségnek és árban elérhetőnek számított a Flexaret nevű, cseh gyártmányú fényképezőgép. Ezt szerette volna megvenni, ez volt az álma. Hazulról, a szülei csak a legszükségesebbekben tudták segíteni. Ezért hát ösztöndíjért folyamodott a tanulmányi osztályhoz, amit meg is kapott. Ez fedezte volna a diákszálló és a menza, az étkezés költségeit. Telt-múlt az idő. A pénz gyűlt, de a Berci fogyott, mert

nem evett és alig lehetett elcsalni valahová. Végül sikerült megvásárolni az áhított fényképezőgépet. Ez maga volt a boldogság, viszont megtudta a tanulmányi osztály. Hangsúlyozva, hogy ők nem erre adták a pénzt, meg akarták szüntetni az ösztöndíj további folyósítását. Ezt nem lehetett volna elkerülni, de a tanárok, barátok, diáktársak Berci mellé álltak, mondván: egy ilyen fotózástól megszállott embert megérdemli azt. Így maradt a masina és a pénz is. Talán akkor kötelezte el magát végleg a fotózásnak, érezve elhivatottságát. (Azután mindig ott lógott a nyakában a Flexaret.)

Figyelte a természetet, a köveket, a fákat, az ember mozgását, arcokat. Vele nem a textilről, terveiről vagy a kerámiáról beszélgettünk, hanem az ember életéről. A történelmi korszakok és a benne élő emberi karakterek változásairól, hiszen minden élő test magán viseli, lelkében hordozza kora jellegzetességeit. A szenvedély, az öröm, a bánat kiül az arcokra. A mozgás az élet ritmusát mutatja. A házak, a kövek, a növények jelek az időről. Ezt kibontva a jó fotós szemével, korokról, korszakokról kaphatunk hű és igaz képet. Én úgy gondoltam, így akarja látni és láttatni a világot Kresz Albert.

1960-ban elhagytam a fővárost. Hazahívtak a zalai dombok, a göcseji agyag, a család – és Mari-ka, a menyasszonyom. Megnősültem. Berci fotói örökítették meg a házasságkötés ünnepét a zalaegerszegi Jézus Szíve templomban. Az újra találkozást vele és a szülőfölddel. Aztán meghívására végigjártuk Győr belvárosát, ódon utcáit és Pannonhalmát. A Flexaret kattogott és sok szép emlékekkel búcsúztunk. Mindkettőnk számára az élet-, a pályakezdés nehéz évei következtek. Én Zalaegerszegen, Lajos bátyám fazekas műhelyében és a cserép-kályhagyárban kezdtem dolgozni, Berci – úgy tudom – egy győri textilgyárban.

Évek teltek el, nagyon ritkán találkoztunk. Kerestük önmagunkat, kerestük világunkat. Megismertük az élet árnyékos oldalát is, de hittünk önmagunkban. 1969-ben örömmel öleltük meg újra egymást. A TV Galériája 10. adása az én kiállításomat mutatta be a Derkovits-teremben. Itt már nem a Flexaret kattogott, mert Kresz Albert jelentős hetilapnak volt a riportere. Figyelemmel kísértük egymás munkáját, így aztán 1976-ban készített számomra is emlékezetes, nagy képriportot a Műcsarnokban



Kresz Albert:
Ferencsik
János
karmester

rendezett kiállításomról. A három teremben szépen elhelyezve, posztamenseken és a falakon voltak az első húsz év munkái. A megnyitót Borsos Miklós mondta, és ott voltak szeretett mestereim, Gádor István, László Gyula. Itt találkoztam először Keresztury Dezsővel, földimmel. Nagy ünnep volt ez nekem és Bercinek, fotói a legszebb emlékeim. Legutóbb 140 db negatívot kaptam tőle, egy életút dokumentumait. Azt mondják, minden találkozás egyszeri és megismételhetetlen, de az újabbak teszik ünneppé és igazzá a barátságot. Én tudtam, hogy lesz újabb, mint a legutóbbi, amit a 2012. évi zalaegerszegi kiállítás jelentett. Ekkor előtte alkalmunk nyílt együtt bejárni Göcsejt és az Őrség vidékét. Készülő könyvéhez a Nepomuki Szent János szobrokról itt kincseket fedeztünk fel. Aztán eljött a kiállítás napja, a Zene Világnapja alkalmával, a Hangverseny- és Kiállítóteremben. Itt csodálatos környezetben újra láthattam munkáit.

Örömmel nyitottam meg a kiállítást, amely előtt Szokolay Balázs bravúros, remek, a zene hangján sodró zongorajátékában a Rákóczi indulót hallhat-

Kresz Albert:
Kocsis Zoltán
zongoraművész



tuk. Méltó volt a zene és méltók a képek, a kiállítás anyaga.

Nem zenekritikus vagy műítészként akarok szólni, hanem a fotókon is zenét érző emberként. Mert nem csak zenészeket, portrékat látunk, hanem azok hitét, szenvedélyét vagy magát a zenét véljük hallani. Ezek a képek nemcsak rögzítenek vagy dokumentálnak eseményeket, embereket, hanem olyan szinten jelenítik meg, hogy a csendnek is hangja van, a képzelet, a lélek hangja. Kresz Albert őrzi és láttatja kultúrtörténeti értékeinket. Ismeri hazánk tájegységeinek néprajzát, ismeri a földhöz kötődő embert, a periférián élő csavargókat, de otthonosan jár a göcseji dombvidéken vagy az Alföld tanyavilágában is. Fotóin megszólít bennünket az exponált pillanat és tovább viszi gondolatainkat emberről, életről, elmúlásról. A múlt ismerete, tanulsága nélkül nem lehet a jelen, és nincs jövő. Erre figyelmeztetnek a régi temetők, sírok, keresztek, jól megkomponált képeink a kiválasztott motívumok. Kresz Albert tudatos, elhivatott művész, nem a di-

vatos áramlatok felé tekint, hanem önmaga világa szerint figyelmezteti a ma emberét, hogy emberarcú maradjon abban a világban is, amelyben netán ketrecbe szorul az emberi lét.

Ahány fotó, annyi kiválasztott remek pillanat. Nem írhattam le mindet, de Kresz Albert lelke és szíve szerint beszél a táj, a fű, a virágszál, a föld, az ég és az ember. Együtt mesélnek múltról, jelenről, jövőről és talán a még szebb emberi megmaradásról. Rohanó világunkban a témák, a képek megszólítanak, töprengésre készítetnek. Egy pillanatig, ha a múlt időben megállunk, időtlenség vesz körül minket és figyelmeztet gyökereinkre, értékeinkre. A fotós, a művész Kresz Albert érdeme. Isten éltesse nekünk.



Szemes Béla

„A rendezői koncepció külön érdeme, hogy nem törekedett az előadásra ráerőltetett, kizárólagos és tévedhetetlen interpretáció érvényre juttatására, azt kiváltandó, a színészek erőteljes karakter-játékára helyezte a hangsúlyt.”

Cselszövések – szerelem – hűtlenség – féltékenység – szerencsés végkifejlet

(Beaumarchais *Figaro házassága* című darabjának bemutatója a Hevesi Sándor Színházban)

A színpadi szerzők és műveik ismeretében biztosan állítható, hogy a XVII. és a XVIII. századi francia vígjáték elhagyhatatlan része az európai drámairodalom kánonjának. A „nagy elődök” műfaji hagyományainak követőjeként, ez utóbbi időszak kétségtelenül legmarkánsabb darabírója a század utolsó harmadában alkotó – kalandos életű, de kevés művet az utókorra hagyományozó – Beaumarchais, aki számára a *Figaro házassága* (1778) címmel megjelent komédiája hozta meg írói pályájának kiteljesedését.

Jóllehet ez a tény is befolyásolta az egerszegi színház társulatát, hogy a megalakulásának harmincadik évfordulójára emlékező „ünnepi évadon” – Alföldi Róbert vendégrendezésében – bemutassa a francia szerző darabját. Nem előzmények nélkül, hiszen a Hevesi Sándor Színházban „kosztümösebb” változatban 1985 októberében Merő Béla már színpadra állította Beaumarchais művét.

Az idei előadás Hamvai Kornél (2007) szövegátültetésére épült, amely más fordításokkal ellentétben (pl. Forgách András tolmácsolása) a köznyelvhez közelebb álló, pergőbb ritmusú színpadi nyelvezetet teremtett meg. Alföldi jó érzékkel igazította rendezését a szövegkönyv „tartalmához”: nem tartotta fontosnak az eredeti cselekmény legapróbb részleteinek az eljátsztatását, ugyanakkor megmutatta azokat a lényeges elemeket – intrika, szerelem, hűtlenség, féltékenység, gyanúsítgatások, félreértés –, amelyek a darab történetének gerincét képezve elvezették a nézőt a szerencsés végkifejletig. A rendezői koncepció külön érdeme, hogy nem törekedett az előadásra ráerőltetett, kizárólagos és tévedhetetlen interpretáció érvényre juttatására, azt kiváltandó, a színészek erőteljes karakter-játékára helyezte a hangsúlyt. S mert a színpadon a külső látványosság és a vígjátékokban megszokott túlzott cselekményesség helyett maguk a figurák kaptak

“Ebben a közegben nem tűnt zavarónak a színpadra gurított vasalódeszka, a ruhatartón sorakozó női ruhák látványa és a szimbolikus jelentést hordozó, női ruhába öltöztetett, menyasszonyi diadémot viselő, majd lecsupaszított műanyag alak sem.”



prioritást, ezért válhatott a célja elérése érdekében vállalt, tragikomikus szituációkban megvalósuló emberi küzdelem (elsősorban Figaro, Susana, Rosina, bizonyos fokig Almaviva sorsában) az előadás legfőbb üzenetévé. Ebből fakadhatott, hogy a színpadi történet ritmikája nem volt egyenletes, egy-egy jelenet néha hosszabbnak, unalmasabbnak tűnhetett.

Természetesen a műfaj „kelléktárához” tartozó elemeknek – helyzet- és jellemkomikum, gegek, nyelvi játék, rendkívül erőteljes, de nem zavaróan túlzó metakommunikáció – tanúi lehettünk, ugyanakkor egy-egy kesernyésebb felhang (Figaro nagymonológja, Marcelina „vallomása” életéről) is kihallatszott a komédiából.

Az előadás hatásosságának növelése érdekében Alföldi – közvetlen kommunikációs kapcsolatot teremtve a nézőtérrel – rutinszerűnek ható megoldásokat is alkalmazott. Úgyesen kihasználta ugyanakkor a játékteret. A maga által tervezett díszletek mindenféle túlcicomázottságtól mentesek, rendkívül puritának voltak. Mobilitásuk – valamennyi színpadi berendezés kerekeken gurult –, a színpadkép gyors variálhatósága érdeké-

ben, meg talán napjaink lenyomataként, ötletes megoldásnak bizonyult. Ebben a közegben nem tűnt zavarónak a színpadra gurított vasalódeszka, a ruhatartón sorakozó női ruhák látványa és a szimbolikus jelentést hordozó, női ruhába öltöztetett, menyasszonyi diadémot viselő, majd lecsupaszított műanyag alak sem.

Alföldi Róbert kitűnő érzékkel osztotta ki a szerepeket. A hűtlen, féltékeny és kicsapongó, rászédett Almaviva gróf alakját Sztarenki Pál formálta meg, akinek dicséretes alakítása nem a pipogya csapdába csalható nemesembert, sokkal inkább a helyzetét tisztán megítélő uralkodó öntudatos figuráját állította a néző elé.

Szakály Aurél (Figaro) a címszereplő bőrében maximális teljesítményt nyújtott. Túlzásoktól mentes játék a siker nagybani garanciáját jelentette. A mindenütt feltűnő Querubín nők iránti (főként Rosina grófné) rajongását nem vontuk kétségbe, mint ahogy érzékeny lelkületét is (költői alkat) hitelesen kaptuk vissza Barsi Márton színpadi szerepformálásában. Farkas Ignác (Bartolo orvos) érett játékával megkérdőjelezhetetlen élményt jelentett, miközben vele egyetemben emelhetjük ki a szerepbeli groteszk



„Szakály Aurél (Figaro) a címszereplő bőrében maximális teljesítményt nyújtott. Túlzásoktól mentes játéka a siker nagyban garanciáját jelentette.”

szerelmét és a grófot megleckéztető komornát (Susana) Pap Lujza; Marcelina házvezetőnőt Debrei Zsuzsanna alakította. Sorsukban közös, hogy mindannyian szerelmi játszmák szövevényében vergődnek, de a darabban nyújtott színészi teljesítményük alapján méltán állíthatjuk, hogy mindhármán a színpad igazi egyéniségei.

„Aki meg se próbál a semmiből valamit csinálni, el se ér soha semmit, és mi lesz belőle, egy nagy semmi. Ez a mottóm.”- idézhetnénk Figaro szavait. Alföldi Róbert vezényletével a Hevesi Sándor Színház színészei klasszikus francia darabból „megpróbáltak” előadást „csinálni”. Nem mondjuk, hogy tökéleteset, hibátlant, de a közös munka, a színészek teljesítménye a siker reményével kecsegtet. A mértéke még nem látható előre. Egy valami azonban biztos: nyomot hagy maga után, hisz megint rádöbbenett bennünket valamire. Arra, hogy küzdés nélkül nincs siker. Mert általa jön létre a siker forrása: a produktum. A semmi ellenében.

figurát (Don Gusmán bíró) megidéző Balogh Tamás alakításának egyediségét is. Welmann György (Antonio kertész) és Urházy Gábor László (Basil zenetanár) valamennyi színpadi mozdulata kétségbe vonhatatlan rátermettségükről tanúskodott. A férje szerelmében kételkedő asszonyt (Rosina grófné) Tánczos Adrienn; a vőlegényéhez hűséges,

(Bemutató: 2013. március 28. Hevesi Sándor Színház)



„Alföldi Róbert vezényletével a Hevesi Sándor Színház színészei klasszikus francia darabból „megpróbáltak” előadást „csinálni”. Nem mondjuk, hogy tökéleteset, hibátlant, de a közös munka, a színészek teljesítménye a siker reményével kecsegtet.”

Bán Zsuzsa (1944-2013)

Amikor először találkoztam Zsuzsával, egy diákok számára kiírt pályázat eredményhirdetésén, egyből megéreztem a belőle áradó jóindulatot. De ez a jóindulat nem az én személyemnek szólt, mert ahogy később megismertem, ő mindenkivel szemben jóindulatot tanúsított, még azokkal is, akik nem különösebben érdemelték meg ezt a bánásmódot. Nem volt könnyű élete. 1956-ban családjával elhagyták az országot, és Svédországban telepedtek le. Később azonban, édesanyja halála után, visszatértek Magyarországra. Íróként nem kapta meg maradéktalanul a tehetsége alapján egyébként méltán megérdemelt elismerést. Négy kötete jelent meg. Novellistaként kezdte, majd több kisregényt is írt. Vidéki íróként nem nagyon mozdult ki Budapestre, az úgynevezett irodalmi életet felesleges nyüzsgésként értékelte. Szerénysége megakadályozta abban, hogy igazán nagy irodalmi karriert fusson be. Évekig újságíróként dolgozott, majd a Megyei Könyvtár munkatársa lett Zalaegerszegen, ahol később közeli munkatársakká váltunk.

Irodalomszervező tevékenysége igen jelentős volt, mint a Zalaegerszegi Írókör alapítója, számos tehetséges szerzőt gyűjtött maga köré. Az Írókörbe nemcsak Zalaegerszegről, hanem a megye más városaiból is rendszeresen jártak pályakezdő, és elismert költők, írók egyaránt.

Az 1982-es alapítást követően, a József Attila Városi Könyvtár kiadásában sorra napvilágot láttak az Egerszegi Füzetek számai, amelyek – folyóirat híján – megjelenési lehetőséget biztosítottak az Írókör tagjainak. Megjegyzem, az Írókör összejövetelei is a Városi Könyvtár olvasótermében kaptak helyet. 1984-ben, és 1986-ban írótábort is szervezett, ahol a Zala megyei szerzők mellett országosan ismert, és elismert költők, írók is részt vettek, pl. Csengey Dénes, Nagy Gáspár, Péntek Imre, hogy csak az ismertebb neveket említsem.

A rendszerváltás után visszavonult, már csak egy kötete jelent meg. Az időközben egyesületté alakult Írókörben betöltött tisztségéről is lemondott.

Igaz embernek ismertem meg, a még megmaradt kevés igazak egyike volt.

TI

Emlékezés Simán Máriára

A hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején, Keszthelyen is mozgolódtak az irodalmi tehetségek. Közrejátszott ebben az Életünk újjászerveződése, a Zalai Tükör néhány számának megjelenése, de épp legalább ennyire a Svájcban élő Major-Zala Lajos hévízi feltűnése, a Csokonai Asztaltársaság megalakulása. Ekkor jelentkezett Rajnai Csaba, Lőrincz Lajos, Tar Ferenc, Szeles József, Kara Kocsis Gabriella és nem utolsó sorban: Simán Mária, aki egyaránt írt verset és prózát.

Elsősorban nekik köszönhető, hogy megalakult a Keszthelyi Műhely, amely aztán az Egerszegi Írókörhöz csatlakozott. 1983 és 87 között magam is tagja voltam az írókörnek, több rendezvényen mutatkoztunk be, de sajnos, kiadványig nem jutottunk el. Egyik támogatónk éppen Simán Mária volt, aki különböző vezető pozíciókban is fontosnak tartotta a városban bontakozó irodalmi életet. Kevesen tudják, hogy Csengey Dénes Keszthelyre költözése is az ő befolyásának köszönhető.

Több antológiában találkozhattunk műveivel, szerepelt az 1983-as Visszhang című zalai gyűjteményben is. Sajnos, betegsége megakadályozta írói-költői kibontakozását. 1997-ben *Bolydult idők* címmel regénye jelent meg. És Szeles József, Kara Kocsis Gabriella után most ő is távozott. Emlékét zalai íróbarátai szeretettel őrzik.

PI

Zalai irodalom a fővárosban

Január 31-én, a Somogy folyóirat által szervezett Folyóirat irodalom – élő irodalom rendezvénysorozat első állomásaként az Illyés Gyula Archívumban a Pannon Tükör mutatkozott be.

Folyóiratunkat Péntek Imre főszerkesztő, Szemes Péter főszerkesztő-helyettes és Bence Lajos főmunkatárs képviselte. Az esten lapunk vendégeként jelen volt Utassy Józsefné Horváth Erzsébet, valamint Molnár Krisztina költő, kritikus, Győri László költő, író és Kelemen Gyula, az Énekmondó Együttes vezetője. A házigazda szerepét Pomogáts Béla irodalomtörténész, a Berzsenyi Irodalmi Társaság elnöke látta el, a beszélgetést a somogyi testvérnap főszerkesztője, Kósa Csaba vezette.

Dunaújvárosban a Pannon Tükör

Február 6-án a dunaújvárosi Kortárs Művészeti Intézetben került sor a Pannon Tükör bemutatkozására. A jó hangulatú és számos érdeklődőt vonzó találkozó moderátora Pásztor Bertalan volt, folyóiratunkat Péntek Imre és Szemes Péter szerkesztők képviselték.

Az esten a lapban közölt dunaújvárosi összeállítás anyagát a megjelent szerzők (Kálnay Adél, Bujáki Livia, Szemere Brigitta, Solti Gyöngyi és Kiss Kálmán), valamint középiskolás diákok olvasták fel.

Lapbemutató a Hevesi Sándor Színházban

Február 18-án a Hevesi Sándor Színházban Szemes Péter szerkesztő beszélgetett a Pannon Tükör idei 1. számában közölt, a teátrum fennállásának 30 éves évfordulóját ünneplő összeállítás megjelent szerzőivel. Besenczi Árpád köszöntőjét követően Turbuly Lilla az igazgatóval készített interjúról, Tucsni András a Ruszt-korszakból válogatott írásokról, Szemes Béla és Péntek Imre pedig a Bölcs Náthán, illetve a La Mancha lovagja előadásokhoz kapcsolódó kritikájukról szóltak.

Utassy József síremlékének avatása és emlékkötetének bemutatója

A mostoha időjárási körülmények miatt egy nappal a tervezett időpont után, március 16-án került sor Utassy József síremlékének ünnepélyes felavatására. A rédicsi temetőben nyugvó költő kő-mementóját Mihály Gábor szobrászművész készítette. A rendezvényen köszöntőt mondott Tóth Lajos polgármester, a néhai pályatársra és barátára Péntek Imre, élete párjára pedig egyik verse tolmácsolásával az alkotó özvegye, Horváth Erzsébet emlékezett.

Ezt követően a művelődési házban Horváth Erzsébet és Péntek Imre szerkesztők bemutatták az Utassy József emlékkönyvet. A kötetben megjelent írását felolvasta Bence Lajos és Soós József. A moderátor Szemes Péter volt.



A 60 éves költő köszöntése

Március 19-én, 60. születésnapja alkalmából, szűkebb pátriájában, Lentiben barátai, tisztelői köszöntötték Soós József költőt. Horváth László polgármester méltató szavait követően Bence Lajos költő, irodalomtörténész tekintette át az alkotó pályáját.

Közreműködtek az Utassy József Versmondókör tagjai, citerán játszott: Dányi József. Az est programját képzőművészeti kiállítás is színesítette.

Szerzői délután és Pannon Tükör-bemutató Zalaszentgróton

Március 22-én Zalaszentgróton Péntek Imre költő és Szemes Péter esztéta voltak a Művelődési Ház vendégei. A József Attila-díjas alkotóval pályájáról, életművéről Tucsni András beszélgetett, verseit Máté P. Gábor színművész és Vincze Nóra versmondó tolmácsolták.

Ezt követően a folyóiratról és az aktuális számról szolt a két szerkesztő.

Japán tavaszünnep kiállítással és irodalmi műsorral

Április 7-én Szakurát, japán-magyar tavaszünnepet szervezett a Griff Bábszínház társulata a teátrum és a Hevesi Sándor Színház közös otthona előtti téren. A két nép barátságát kifejezve és a 2011-es, szigetországot sújtó cunami gyermekáldozatai emlékére cseresznyefát ültetett Gyutai Csaba polgármester, Koizumi Hiroshi, a Tojama Megyei Művészeti Szövetség elnöke, Pinczés István, a Griff Bábszínház, valamint Besenczi Árpád, a Hevesi Sándor Színház igazgatója, illetve folyóiratunk két szerkesztője, Péntek Imre és Szemes Péter.

Ezt követően a színház nézőtéri galériájában Koizumi Hiroshi és Péntek Imre megnyitotta a Japán élet – japán viselet című fotó- és kimonókiállítást, majd a Griff színpadán a Pannon Tükör japán összeállításából szerkesztett irodalmi-zenés műsort láthattak, hallhattak az érdeklődők, melyen a Griff társulata mellett fellépett Koizumi Kuniko színművésznő, Wesser Patrik dobfenomén és Kovács János ütőhangszeres művész.

Költészet napi megemlékezések

Április 11-én, a Magyar Költészet Napja alkalmából, immár harmadik alkalommal került sor Budapesten Versmaratonra. A Thália Színház Mikroszínpadán megrendezett rangos irodalmi eseményen, 11 és 23 óra között közel 100 költő olvasta fel Az év versei 2013 antológiában szereplő költeményeit, köztük lapunk főszerkesztője, Péntek Imre.

Zalaegerszegen stílszerűen a József Attila Városi Könyvtár adott otthont az Énekmondó Együttes Vers-elő című programjának. Az ünnepi műsorban az Együttes által megzenésített versek mellett középiskolás kollégista diákok tolmácsolásában zalai költők költeményei hangzottak el. A számos érdeklődőt vonzó rendezvényen köszöntőt mondott Szemes Péter esztéta.

Nagy László Vers- és Próza Mondó Találkozó Ajkán

Április 20-21-én 34. alkalommal rendezték meg Ajkán, a Nagy László Városi Könyvtár és Szabadidő Központban, „Himnusz minden időben” címmel, a Nagy László Vers- és Próza Mondó Találkozót. Az idén az Iszkázon született költő halálának 35. évfordulójára is emlékeztek a szervezők és a találkozó résztvevői. A szervezésben ezúttal is aktív szerepet vállalt Nagy András grafikusművész, a Hitel munkatársa, a költő fia. A négy korcsoportban zajló verseny zsűrijében költők, pedagógusok, szakemberek értékelték a versmondók teljesítményét – többek közt Fenyvesi Ottó költő, a Várucca Műhely főszerkesztője és Dukai István költő –, ennek tagja, díszvendége lapunk főszerkesztője, Péntek Imre volt. A program emlékezetes részét képezte a felvidéki Csavar Színház fellépése, az iszkázi emlékháznál, ahol Nagy László Rege a tűzről és a jácintról című megzenésített versét adta elő Gál Tamás és Kiss Szilvia Zsapka Attila megzenésítésében. Fehér Ildikó színművész, a zsűri elnöke adta át a legjobbaknak a díjakat: az 5-6.-os korosztályban első díjat kapott Oszvald Balázs (Veszprém), a 7-8.-os korosztály első helyezettje Kovács Nikolett (Budapest) lett, a középiskolás korosztályban Cserményi Zsombor kapta a legtöbb pontszámot. A felnőttek közt Basity Gréta (Szabadka) meggyőzően bizonyult a legjobbnak.



VERSPÁLYÁZAT

Széki Patka László emlékére

„...mi legyünk rendjelei a bolygóknak”
Sz.P.L.

A veszprémi Művészetek Háza verspályázatot hirdet a költő születésének 65. évfordulójára. Széki Patka László (1948 – 2008) Veszprém és Veszprém megye kulturális és művészeti életének jeles személyisége az irodalmi tehetségek pályakezdésének elkötelezett és hathatós támogatójaként is beírta magát a hazai, a megyei és a városi közélet aranykönyvébe.

A költő emlékének és szellemiségének méltó megőrzéséért 2010-ben Széki Patka László-díjat alapított a Művészetek Háza és a költő özvegye, Fábián Judit.

2013-ban egy ifjú poéta irodalmi teljesítményét kívánjuk elismerni rangos bírálóbizottság döntése alapján. Pályázni 25 évesnél fiatalabbnak lehet 5 (öt), a szerző saját, eredeti hangvétellé és még nem publikált költeményével.

A pályázónak a név nélkül, jeligével megküldött öt alkotás mellett külön jeligés borítékban kell megadni a személyes adatokat (név, cím, egyéb elérhetőségek, esetleg publikációs lista).

A pályázat beadási határideje: 2013. július 23. (a költő születésnapja).

A pályázatot postai úton kell benyújtani! (A határidőn túl feladott pályázatokat nem fogadjuk el.)

Cím: Művészetek Háza
Veszprém
Vár u. 17.
8200

- 1.) Az első díj: Bronz műtárgy és oklevél – alkotója Péter Vladimír Munkácsy-díjas ötvös- és tervezőművész, az Iparművészeti Egyetem tanára
A díjnyertes pályázat honorárium
Publikációs lehetőség a Vár Ucca Műhely című irodalmi folyóiratban
Könyvjutalom
- 2.) A zsűri értékelése az összes pályázót figyelembe veszi. Ennek értelmében a díjnyertes mellett további, minősített helyezéseket is kiad. Ezek a helyezések szintén olyan elismerések, amelyek publikációs lehetőséget nyújtanak az erre érdemesített műveknek, szerzőiknek, valamint a pályázató őket is könyvcsomaggal ismeri el

A pályázat eredményéről és az ünnepélyes díjátadás időpontjáról 2013.augusztus végéig küldünk értesítést.

Veszprém, 2013. április 11.

Kilián László
a pályázat koordinátora

Hegyeshalmi László
igazgató

Szerzőinkről

- Balás Endre** (Lenti) Nyugalmazott pedagógus, zenei szakíró.
- Báger Gusztáv** (1938; Budapest) Költő, legutóbbi verseskötete: *Mindent begombolsz*. Széphalom, 2011.
- Garamvölgyi György** (1967; Zalaegerszeg) Tanár, közművelődési szakember, a Göcsej Kapuja Bak ÁMK igazgatója.
- Gál Soma** (1993; Sármellék) Prózaíró, egyetemi hallgató. Novellái különböző folyóiratokban jelennek meg.
- Gyutai Csaba** (1966; Zalaegerszeg) Tanár, polgármester, országgyűlési képviselő.
- H. Hadabás Ildikó** (A szerző műveit írói álnéven publikálja.)
Kötete: *Kinn a bárány, benn a farkas...?*, Hungarovox, 2011.
- Horváth M. Zoltán** (1968; Zalaegerszeg-Pécs) Festőművész, tanár.
- Iancu Laura** (1978; Budapest) Író, költő, legutóbbi verseskötete: *Kinek a semmi a mindene*. FOKUSZ Egyesület, Magyar Napló, 2012.
- Kiss Benedek** (1943; Budapest) Költő, műfordító. Legutóbbi kötete: *Isten csavargója*. Hitel Könyvműhely, 2013.
- Kostyál László** (1962; Zalaegerszeg) Művészettörténész, számos kiállítás kurátora.
- Lángi Péter** (1942; Keszthely) Költő, tanár. Megjelent kötete: *Késői invokáció*. Pannon Tükör Könyvek, 2010.
- Makkai Ádám** (1935; Waianae, Hawaii, USA) Költő, nyelvész, műfordító.
Legutóbbi kötete: *Kutyapest*. Erdélyi Híradó, 2010.
- Marczinka Csaba** (1967; Budapest) Költő, legutóbbi kötete: *Impériumváltozás fazonigazítással*. Nap Alapítvány, 2009.
- Mészáros Urbán Szabó Gábor** (1978; Győr) Író, legutóbbi kötete: *Bábelgép*. AmbrooBook, Győr, 2012.
- Molnár Gábor** (1978; Lenti) Költő, kötete: *az emberi szívnek oltalmától távolan*. Szerzői kiadás, 2008.
- Molnár Miklós** (1946; Szombathely) Költő, író, műfordító.
Legutóbbi kötete: *Ha velem jössz, veled megyek*. Kairos, 2009.
- Németh István Péter** (1960; Tapolca) Költő, irodalomtörténész, műfordító.
Legutóbbi kötete: *Kéklő dunántúli írka*. Szerzői kiadás, 2010.
- Németh János** (1934; Zalaegerszeg) Keramikusművész, művészeti szakíró.
- Péntek Imre** (1942; Zalaegerszeg) Költő, kritikus, művészeti író.
Legutóbbi kötete: *Hajtűkanyar*. Magyar Napló, 2012.
- Rosandić, Diana** (1964; Rijeka) Költő, író, szerkesztő. Legutóbbi verseskötete: *Golubica mira/Colomba di pace*. DHK, Ogranak u Rijeci i Verba d.o.o., Rijeka, 2008.
- Somogyi Zoltán** (1982; Keszthely) Prózaíró, kritikus. Kötete: *Második fejek*. Szerző kiadás az Underground Kiadó támogatásával, 2011.
- Soós József** (1953; Lenti) Költő, legutóbbi kötete: *Holt kutak mélyéről*. Pannon Tükör Könyvek, 2011.
- Sütő Csaba András** (1979; Győr) Költő, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *disintegration*. Orpheusz, 2008.
- Szemes Béla** (1955; Zalaegerszeg) Tanár, színházkritikus. Kötete: *Egerszegi színházi esték*. Pannon Tükör Könyvek, 2008.
- Szemes Péter** (1979; Zalaegerszeg) Esztéta, kritikus. Kötete: *Művek felé*. Pannon Tükör Könyvek, 2012.
- Tóth Imre** (1966; Zalaegerszeg) Költő, prózaíró. Legutóbbi kötete: *A lélek nulla foka*. Parnasszus, 2009.
- Tömöry Péter** (1943; Veszprém) Író, rendező. Legutóbbi kötete: *Erdélyi anekdotika*. Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 2006.
- Turbuly Éva** (1956; Sopron) Történész, levéltáros.
- Zelena András** (1984; Szeged) Irodalomtörténész, televíziós szerkesztő.



Miklósovits László: A mi dolgunk a föld

Következő számaink tartalmából:

Bence Lajos, Halász Albert, Balazsek Dániel, Bíró József, Tóth Imre, Áldozó Krisztián, Ikeda Eiko versei; Léka Géza, Pósa Zoltán, Misima Jukio prózája; Kinoshita Dzsundzsi mesejátéka; Kiss Gy. Csaba, Kaján Imre, Szemes Péter, Somogyi Zoltán, Péntek Imre tanulmánya, kritikája; P. Szabó Ernő, Novotny Tihamér, Kostyál László, Marczinka Csaba képzőművészeti írásai.